

Toimittanut
Tarja Tuomisto

Suomen yksityisen sektorin työeläkejärjestelmä

Eläketurvakeskuksen
raportteja 1998:14

raportteja

1998

Toimittanut
Tarja Tuomisto

Suomen yksityisen sektorin työeläkejärjestelmä

Hakapaino Oy
Helsinki 1998
ISBN 952-9639-59-7
ISSN 1238-5948

ELÄKETURVAKESKUS
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puh. (09) 1511, Faksi (09) 148 1172

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Tfn (09) 1511, Fax (09) 148 1172
FIN-00065 Eläketurvakeskus Finland
Tel. +358 9 1511, Fax +358 9 148 1172

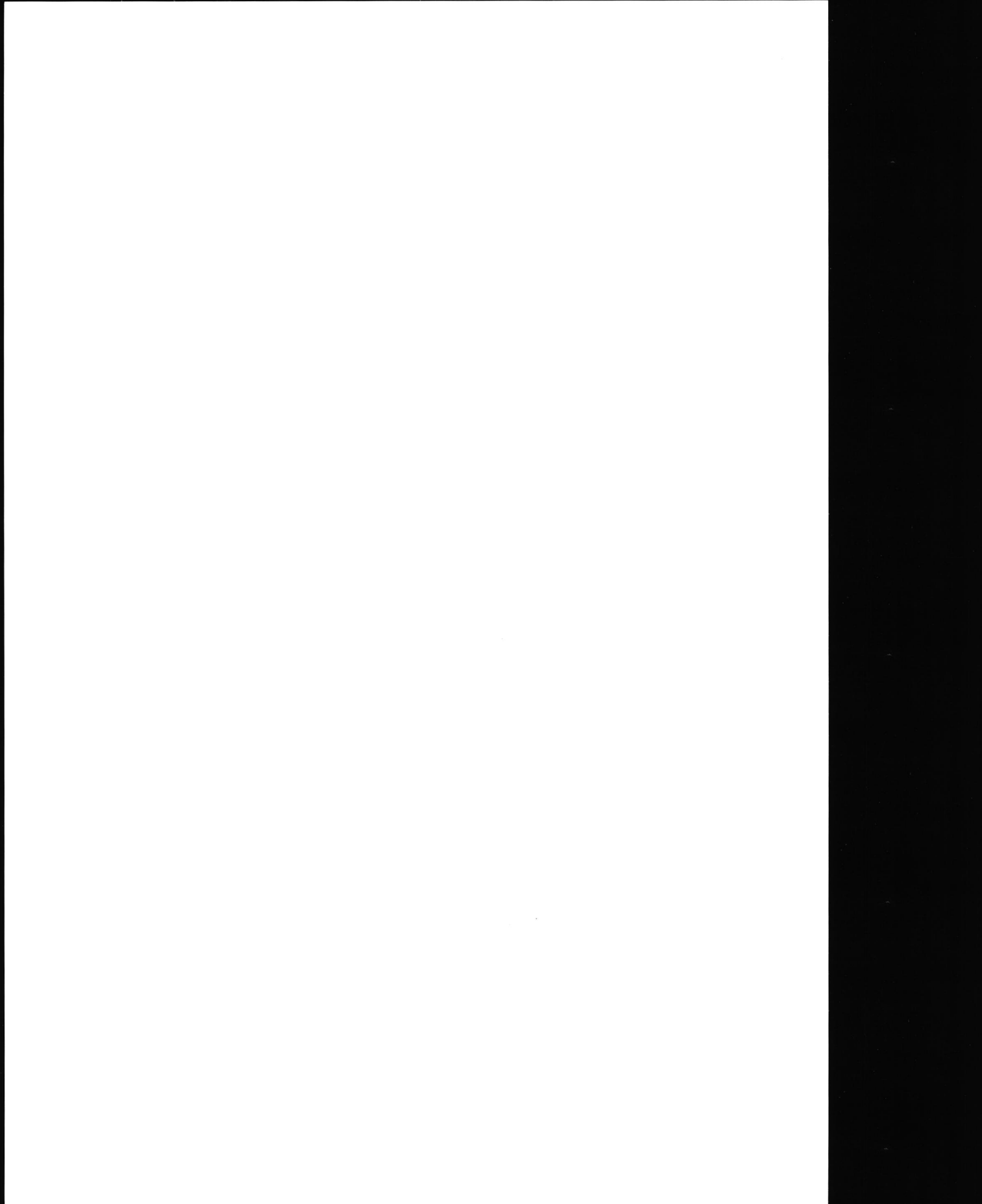
LUKIJALLE

Tässä kirjassa 12 suomalaista asiantuntijaa esittelee suomalaisen työeläkejärjestelmän ominaispiirteet. Tiedämme, että jokaisella maalla on oma lakisääteinen eläketurvansa, joka on syntynyt kunkin maan historiallisen, poliittisen ja taloudellisen kehityksen tuloksena. Tämä kirja ei kerro tästä kehityksestä, vaan kehityksen tuloksena syntyneen eläkejärjestelmän rakenteesta. Näkökulma on eläketekninen. Historiallisesta menneisyydestä muistuttaa kuitenkin se, että kirjan päiväys on Eläketurvakeskuksen 37-vuotispäivä. Kirjan on toimittanut tiedottaja Tarja Tuomisto Eläketurvakeskuksesta yhdessä kirjoittajien ja kommentoijien kanssa.

Suomalaiset itse, erityisesti asiantuntijat, usein sanovat, että suomalainen eläkejärjestelmä on meille maailman paras. Samalla kun kiitän kirjan tekijöitä ja kommentoijana toiminutta yhteyspäällikkö Jouko Janhusta Varma-Sammosta, toivon, että kirja osoittautuu lukijalle informatiiviseksi ja siten hyödylliseksi.

Helsingissä 5. päivänä lokakuuta 1998.

Markku Hänninen
Suunnittelujohtaja
Eläketurvakeskus

SISÄLTÖ

Sini Laitinen-Kuikka, Christina Lindell ja Bo Lundqvist, Eläketurvakeskus

1. Eläketurvan kokonaisuus Suomessa.....	9
1.1. Johdanto	9
1.2. Työeläketurvan rakenne	10
1.3. Työeläketurvan kehitys	12
1.4. Työeläkkeiden ja kansaneläkkeiden muodostama kokonaisuus	15
1.4.1. Kansaneläke	15
1.4.2. Kokonaiseläketurvan taso	18
1.5. Työeläkejärjestelmän hallinto	20
1.6. Työeläketurvan rahoitus	24

Sini Laitinen-Kuikka, Christina Lindell ja Bo Lundqvist, Eläketurvakeskus

2. Eri työeläkelakien soveltamisalat ja kattavuus	25
2.1. Työeläkelakien piiriin kuulumisen edellytykset	25
2.2. Vakuutetut palkansaajat ja yrittäjät	27
2.3. Eläkkeet ja eläkkeensaajat	30

Sini Laitinen-Kuikka, Christina Lindell ja Bo Lundqvist, Eläketurvakeskus

3. Työeläkkeet ja niiden määräytyminen	33
3.1. Oikeus eri eläkkeisiin	33
3.2. Eläkkeiden määräytyminen	36
3.3. Indeksisidonnaisuus	38

Esko Kivisaari ja Matti Voivalin, Varma-Sampo

Erkki Nokelainen, Ilmarinen

4. Työeläkkeiden rahoitus ja rahastointi.....	40
4.1. Yleiset vakuutusmatemaattiset periaatteet	40
4.2. Lakisääteisen TEL-eläketurvan vakuutusmaksut	42
4.2.1. Vakuutusmaksujen pääperiaatteet	42
4.2.2. TEL-tasausjärjestelmä ja tasausmaksu	43
4.2.3. Vanhuuseläkeosa	44

4.2.4. Työkyvyttömyyseläkeosa	46
4.2.5. Työttömyyseläkeosa	47
4.2.6. Hoitokustannus- yms. osat	47
4.2.7. Hyvitykset	47
4.2.8. TEL-maksun komponentit vuonna 1998	48
4.3. Muiden lakisääteisten työeläkkeiden vakuutusmaksu	49
4.4. Rahastointi	50
4.4.1. Rahastoinnin periaatteet	50
4.4.2. Rahastointi vakuutuslajeittain	52
4.4.3. Vastuuvelan kattaminen	54
4.5. Ylijäämän käyttö	55
4.6. Työeläkejärjestelmän sijoitustoiminta	56
4.6.1. Työeläkevarojen sijoittamisen periaatteista	56
4.6.2. Työeläkevarojen sijoittamista koskevat säädökset	59
4.6.3. Sijoitustoiminnan reunaehtoihin tehdyt muutokset	60

Christina Lindell, Eläketurvakeskus

5. Vapaaehtoinen lisäeläketurva	65
5.1. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan laajuus	65
5.2. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan hallinto ja kattavuus	66
5.3. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan määräytyminen	68
5.4. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan rahoitus	69

Marjukka Hietaniemi, Eläketurvakeskus

6. Eläkkeet ja verotus	72
6.1. Suomen verotusjärjestelmän pääpiirteet	72
6.2. Vakuutus- ja eläkelaitosten verotus	73
6.3. Eläkevakuutusmaksujen verotus	73
6.4. Eläkkeiden verotus	74

Pia Jokinen, Kati Neuvonen ja Juhani Turunen, Sosiaali- ja terveysministeriö

7. Eläkejärjestelmien sääntely, ohjaus ja valvonta 77

7.1. Vakuutuslaitosten perustaminen ja toiminnan valvonta	77
7.1.1. Vakuutusyhtiöt	77
7.1.2. Eläkekassa	80
7.1.3. Eläkesäätiö	82
7.1.4. Ulkomainen vakuutusyhtiö	84
7.2. Vakuutusturvan sisältö	85

Christina Lindell ja Bo Lundqvist, Eläketurvakeskus

8. Työeläketurvan kehitysnäkymiä 87

8.1. Työeläkekustannusten kasvu	87
8.1.1. Työeläkejärjestelmän kehitykseen vaikuttaneet tärkeimmät tekijät	90
8.2. Rahoitusnäkymät	91
8.3. Työeläketurvan asema kansantaloudessa	94

Antero Ahonen (31.8.98 saakka) ja Leena Saarnio, Eläketurvakeskus

9. Tilastotietoja 97

9.1. Yleistä tilastotietoa Suomesta	97
9.2. Yleistä Suomen eläkejärjestelmästä	102
9.3. Yksityisen sektorin eläkejärjestelmä	106

1. ELÄKETURVAN KOKONAI- SUUS SUOMESSA

1.1. Johdanto

Suomessa lakisääteinen eläketurva muodostuu työeläkkeestä ja kansaneläkkeestä. Työeläke on määrätty prosenttiosuus palkasta, ja sen tarkoitus on suhteuttaa eläkeajan toimeentulo työssäoloajan tulotasoon. Kansaneläke puolestaan turvaa vähimmäistoimeentulon niille, joilla ei ole oikeutta työeläkkeeseen, tai joiden työeläke jää hyvin pieneksi. Työeläke vähentää kansaneläkettä niin, että työeläkkeen saavuttaessa määrätyn rajan, kansaneläkettä ei enää makseta lainkaan. Molempien eläkkeiden saamisen edellytykset ovat likimain samat.

Työeläketurva muodostuu eri työ- ja palvelussuhteista sekä yrittäjätoiminnasta karttuneiden eläkkeiden kokonaisuudesta. Yksityisellä sektorilla työeläkkeiden hallinto on hajautettu yksityisille eläkelaitoksille. Pakollista, lakisääteistä eläketurvaa voidaan täydentää työnantajan järjestämällä tai täysin yksilöllisellä, vapaaehtoisella lisäeläketurvalla.

Eläketurvan rakennetta kuvattaessa puhutaan usein eläketurvan pilaareista. Eläketurvan ensimmäisellä pilarilla tarkoitetaan silloin tavallisesti pakollista lakisääteistä eläketurvaa, toisella pilarilla yksittäisen työnantajan järjestämää tai työmarkkinasopimukseen perustuvaa lisäeläketurvaa ja kolmannella pilarilla täysin yksilöllisesti itselle hankittua lisäeläketurvaa. Tällaista jaottelua käyttäen työeläke ja kansaneläke yhdessä muodostavat Suomessa eläketurvan ensimmäisen pilarin. Eläketurvan toinen pilari muodostuu lähinnä työnantajan vapaaehtoisesti järjestämästä lisäeläketurvasta, sillä laajoja työmarkkinasopimuksiin perustuvia lisäeläkejärjestelmiä on Suomessa hyvin vähän.

Suomessa työnantajan järjestämä tai työmarkkinasopimukseen perustuva lisäeläketurva voi olla ns. rekisteröityä lisäeläketurvaa tai vapaamuotoista lisäeläketurvaa. Rekisteröity lisäeläketurva muodostaa kiinteän kokonaisuuden lakisääteisen työeläketurvan kanssa, ja siihen sovelletaan osittain työntekijäin eläkelain määräyksiä. Mitään lakisääteistä velvoitetta tällaisen turvan järjestämiseen ei työnantajalla kuitenkaan ole, ja eläketurvan kattavuus ja sisältö ovat tiettyjen rajojen puitteissa työnantajan päätet-

tävissä tai työmarkkinaosapuolten sovittavissa. Sekä toisen että kolmannen pilarin merkitys on Suomessa vähäinen muun muassa siksi, että laakisääteisessä työeläkkeessä ei eläkkeen perusteena olevilla tuloilla eikä maksettavan eläkkeen määrällä ole markkamääräistä ylärajaa.

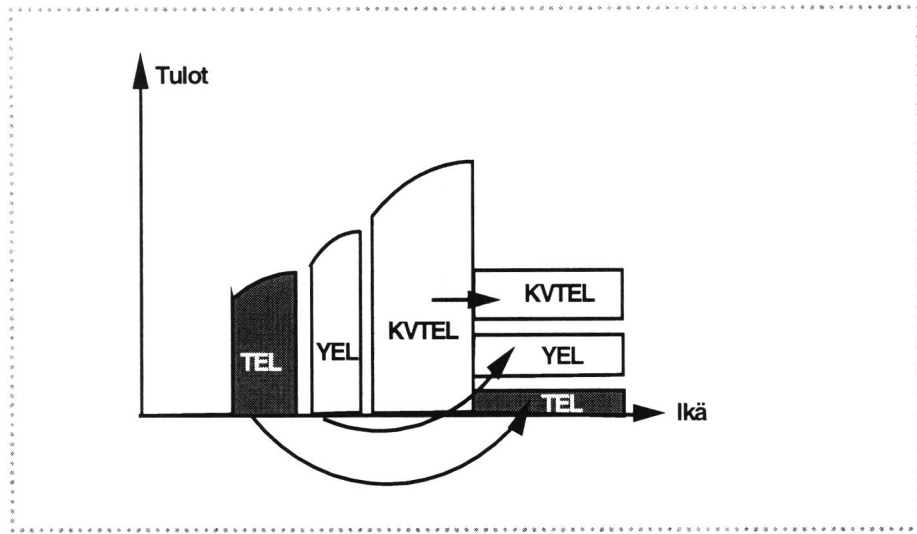
1.2. Työeläketurvan rakenne

Työeläketurva perustuu moneen eri lakiin. Yksityisellä sektorilla on kuusi eri palkansaajaryhmiä ja yrittäjiä koskevaa työeläkelakia. Valtiolla, kunnilla ja evankelis-luterilaisella kirkolla on omat työeläkelakinsa ja eräillä muilla julkisilla yhteisöillä omat eläkesääntönsä. Työntekijäin eläkelaki (TEL) on eräänlainen runkolaki, jonka periaatteita muut työeläkelait pääosin seuraavat. TEL on tärkein laki myös siksi, että sen piiriin kuuluu lähes puolet Suomen työeläkevakuutetuista.

Työeläkejärjestelmän eläke-etuudet kattavat vanhuuden, työkyvyttömyyden, ikääntyneen työntekijän pitkäaikaisen työttömyyden ja perheenhuoltajan kuoleman aiheuttamat sosiaaliset riskitilanteet.

Yksityisen ja julkisen sektorin työeläkelait on eläkkeiden määräytymisen ja saamisen edellytysten osalta koordinoitu keskenään siten, että eri työjaksoista ja yrittäjätoiminnasta koostuva työeläke muodostaa yhteisen kokonaisuuden. Pisimmälle tämä koordinointi on toteutettu yksityisellä sektorilla, jossa hajautetusta hallintojärjestelmästä huolimatta eläke myönnetään ja maksetaan yhdestä eläkelaitoksesta.

Kuviossa 1 näkyy työeläkkeen määräytymisen perusajatus. Sen mukaan lopullinen, vakuutetulle maksettava eläke rakentuu eri eläkelakien piiriin kuuluneista työsuhteista ja yrittäjätoiminnasta karttuneista eläkkeistä. Kuviossa olevat kirjainyhdistelmät ovat eläkelakien suomenkielisten nimien lyhenteitä. Yksityisen ja julkisen sektorin työeläkelakien täydelliset nimet ovat luvussa 1.5.

Kuvio 1. Kokonaiseläkkeen määräytymisperiaate.

Työeläke-etuudet on koordinoitu keskenään pääasiassa seuraavien sekä palkansaajien että yrittäjien eläkelakeja koskevien periaatteiden mukaisesti:

- Jokainen työsuhde ja yrittäjätoiminta kartuttaa eläkettä (ansaintaperiaate).
- Karttunut eläkeoikeus säilyy, vaikka työnantaja vaihtuu tai työskentely päättyy (koskemattomuusperiaate).
- Työeläke on indeksisidonnainen. Indeksitarkistukset perustuvat palkka- ja hintatason muutoksiin. Tarkistukset tehdään vuosittain sekä eläkkeen ansaintavaiheessa että eläkeaikana.
- Aika työkyvyttömyyden alkamisesta eläkeikään (ns. tuleva aika) kartuttaa eläkettä, jos työkyvyttömyys alkaa työsuhteen aikana tai vuoden sisällä sen päättymisestä (ns. täysitehoinen eläke).
- Markkamääräisiä eläkkeen perusteena olevan palkan tai eläkkeen ylärajoja ei ole (katottomuus).
- Enimmäismääräinen työeläke rajataan tietyksi prosenttiosuudeksi

palkasta. Tämä tehdään yhteensovittamalla eri järjestelmistä tulevat eläkkeet keskenään. Työeläkkeiden enimmäismäärä on 60 prosenttia korkeimmasta eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Myös lakisääteisen tapaturmavakuutuksen, lakisääteisen liikennevakuutuksen ja sotilasvammalainsäädännön mukaiset etuudet otetaan huomioon eläkkeiden yhteensovituksessa. Ne ovat työeläkkeisiin nähden ensisijaisia, joten työeläkettä maksetaan vain siltä osin kuin se on näitä suurempi.

1.3. Työeläketurvan kehitys

Työeläkejärjestelmä perustettiin ja sitä on vuosien mittaan kehitetty työmarkkinajärjestöjen myötävaikutuksella.

Ennen lakisääteisen työeläkkeen voimaantuloa yksityisen sektorin palkansaajien eläketurva, merimiehiä lukuun ottamatta, perustui tasasuuruisiin ja tuloharkintaisiin kansaneläkkeisiin, tapaturmavakuutuksen antamaan turvaan, huoltoapulain velvoituksiin pitkäaikaisen työntekijän eläkkeestä, vapaaehtoiseen työnantajan kustantamiin yksilöllisiin tai ryhmäkohtaisiin henkivakuutuksiin, eläkesäätiöissä ja eläkekassoissa järjestettyyn vapaaehtoiseen eläketurvaan ja työnantajan suoraan maksamiin eläkkeisiin. Vapaaehtoisten eläkejärjestelyjen piiriin kuului ennen lakisääteisen työeläkejärjestelmän voimaantuloa alle 20 prosenttia palkansaajista, pääasiassa toimihenkilöitä. Teollisuudessa eläkkeiden osuus työajalta maksetuista palkoista oli hieman yli kaksi prosenttia.

Merimiehet saivat oman työeläkelakinsa (MEL) ennen muita palkansaajia jo vuonna 1956. Merimiestyön luonteesta johtuen tämän eläkelain sisältö on osin toisenlainen kuin muiden myöhemmin voimaantulleiden eläkelakien. Myös eläkkeiden rahoitus on poikkeava.

Yksityisen sektorin työeläkejärjestelmä sai nyky muodossaan alkunsa 1.7.1962 voimaan tulleista kahdesta eläkelaista. Työntekijäin eläkelaisissa (TEL) säädettiin edellä todetut yleiset koordinoitiperiaatteet. Se koski kuitenkin vain vähintään kuusi kuukautta kestäneitä työsuhteita. TEL-eläkelakia täydensi lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijöiden eläkelaki (LEL). Samat koordinoitiperiaatteet toteutettiin asteittain myös muissa työeläkelaeissa.

Pääosalla valtion ja kuntien palveluksessa olleista oli jo vanhastaan lakisääteinen eläketurva, mutta 1960-luvulle tultaessa se ei enää täysin

vastannut yhteiskunnan kehitystä. Julkisen sektorin eläkelakeja uudistettiinkin 1960-luvulla yksityisen sektorin työeläkelakien mukaisesti.

Yrittäjät tulivat työeläkelakien piiriin vuoden 1970 alusta, kun maatalousyrittäjien eläkelaki (MYEL) ja yrittäjien eläkelaki (YEL) säädettiin.

Viimeisin nykyisistä kuudesta yksityisen sektorin työeläkelaeista on taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelaki (TaEL), joka koskee laissa erikseen lueteltuja ammatteja sekä alle kuukauden mittaisia TEL-työsuhteita. Laki tuli voimaan vuonna 1986 ja lyhyitä TEL-työsuhteita koskevat lisäykset siihen tehtiin vuoden 1998 alusta.

Yksityisen sektorin palkansaajien eläketurvaa on laajennettu asteittain siten, että lähes kaikki työskentely oikeuttaa työeläkkeeseen (ks. luku 2.1.). Alunperin työeläkettä alkoi TEL-alojen palkansaajille karttua, kun työsuhde oli kestänyt kuusi kuukautta. Vuonna 1965 tämä odotusaika lyheni neljään kuukauteen ja vuodesta 1971 alkaen eläkettä on karttunut yhden kuukauden työsuhteen perusteella. Vuoden 1998 alusta myös alle kuukauden kestäneet TEL-alojen työt vakuutetaan TaEL:in mukaisesti. LEL-työaloilla ja TaEL:in alaisissa työsuhteissa eläkeoikeuden saaminen ei perustu työsuhteen kestoon vaan ansioihin. Yrittäjillä työeläke alkaa karttua neljän kuukauden yrittäjätoiminnan jälkeen.

Suomessa ei palkansaajien eläkejärjestelmissä ole koskaan sovellettu eläkkeen perusteena olevan palkan ylärajaa tai eläkkeen markkamääräisiä ala- tai ylärajoja. Yrittäjien eläkelaisissa on työtuloille sen sijaan säädetty katto (463 197 mk vuodessa vuonna 1998), joka on suhteellisen korkea.

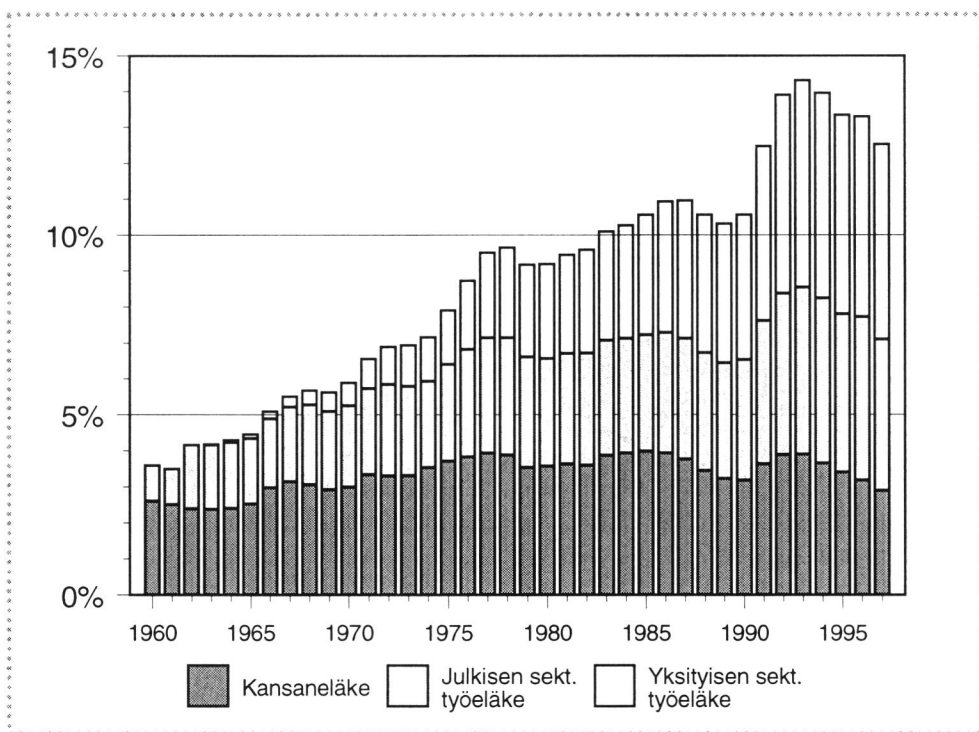
Täysi työeläke karttuu yksityisellä sektorilla noin 40 vuodessa. Vuoden 1975 heinäkuuhun asti eläkettä karttui vuodessa yksi prosentti palkasta. Täyden eläkkeen tavoitetaso oli 42 prosenttia palkasta, koska vanhuuseläkettä voi kartuttaa vain ikävuosien 23 ja 65 välillä. Sen jälkeen eläkkeen tavoitetaso vuoteen 1993 asti oli 60 prosenttia palkasta ja vuotuisen karttumisvauhti 1,5 prosenttia palkasta. Vuodesta 1993 alkaen eläkkeen enimmäistaso on 60 prosenttia palkansaajan omalla vakuutusmaksusuodella vähennetystä palkasta. Karttumisvauhti on pääsäännön mukaan 1,5 prosenttia vuodessa palkansaajan maksulla vähennetystä palkasta, mutta pääsääntöön on tehty muutama poikkeus. Vuodesta 1994 alkaen työssä olevien eläke karttuu 60 vuoden täyttämivuoden alusta lähtien 2,5 prosenttia vuodessa. Vuodesta 1996 työkyvyttömyys-, työttömyys- ja perhe-eläkkeiden ns. tulevan ajan oikeuden karttumista alennettiin 1,2 prosenttiin ikävälillä 50-60 vuotta ja 0,8 prosenttiin ikävälillä 60-65 vuotta.

Järjestelmän voimaantulovaiheessa eläkkeen prosentuaalista määrää korotettiin siten, että niin kutsuttuun vähimmäisprosenttiin perustuva

eläke oli 29–38 prosenttia palkasta. Nykyisin näitä vähimmäisprosentteja ei ole, koska järjestelmä on ollut voimassa niin kauan, että kaikilla eläkkeelle siirtyvillä on ollut mahdollisuus kartuttaa vähimmäisprosentteja parempi työeläke.

Vuonna 1962 eläkkeinä maksettiin vain vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeitä. Sittemmin etuudet ovat monipuolistuneet ja määrältään täysin muuttuneet. Perhe-eläke liitettiin eläke-etuihin vuonna 1967 ja työttömyyseläke sekä osatyökyvyttömyyseläke 1970-luvun alussa. 1980-luvun lopussa otettiin käyttöön varhennettu vanhuuseläke ja osa-aikaeläke sekä työkyvyttömyyseläkkeen laajenuksena yksilöllinen varhaiseläke. Näitä eläkeitä käsitellään yksityiskohtaisesti luvussa 3.

Kuviossa 2 on aikasarja koko lakisäätetyn eläketurvan kehityksestä vuosina 1960–1997. Kuvioista ilmenee, että eläkemenojen osuus bruttokansantuotteesta on noussut alle 4 prosentista noin 14 prosenttiin.

Kuvio 2. Lakisäätetyn eläkemenot prosentteina bruttokansantuotteesta vuosina 1960-1997.

1.4. Työeläkkeiden ja kansaneläkkeiden muodostama kokonaisuus

1.4.1. Kansaneläke

Kansaneläkejärjestelmän tarkoituksena on vähimmäiseläkkeen takaaminen sellaiselle Suomessa asuvalle eläkkeensaajalle, jonka työeläke on työskentelyajan lyhyden tai ansiotason mataluuden vuoksi jäänyt vähäiseksi, tai jolla ei ole oikeutta työeläkkeeseen lainkaan. Kansaneläkejärjestelmän hallinto on keskitetty eduskunnan valvonnan alaiseen Kansaneläkelaitokseen (Kela).

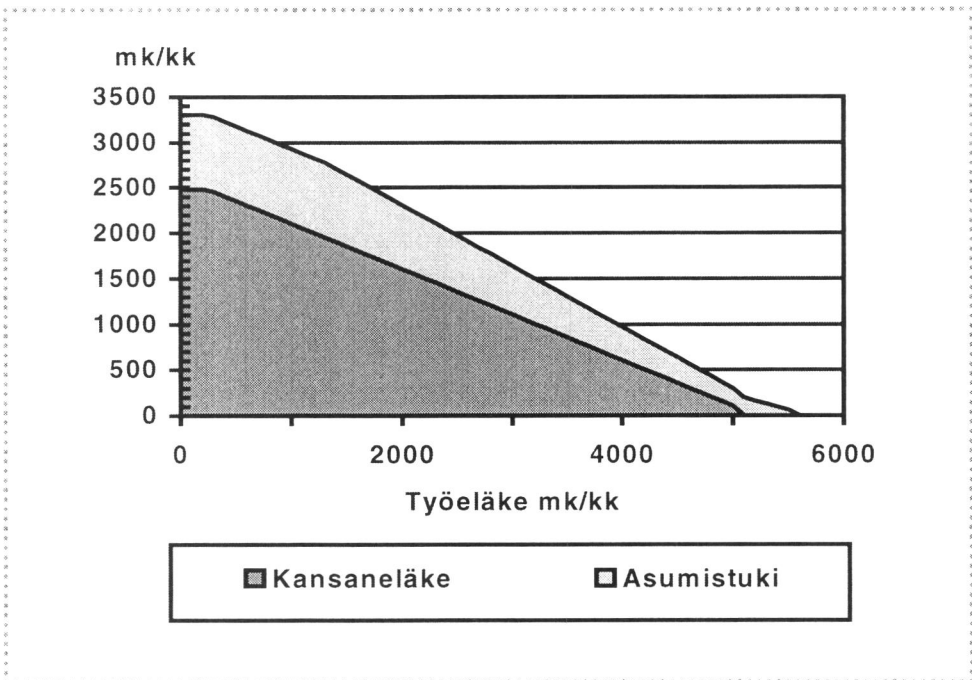
Järjestelmän etuuksiin kuuluvat kansaneläke sekä leskille ja lapsille maksettava yleinen perhe-eläke. Kansaneläkkeen lisänä voidaan maksaa asumistukea, eläkkeensaajan hoitotukea sekä rintamalisää ja ylimääräistä rintamalisää niille sotien veteraaneille, joille on myönnetty rintamasotilas-tunnus. Myös leskelle maksettavaan perhe-eläkkeeseen voidaan maksaa asumistukea.

Kansaneläke ja yleinen perhe-eläke käsittävät samat etuuslajit kuin yksityisen sektorin lakisääteinen työeläkejärjestelmä eli eläkkeen vanhuuden, työkyvyttömyyden ja työttömyyden perusteella sekä leskeneläkkeen ja lapsen eläkkeen. Myös eläkkeiden saamisen edellytykset ovat työ- ja kansaneläkejärjestelmässä varsin pitkälle yhtenevät. Osatyökyvyttömyys- ja osa-aikaeläke eivät kuitenkaan kuulu kansaneläkejärjestelmän etuuksiin, ja yleistä perhe-eläkettä maksetaan vain alle 65-vuotiaalle leskelle, joka ei saa kansaneläkettä.

Vuoteen 1995 saakka kansaneläkkeen pohjaosa maksettiin kaikille siihen oikeutetuille työeläkkeen suuruudesta riippumatta. Vuodesta 1996 lähtien eläkkeelle siirtyville kansaneläkettä ei enää makseta, jos työeläke ylittää määrätyn rajan. Muutos koskee myös niitä, jotka olivat jo eläkkeellä muutoksen tullessa voimaan. Jos heillä työeläkkeen määrän vuoksi on ollut oikeus vain kansaneläkkeen pohjaosaan, pienennetään pohjaosaa vähitellen vuosittain, kunnes sitä ei enää vuonna 2001 makseta.

Nykyisin vielä noin 95 prosenttia yksityisen sektorin lakisääteisen työeläkejärjestelmän vanhuus-, työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeen saajista saa kansaneläkejärjestelmän mukaista eläkettä. Tulevaisuudessa tämä osuus tulee supistumaan. Yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän leskeneläkettä saavista noin 8 prosenttia saa myös kansaneläkejärjestelmän leskeneläkettä. Lapseneläkkeissä vastaava osuus on 86 prosenttia.

Kuvio 3 havainnollistaa kansaneläkkeen riippuvuuden työeläkkeen määrästä vuonna 1998. Kuvio esittää sellaisen lapsettoman, yksinäisen eläkkeensaajan tilanteen, joka asuu toisessa eli halvemmassa kuntaryhmässä. Eläkkeensaaja, joka ei saa lainkaan työeläkettä tai jonka työeläke on hyvin pieni, saa täyden kansaneläkkeen. Mikäli työeläke on vähintään noin 5 000 markkaa kuukaudessa, eläkkeensaajalla ei enää ole oikeutta kansaneläkkeeseen. Kuviosta 3 ilmenee lisäksi kansaneläkejärjestelmän maksaman asumistuen määrä, kun asumiskustannuksiksi on oletettu 1 200 markkaa kuukaudessa, joka on asumiskustannusten keskimäärä. Eläkkeensaajalle voidaan lisäksi maksaa muita edellä lueteltuja lisiä. Vuoden 1998 tarkat markkamäärät on esitetty tekstilaatikossa.

Kuvio 3. Kansaneläkkeen määrä suhteessa työeläkkeen määrään.

Kansaneläke-etuuksien määrät vuonna 1998

Yksinäisen henkilön kansaneläkkeen täysi määrä on asuinkunnasta riippuen 2 481 tai 2 591 markkaa kuukaudessa. Naimisissa olevan henkilön eläkkeen täysi määrä on asuinkunnasta riippuen 2 178 tai 2 272 markkaa kuukaudessa.

Kansaneläkkeestä vähennetään puolet eläkkeensaajan työsuhteeseen perustuvan eläkkeen 249 mk kuukaudessa ylittävästä määrästä. Kansaneläkettä ei makseta yksinäiselle, jonka työeläke on asuinkunnasta riippuen yli 5 090 tai 5 311 markkaa kuukaudessa. Naimisissa olevalle eläkettä ei enää makseta, jos työeläke ylittää 4 484 tai 4 672 markkaa kuukaudessa.

Rintamalisää maksetaan rintama-alueella sota-aikana sotilaina tai muussa palveluksessa toimineille. Sen määrä on 221 markkaa kuukaudessa. Tämän lisäksi pientä eläkettä saavalle rintamalisään oikeutetulle maksetaan ylimääräistä rintamalisää, jonka suuruus on enimmillään 534 markkaa kuukaudessa

Asumistuki on 85 prosenttia eläkkeensaajan omavastuuosuuden ylittävistä hyväksyttävistä asumismenoista. Omavastuuosuus riippuu eläkkeensaajan ja hänen puolisonsa kaikista tuloista. Myös osa määrätyn rajan ylittävästä omaisuuden arvosta luetaan tuloiksi. Omaisuudeksi ei kuitenkaan lueta omassa käytössä olevaa asuntoa.

Eläkkeensaajan hoitotuki on avuntarpeen määrästä riippuen 278–1 382 markkaa kuukaudessa.

Leskeneläkkeen täysi määrä on enintään täyden kansaneläkkeen suuruinen. Eläkettä vähentävät muutkin tulot kuin työeläke.

Puoliorvolle maksettavan lapseneläkkeen täysi määrä on 627 markkaa kuukaudessa. Täysorvon eläkkeen täysi määrä on kaksinkertainen.

Kaikki kansaneläkejärjestelmän etuudet ja tuloajat on sidottu kuluttajahintaindeksiin. Indeksitarkistus tehdään vuosittain yleensä tammikuussa. Esimerkiksi viimeisen 10 vuoden aikana kansaneläkkeiden indeksi on noussut keskimäärin 2,8 prosenttia vuodessa. Työeläkejärjestelmän käyt-

tämä TEL-indeksi on samana aikana noussut keskimäärin 3,3 prosenttia vuodessa.

Kerran määrättyä kansaneläkejärjestelmän etuutta ei työeläkkeen indeksitarkistuksen vuoksi lasketa uudelleen, vaan maksettavaa määrää ainoastaan tarkistetaan kansaneläkejärjestelmän indeksillä.

1.4.2. Kokonaiseläketurvan taso

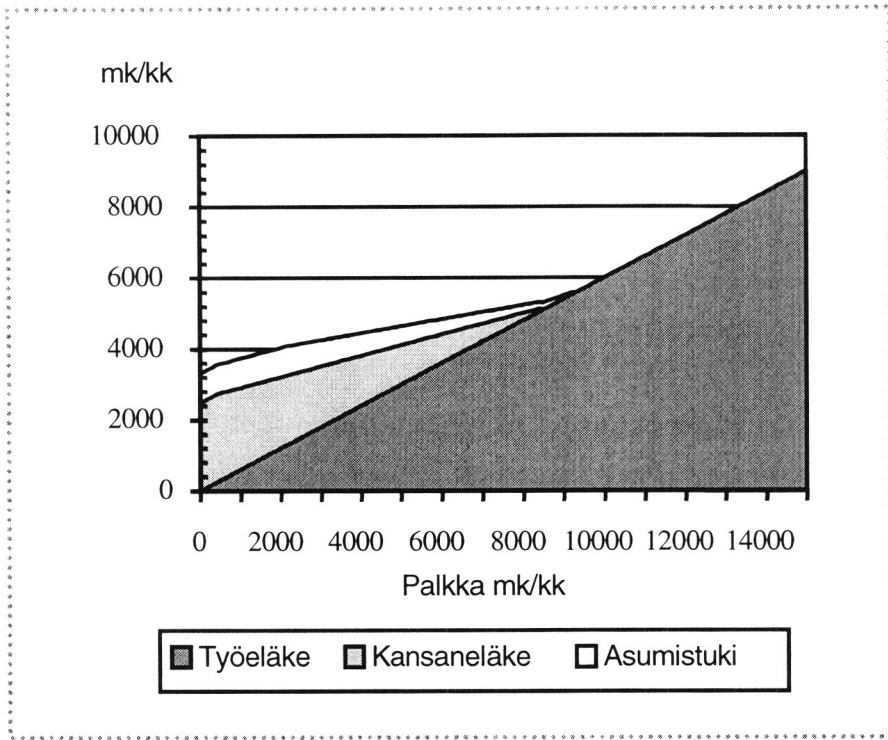
Yksityisen sektorin lakisääteinen työeläke on määräosa vakuutetun palkasta. Tämä määräosa on toisaalta suhteessa järjestelmän piiriin kuuluvan työsuhdeajan pituuteen ja toisaalta riippuvainen siitä, missä järjestelmän kehitysvaiheessa eläke on alkanut eli minkä ajankohdan määräytymissäntöjen mukaan se on laskettu.

Palkansaajavakuutetun kannalta tavoitteellinen eli täyden työuran perusteella määräytyvä eläketaso tulee nykyisen lainsäädännön perusteella kohoamaan vuosituhannen vaihteeseen mennessä noin 60 prosenttiin. Täysi eläke ansaitaan noin 40 vuodessa. Yrittäjistä 60 prosentin tavoite-eläkkeen voivat saada ensi vuosikymmenen lopulla eläkkeelle jäävät.

Kuviossa 4 on esitetty yksityisen lakisääteisen työeläkejärjestelmän tavoite-eläkkeen (60 prosenttia palkasta) ja nykyisen kansaneläkejärjestelmän mukaisen eläkkeen muodostama eläkkeensaajan kokonaiseläke.

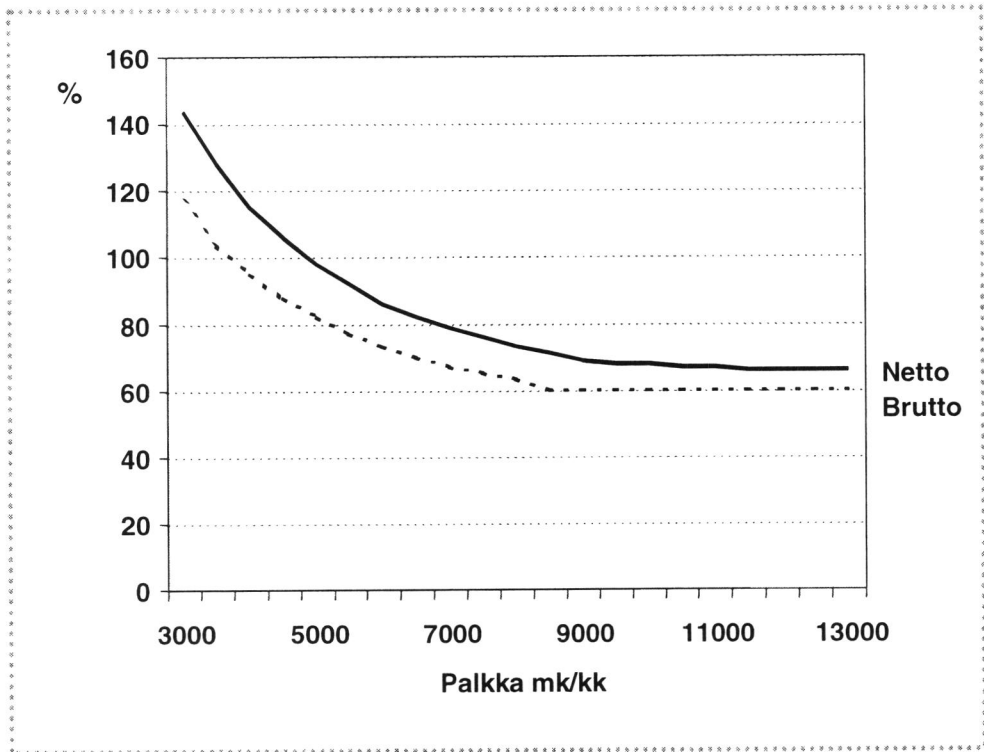
Vapaaehtoinen työsuhteeseen tai yrittäjätoimintaan perustuva lisäeläke rinnastetaan lakisääteiseen työeläkkeeseen kansaneläkejärjestelmän mukaisen eläkkeen määräytymisessä. Näin ollen kuvio kuvaa myös sellaisen työntekijän tai yrittäjän eläkettä, jonka eläketaso on saatettu tavoitteen mukaiseksi tällaista vapaaehtoista lisäeläkettä käyttäen.

Kansaneläkejärjestelmän mukaista eläkettä täydentää kuviossa asumistuki, joka on laskettu 1 200 markan kuukausittaisia asumiskustannuksia vastaavasti. Kansaneläke on laskettu olettaen, että eläkkeensaaja on yksinäinen ja asuu toisessa eli halvemmassa kuntaryhmässä. Tulevaisuudessa täyden työuran jälkeinen eläketurva koostuu lähes yksinomaan työeläkkeistä. Kansaneläkettä voi tulla maksettavaksi, jos työuraan sisältyy työelämän ulkopuolisia jaksoja tai osa-aikatyötä tai palkka on keskimääräistä pienempi.

Kuvio 4. Yhteensovitettu kokonaiseläke vuonna 1998.

Kuviossa 5 on esitetty yksityisen sektorin lakisääteisen työeläkejärjestelmän tavoite-eläkkeen (60 prosenttia palkasta) ja nykyisestä kansaneläkkeestä koostuvan eläkkeen määrä suhteessa asianomaisen palkkaan vuonna 1998. Eläkkeen määrä on sama kuin edellisessä kuviossa mutta ilman asumistukea. Eläkkeen ja palkan suhde on esitetty sekä brutto- että nettomäärinä.

Kuvio 5. Työ- ja kansaneläkkeen yhteismäärän osuus palkasta.

1.5. Työeläkejärjestelmän hallinto

Suomen sosiaaliturvan ja vakuutusmarkkinoiden merkittävä erityispiirre on se, että yksityiset vakuutuslaitokset hoitavat lakisääteiseen sosiaalivakuutukseen kuuluvaa työeläkevakuutusta ja tapaturmavakuutusta. Koska työeläkejärjestelmän hallinto on hajautettu usealle eläkelaitokselle, hoidetaan eräitä toimintoja keskitetysti työeläkejärjestelmän keskuslaitoksessa, Eläketurvakeskuksessa. Siellä hoidetaan muun muassa keskusrekisterin ylläpito, eläkekustannusten vastuunjako eläkelaitosten kesken,

lakien soveltamiseen liittyvät ratkaisut, tilastotoimi sekä työeläketurvan kehittämiseen liittyviä tehtäviä.

Ylimmästä valvonnasta ja lainsäädännön valmistelusta vastaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.¹ Lakisääteisen työeläketurvan keskeisiin periaatteisiin kuuluu, että kansalaisille turvataan lainsäädännön mukaiset etuudet. Koska millään vakuutusvalvonnalla ei pystytä täysin varmasti estämään vakuutuslaitosten maksukyvyttömyyttä selvitystilassa tai konkurssissa, on yksityisten eläkelaitosten hoitamaan lakisääteiseen työeläkevakuutukseen luotu lakisääteinen takuujärjestelmä vakuutettujen etujen turvaamiseksi. Mikäli jokin laitos ei kykene vastaamaan sitoumuksistaan, muut laitokset ja viime kädessä vakuutuksenottajat huolehtivat yhteisvastuullisesti siitä, että eläkkeet pystytään maksamaan.

TEL:n piiriin kuuluva työnantaja voi valita, missä eläkelaitoksessa työntekijöiden työeläkevakuutus järjestetään. Se voidaan järjestää jossakin nykyisestä kuudesta eläkevakuutusyhtiöstä, joilla on valtioneuvoston toimilupa lakisääteisen työeläkevakuutuksen harjoittamiseen, tai eläkesäätiössä tai eläkekassassa. Suomen liittyttyä vuonna 1994 Euroopan talousalueeseen ETAan ja vuonna 1995 Euroopan Unioniin lainsäädäntöä muutettiin niin, että lakisääteistä työeläkevakuutusta hoitavat vakuutusyhtiöt eivät voi harjoittaa muuta vakuustointia.

Eläkesäätiöt toimivat yleensä yhden yrityksen puitteissa. Eläkekassan piiriin kuuluu tavallisesti useita saman alan yrityksiä. Eläkesäätiön tai eläkekassan perustaminen edellyttää vähintään 300 vakuutettua. Eläkesäätiöitä oli vuoden 1997 lopussa toiminnassa 42 ja eläkekassoja 8. Eläkelaitostyypeittäin tarkasteltuna TEL-vakuutetut jakautuivat vuoden 1997 lopussa siten, että 83 prosenttia heistä oli vakuutettuna eläkevakuutusyhtiöissä, 14 prosenttia eläkesäätiöissä ja 3 prosenttia eläkekassoissa. TEL-rahastoja oli vuoden 1997 loppuun mennessä kertynyt 180 miljardia markkaa. Niistä 81 prosenttia oli vakuutusyhtiöiden hoidossa, 15 prosenttia eläkesäätiöissä ja 4 prosenttia eläkekassoissa.

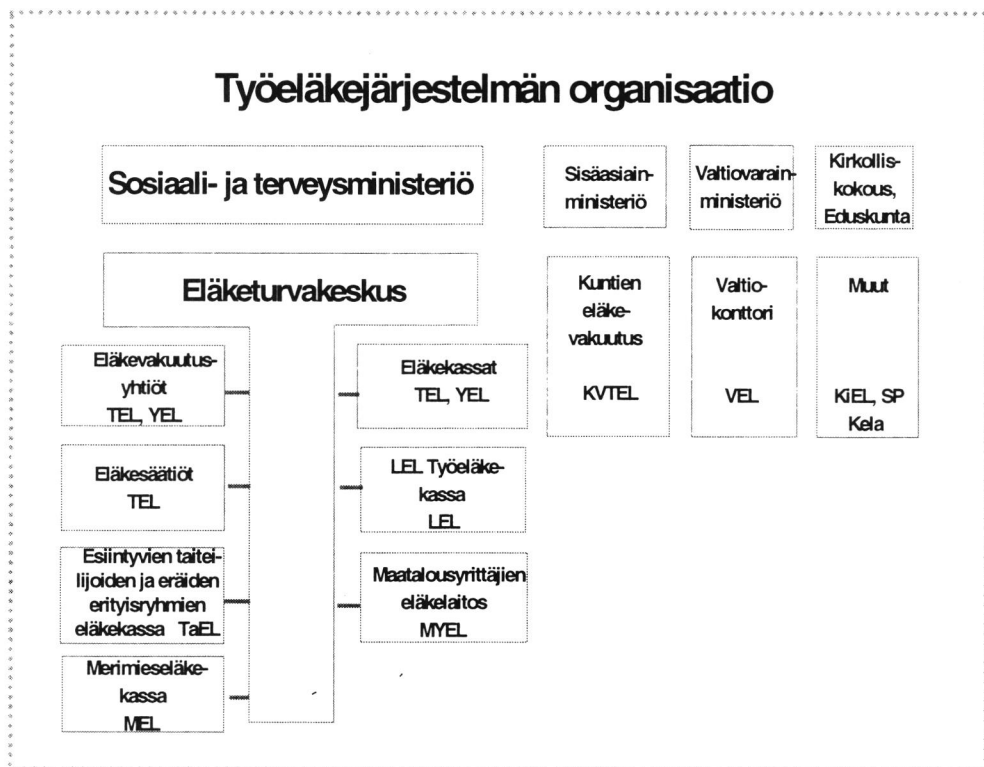
LEL-, TaEL- ja MEL-eläkelakien piiriin kuuluvien palkansaajien sekä maatalousyrittäjien eläketurva hoidetaan keskitetysti omissa eläkelaitoksissaan. YEL-eläkelain piiriin kuuluvat yrittäjät järjestävät henkilökohtaisen

1 Katso Luku 7. Eläkejärjestelmien sääntely, ohjaus ja valvonta

työeläkkeensä eläkevakuutusyhtiössä (98 prosenttia yrittäjistä) tai eläkekassassa (2 prosenttia).

Kuviosta 6 ilmenee työeläkejärjestelmän hallinto-organisaatio erikseen yksityisellä ja julkisella sektorilla. Kuvan jäljessä on luettelo työeläkelajeista.

Kuten edellä todettiin työeläketurvan perustaminen tapahtui työmarkkinajärjestöjen myötävaikutuksella. Tästä syystä työmarkkinaosapuolet ovat edustettuina eläkelaitosten ja Eläketurvakeskuksen hallinnossa.

Kuvio 6. Yksityisen ja julkisen sektorin työeläkkeiden hallinto.

Yksityisen sektorin eläkelait:

TEL	=	Työntekijäin eläkelaki
LEL	=	Lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki
TaEL	=	Taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelaki
MEL	=	Merimieseläkelaki
MYEL	=	Maatalousyrittäjien eläkelaki
YEL	=	Yrittäjien eläkelaki

Julkisen sektorin eläkelait:

VEL	=	Valtion eläkelaki
KVTEL	=	Kunnallisten viranhaltijain ja työntekijäin eläkelaki
KiEL	=	Evankelis-luterilaisen kirkon eläkelaki

Yksityisen sektorin työeläkelaitokset toimivat itsenäisinä vakuutuslaitoksina. Vakuutusmaksut ja vakuutusehdot ovat kuitenkin yhdenmukaiset ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hyväksymät.

Eläkkeen myöntää ja maksaa yksityisellä sektorilla se eläkelaitos, jossa henkilö on viimeksi ollut vakuutettuna (ns. viimeisen laitoksen periaate). Omien rekisteritietojensa täydennykseksi eläkelaitos saa Eläketurvakeskuksesta muut eläkkeen laskemiseen tarvitsemansa tiedot. Rekistereissä on viitetiedot myös julkisen sektorin palvelussuhteista. Vuosittain Eläketurvakeskus selvittää eri eläkelaitosten vastuut maksetuista eläkkeistä. Lähivuosina viimeisen laitoksen periaate laajenee koskemaan myös julkisen sektorin eläkelaitoksia.

Keskitetysti hoidetut rekisterit mahdollistavat vakuutettujen palvelun myös ennen eläketapahtumaa. Vuosittain noin joka kymmenes vakuutettu saa automaattisesti tiedot rekistereihin merkityistä työsuhteistaan ja karttuneista eläkkeistään. Näin vakuutetut voivat varmistaa, että rekisteritiedot ovat heidän osaltaan oikein. Lisäksi vakuutettu voi milloin hyvänsä pyytää nähtäväkseen rekistereissä olevat häntä koskevat tiedot.

1.6. Työeläketurvan rahoitus

Työnantajat ja vakuutetut palkansaajat kustantavat yhdessä yksityisen sektorin palkansaajien perusturvan mukaisen työeläkkeen. Vakuutetut palkansaajat voivat lisäksi osallistua mahdollisten vapaaehtoisten lisäeläkkeiden kustannuksiin yhdessä työnantajien kanssa.

Valtio on mukana maatalous- ja muiden itsenäisten yrittäjien työeläketurvan rahoituksessa ja kustantaa eläkkeet siltä osin kuin vakuutusmaksurahoitus ei riitä.

Merimiesten eläkelain mukaisten eläkkeiden rahoitus eroaa muista työeläkkeistä siinä, että eläkekustannuksiin osallistuvat yhtä suurella osuudella sekä työnantajat, vakuutetut että valtio.

Yksityisalojen palkansaajien työeläkkeet rahoitetaan osittain rahastoivalla järjestelmällä. Maksut määräytyvät laissa säädettyjen vakuutusmatemaattisten perusteiden mukaan ja maksu on perusluonteeltaan kollektiivinen järjestely, jossa kustannuksia tasataan työnantajien välillä.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vahvistaa maksut vuosittain. Säädetystä maksutasosta voidaan poiketa vain lainmuutoksella, muuttamalla etuuksia tai sallimalla tilapäisesti vajausta eläkevastuissa.

Maksu oli koko 1960-luvun 5 prosentin tasoa, ylitti 10 prosentin tason vuonna 1976 ja 20 prosentin tason vuonna 1995. Työeläkejärjestelmän asteittaisen voimaantumisen seurauksena maksu nousee hitaasti hyvin pitkään.

Työeläkejärjestelmän rahoitusta käsitellään yksityiskohtaisesti luvussa 4 ja rahoitusnäkyviä luvussa 8.

2. ERI TYÖELÄKELAKIEN SOVELTAMISALAT JA KATTAVUUS

Työeläkelait kattavat käytännössä kaikki palkansaajat ja itsenäiset yrittäjät. Yksityisen sektorin työeläkelakien mukaan vakuutettuja on noin 70 prosenttia maan koko työvoimasta. Vakuutetuista 80 prosenttia on palkansaajia ja 20 prosenttia yrittäjiä.

2.1. Työeläkelakien piiriin kuulumisen edellytykset

Yksityisen sektorin lakisääteinen työeläketurva kattaa lähes kaikki ne henkilöt, jotka työskentelevät tai ovat joskus työskennelleet yksityisellä sektorilla. Vuonna 1997 yksityisellä sektorilla työskenteli noin 1 690 000 henkilöä. Heistä vain vähäinen osa jäi lakisääteisen työeläketurvan ulkopuolelle, koska työskentelyn kestoa ja ansioita koskevat rajat ovat varsin matalat. Noin 760 000 henkilöä on kartuttanut eläketurvaa yksityisellä sektorilla, mutta on sen jälkeen siirtynyt julkiselle sektorille, ulkomaille tai ei enää muutoin kuulu työvoimaan. Heidän ansaitsemansa oikeus työeläketurvaan säilyy ns. vapaakirjana.

Työntekijäin eläkelain (TEL) mukaan vakuutettuja ovat työsuhteessa olevat 14–64-vuotiaat työntekijät, joiden työsuhte on yhdenjaksoisesti kestänyt vähintään kuukauden ja joiden työansio on vähintään laissa säädetyn määrän (1 156,69 markkaa kuukaudessa vuonna 1998). Jos TEL-alan työsuhte jää alle kuukauden pituiseksi tai ansiot alle rajamäärän, eläketurva työsuhteesta määräytyy TaEL:n mukaan.

Lyhytaikaisissa työsuhteissa olevien työntekijäin eläkelaki (LEL) kattaa maatalous-, metsä-, rakennus- ja satama-aloilla työskentelevät palkansaajat. Näiden alojen toimihenkilöt ovat kuitenkin vakuutettuja TEL:n mukaisesti. Eläkkeeseen oikeuttavalle vuosiansiolle on LEL:ssä asetettu

vähimmäisraja, joka on 3 650 markkaa vuonna 1998. Jos vuosiansio jää vähimmäismäärää pienemmäksi, ei tältä vuodelta kartu LEL-eläkettä.

Merimieseläkelain (MEL) mukaan vakuutettuja ovat ulkomaan-kauppaliikenteessä suomalaisessa kauppa-aluksessa palvelevat merimiehet. Sen sijaan rannikko- ja sisävesiliikenteessä palveluksessa olevat merimiehet ovat LEL:n alaisia.

Taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelain (TaEL) mukaan vakuutettuja ovat laissa luetellut ammattiryhmät sekä edellä mainitut TEL-alojen lyhytaikaiset työsuhteet. Työsuhteelta edellytetään, että se on tarkoitettu jatkumaan vuotta lyhyemmän ajan. Eläkkeeseen oikeuttaville vuosiansioille on myös TaEL:ssa asetettu vähimmäisraja, joka on 3 650 markkaa vuonna 1998.

Maatalousyrittäjien eläkelain (MYEL) mukaan vakuutettuja ovat Suomessa asuvat 18–64-vuotiaat maatalousyrittäjät sekä heidän viljelmällä työskentelevät perheenjäsenensä. Viljelijän tulee harjoittaa maataloutta vähintään viiden hehtaarin tilalla itse työtä tehden. Viljelmän kokoa määritettäessä otetaan maatalousmaana huomioon myös sijaintikunnasta riippuva määräosa metsämaata. MYEL:n piiriin kuulumisen edellytyksiä on lisäksi, että yritystoiminta on jatkunut ainakin neljä kuukautta 18 vuoden iän täyttämisen jälkeen, ja että yrittäjätyötulo on vähintään 13 880,28 markkaa vuodessa (vuonna 1998). Maatalousyrittäjien eläkelain piiriin kuuluvana maatalousyrittäjänä pidetään myös kalastajaa, joka olematta työsuhteessa harjoittaa ammattimaista kalastusta, sekä poronmistajaa, joka tekee poronhoitotyötä omaan, perheenjäsenensä tai paliskunnan lukuun.

Maatalouden rakennemuutoksen tukemiseksi maksetaan luopumistukea. Luopumistukea voi saada sellainen 55–64-vuotias, joka on ollut päätoiminen viljelijä 10 vuoden ajan ennen tilasta luopumista ja joka ei saa MYEL-eläkettä eikä kansaneläkettä. Pelto voidaan myydä tai vuokrata muuhun kuin maatalouskäyttöön tai päätoimiseen viljelyyn nuoremmalle viljelijälle.

Yrittäjien eläkelain (YEL) mukaan vakuutettuja ovat muut Suomessa asuvat 18–64-vuotiaat itsenäiset yrittäjät, joiden yritystoiminta jatkuu vähintään neljä kuukautta 18 vuoden iän täyttämisen jälkeen, ja joiden yrittäjätyötulo on vähintään 2 313,38 markkaa kuukaudessa vuonna 1998.

Seuraavaan asetelmaan on koottu yhteenvetona yksityisen sektorin työeläkelakien mukaan vakuutettujen henkilöiden lukumäärät vuoden 1997 lopussa.

Eläkelaki	Henkilöitä
Palkansaajat:	
TEL	1 028 000
LEL	78 000
MEL	8 000
TaEL	7 000
Yrittäjät:	
YEL	154 000
MYEL	122 000

Asetelmassa olevien palkansaajien ja yrittäjien eläkelakien täydelliset nimet ovat luvussa 1.5.

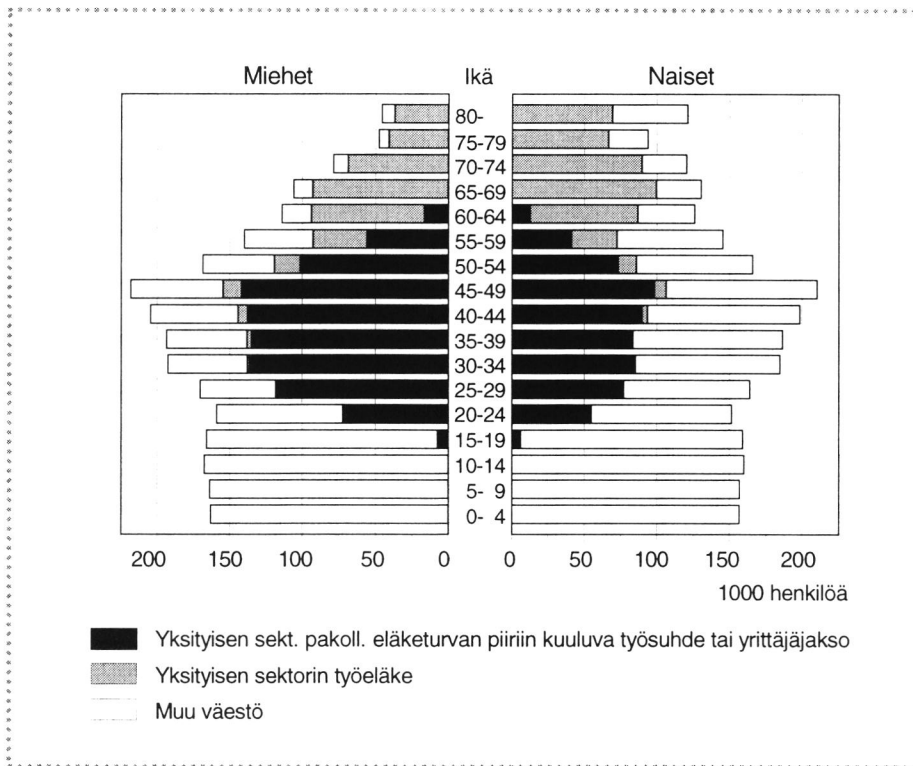
2.2. Vakuutetut palkansaajat ja yrittäjät

Maan koko työvoimasta noin 70 prosenttia työskentelee yksityisellä sektorilla. Heistä 80 prosenttia on palkansaajia ja 20 prosenttia yrittäjiä.

Kuviossa 7 on tiedot yksityisen sektorin työeläketurvan piiriin kuuluneista palkansaajista, yrittäjistä ja eläkkeensaajista iän ja sukupuolen mukaan jaettuna vuonna 1996.

Naisten osuus on kauttaaltaan jonkin verran pienempi kuin miesten, mikä johtuu siitä, että naiset miehiä useammin työskentelevät julkisella sektorilla ja, että naisia on miehiä enemmän työvoiman ulkopuolella. Suomessa naisten osallistuminen työelämään on kuitenkin yleisempää kuin OECD-maissa keskimäärin.

Tarkasteltaessa yksityistä ja julkista sektoria kokonaisuutena on 55–64-vuotiaasta väestöstä työssä enää joka kolmas, kun taas eläkkeellä on joka toinen. 55 vuotta täyttäneiden miesten työhön osallistumisaste on OECD-maiden alhaisimpia.

Kuvio 7. Väestö ja yksityisen sektorin lakisääteisen työeläketurvan kattavuus vuonna 1996.

Yksityisellä sektorilla kolme eniten työllistävää toimialaa ovat teollisuus, kauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta sekä rahoitus, vakuutus ja liike-elämän palvelut. Yli 90 prosenttia näiden kolmen toimialan työllisistä työskentelee yksityisellä sektorilla. Taulukossa 1 ovat toimialoittaiset tiedot yksityisen sektorin työllisistä sekä näiden osuudesta kaikista työllisistä vuonna 1996.

Taulukko 1. Yksityisen sektorin työlliset toimialoittain vuonna 1996, %.

Toimiala	Jakautuminen toimialoittain, %	Osuus toimialan työllisistä, %
Kaikki toimialat	100	71
Maa- ja metsätalous	9	92
Teollisuus	30	98
Rakentaminen	7	84
Kauppa, majoitus- ja ravitsemistoiminta	21	99
Liikenne	10	93
Rahoitus-, vakuutus- ja liike-elämän palvelut	12	79
Yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut	10	23

Lähde: Tilastokeskus

Taulukossa 2 on lukumäärätiedot yksityisen sektorin palkansaajista ammattialan mukaan jaettuna sekä osuudet asianomaisten ammattialojen kaikista palkansaajista. Taulukossa on myös tiedot yrittäjistä ammattialan mukaan jaettuna. Suurin osa yrittäjistä toimii maa- ja metsätaloudessa tai kalastusalalla. Tähän ammattiryhmään kuuluu yrittäjistä 36 prosenttia. Kaikista alalla työskentelevistä henkilöistä yli 70 prosenttia on yrittäjiä.

Kaikista palkansaajista 66 prosenttia työskentelee yksityisellä sektorilla. Ammattialan mukaan luokiteltuna kaupallinen työ, teollinen, rakennus- ja kaivostyö sekä kuljetus- ja liikennetyöt ovat lähes kokonaan yksityisellä sektorilla. Terveystieteiden- ja sosiaalialojen työt ovat sitä vastoin pääosin julkisella sektorilla.

Taulukko 2. Yksityisen sektorin palkansaajat ja yrittäjät ammattialan mukaan jaettuna vuonna 1996.

Ammattiala	Palkansaajat		Yrittäjät
	lukumäärä yksityisellä sektorilla	% kai kista palkan-saajista	luku-määrä
Kaikki ammatit	1 179 000	66	302 000
Teknillinen, tieteell., opetus ym. human. työ	152 000	49	18 000
Terveystieteiden ja sosiaali-alan työ	45 000	17	13 000
Hallinto- ja toimistotyö	211 000	70	42 000
Kaupallinen työ	66 000	100	37 000
Maa- ja metsätaloustyö	26 000	63	109 000
Kuljetus- ja liikennetyö	86 000	89	20 000
Teollinen, rakennus- ja kaivostyö	362 000	91	41 000
Palvelutyö ym.	124 000	59	21 000
Tuntematon	8 000	64	1 000

Lähde: Tilastokeskus

2.3. Eläkkeet ja eläkkeensaajat

Eläkkeensaaja on työuransa aikana saattanut olla vakuutettu usean eri työeläkelain mukaan. Alla olevassa kahdessa asetelmassa yksityisen sektorin eläkkeensaajat on tilastoitu sen eläkelain mukaan, jonka mukaan he ovat viimeksi olleet vakuutettuja ja jonka perusteella eläke on myönnetty. Poikkeuksen muodostaa Merimieseläkelaki (MEL), jossa ennen 1.1.1991 alkaneet MEL-eläkkeet aina kirjautuvat erillisiksi eläkkeiksi. Perhe-eläkkeet on tilastoitu edunjättäjän työskentelyn mukaisesti.

Maksussa olevien eläkkeiden summa ei ole sama kuin yksityisen sektorin työeläkkeensaajien kokonaismäärä. Tämä johtuu, paitsi MEL-tilastoinnista, ennen kaikkea siitä, että perhe-eläkkeensaaja voi saada omaa työeläkettä ja lisäksi perhe-eläkettä. Omaan työuraan perustuvien

eläkkeiden saajia, maatalouden erityiseläkkeet mukaan lukien, oli yksityisellä sektorilla vuoden 1997 lopussa 870 289 ja eläkkeensaajia yhteensä 962 272, vaikka seuraavassa asetelmassa eläkkeiden yhteismäärä on 1 072 392.

Maksussa olleet yksityisen sektorin eläkkeet jakautuivat viimeisen työeläkelain mukaan vuoden 1997 lopussa seuraavasti:

TEL	594 239
LEL	153 053
MEL	8 275
TaEL ²	674
YEL	85 871
MYEL ³	230 280
Yhteensä	1 072 392

Lähde: Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja 1997, Osa I

Yksityisen sektorin eläkkeensaajat jakautuivat eläkelajin mukaan vuoden 1997 lopussa seuraavasti:

Vanhuuseläke	590 648
Työkyvyttömyys- ja työttömyyseläke	259 965
Osa-aikaeläke	2 797
Perhe-eläkkeet, joista lesket	226 039
lapset	20 383
Yhteensä	962 272

Lähde: Suomen työeläkkeensaajat vuonna 1997

2 TaEL eläkkeitä on vähän, koska tämä eläkelaki on ollut voimassa vasta vuoden 1986 alusta.

3 Lisäksi maksettiin 43 744 maatalouden erityiseläkettä.

Vuoden 1997 lopussa yksityisen sektorin työeläkelakien mukaisia täysiä työkyvyttömyyseläkkeitä oli maksussa 208 907 ja osatyökyvyttömyyseläkkeitä 9 067. Täysistä eläkkeistä oli yksilöllisiä varhaiseläkkeitä 41 194.

Yksityisen sektorin työeläkkeen saajien kokonaismäärä oli 77 prosenttia Suomen kaikista eläkkeensaajista sekä 86 prosenttia yksityisen ja julkisen sektorin kaikista työeläkkeen saajista. Yksityisen sektorin työeläkkeen saaja yleensä saa myös kansaneläkettä ja, jos työuraan sisältyy työskentelyä julkisella sektorilla, myös julkisen sektorin työeläkettä.

3. TYÖELÄKKEET JA NIIDEN MÄÄRÄYTYMINEN

Kaikkien työeläkelakien mukaan maksetaan vanhuus-, työkyvyttömyys-, työttömyys- ja osa-aikaeläkkeitä sekä vakuutetun kuoleman jälkeen perhe-eläkkeitä. Maatalousyrittäjille voidaan lisäksi maksaa luopumistukea. Työeläkettä karttuu pääsäännön mukaan 1,5 prosenttia palkasta kultakin työssäolovuodelta, ja enimmäiseläke on 60 prosenttia palkasta. Maksussa olevat eläkkeet on sidottu vuosittain tarkistettavaan TEL-indeksiin, joka lasketaan erikseen alle 65-vuotiaille ja 65 vuotta täyttäneille. Kaikki eläkelakeihin sisältyvät markkamääräiset tulorajat on sidottu alle 65-vuotiaiden indeksin kehitykseen.

3.1. Oikeus eri eläkkeisiin

Yksityisen sektorin työeläke-etuudet ovat vanhuuseläke, varhennettu ja lykätty vanhuuseläke, osa-aikaeläke, työttömyyseläke, työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke, kuntoutustuki, leskeneläke ja lapseneläke sekä maatalousyrittäjillä lisäksi luopumistuki.

Vanhuuseläkettä saa vakuutettu, joka on täyttänyt 65 vuoden vanhuuseläkeiän. TEL:n mukaan edellytetään lisäksi, että työsuhde on päätynyt. Vuoden 1986 alusta on 60–64-vuotiailla ollut mahdollisuus ottaa vanhuuseläke varhennettuna. Varhennettu vanhuuseläke on pysyvästi alempi kuin normaali vanhuuseläke. Vastaavasti eläkettä voidaan lykätä yli eläkeiän, jolloin eläkkeeseen maksetaan lykkäyskorotusta.

Osa-aikaeläkkeen voi saada 58–64-vuotias, pitkään työssä ollut palkansaaja, joka ei saa omaa eläkettä (eli muuta eläkettä kuin perhe-eläkettä) ja joka siirtyy kokoaikatyöstä osa-aikatyöhön. Osa-aikatyössä työajan tulee olla vähintään 16 ja enintään 28 tuntia viikossa ja ansioiden aleneman 30–65 prosenttia kokoaikatyön ansioista. Osa-aikatyössä saatavien ansioiden on oltava vähintään 1 156,69 markkaa kuukaudessa vuonna 1998. Osa-aikaeläkkeen ikärajaa laskettiin 1.7.1998 alkaen kokeilumielessä 56 ikävuoteen. Kokeilu kestää vuoden 2000 loppuun.

Työttömyyseläkettä saa sellainen 60–64-vuotias pitkään työttömänä ollut, joka on saanut enimmäisajan työttömyyspäivärahaa, eli vähintään 500:lta päivältä. Lisäksi edellytetään, että hakija on ollut ansiotyössä vähintään 5 vuoden ajan viimeisten 15 vuoden aikana ja että eläkkeeseen voidaan liittää eläkeikään jäljellä oleva aika eli ns. tuleva aika. Edelleen edellytetään, että hakijalle ei ole voitu osoittaa sellaista työtä, jonka vastaanottamisesta kieltäytyessään hän olisi menettänyt oikeutensa työttömyyspäivärahaan.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään alle 65-vuotiaalle vakuutetulle, jolla on työkykyä heikentävä sairaus, vika tai vamma ja jonka työkyvyttömyyden voidaan arvioida jatkuvan yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan. Lääketieteellisten seikkojen lisäksi otetaan huomioon vakuutetun kyky hankkia ansiotuloja sellaisella saatavissa olevalla työllä, johon hänen kohtuudella odotetaan kykenevän, kun otetaan huomioon hänen koulutuksensa, aikaisempi toimintansa, ikänsä ja muut niihin verrattavat seikat. Työkyvyn ja ansiotason vähenemisestä riippuen työkyvyttömyyseläke maksetaan joko täytenä tai osaeläkkeenä. Täysi työkyvyttömyyseläke myönnetään, mikäli työkyvyn katsotaan vähentyneen ainakin kolme viidesosaa ja osatyökyvyttömyyseläke, jos työkyvyn katsotaan vähentyneen vähemmän kuin kolme viidesosaa mutta ainakin kaksi viidesosaa.

Kuntoutustuki on korvannut 1.1.1996 alkaen entisen määräaikaisen työkyvyttömyyseläkkeen. Sen myöntäminen edellyttää, että hakija on työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeuttavalla tavalla työkyvyttömyyden, ja että hänelle on tehty hoito- tai kuntoutussuunnitelma. Tavoitteena on korostaa kuntouttavien ja työhön paluuta edistävien toimien ensisijaisuutta pysyviin eläkeratkaisuihin nähden.

Vuoden 1986 alusta lähtien on työkyvyttömyyseläkettä maksettu myös *yksilöllisenä varhaiseläkkeenä*. Tämä eläke eroaa normaalista työkyvyttömyyseläkkeestä siinä, että lisäksi edellytetään ammatissaolon pitkäaikaisuutta ja lääketieteellisten syiden merkitys työkyvyttömyyttä arvioitaessa on pienempi. Yksilöllinen varhaiseläke voidaan myöntää 58 vuotta täyttäneille.

Perhe-eläkkeen leskeneläke maksetaan samoilla edellytyksillä nais- ja miesleskelle. Eläkkeen myöntäminen edellyttää, että leski oli avioliitossa edunjättäjän kanssa kuolemantapauksen sattuessa ja että avioliitto oli solmittu ennen edunjättäjän 65 vuoden ikää. Leskeneläkettä voi saada myös entinen puoliso, jos edunjättäjä oli velvollinen maksamaan hänelle jatkuvaa elatusapua.

Leski saa eläkkeen, jos hänellä ja puolisoilla on tai on ollut yhteinen lapsi. Lapsen iällä ei ole vaikutusta leskeneläkeoikeuteen. Jos puolisoilla

ei ole yhteistä lasta, leskeneläkkeen saaminen edellyttää, että leski oli edunjäntäjän kuollessa täyttänyt 50 vuotta. Sen lisäksi on edellytyksenä, että avioliitto oli solmittu ennen lesken 50 vuoden ikää ja jatkunut vähintään viisi vuotta. Jos lapseton leski on syntynyt ennen heinäkuuta 1950, sovelletaan edellä mainitun 50 vuoden ikärajan asemesta 40 vuoden ikärajaa. Lisäksi edellytetään, että avioliitto edunjäntäjän kanssa oli jatkunut vähintään kolme vuotta.

Leskeneläke ei lakkaa, jos leski solmii uuden avioliiton 50 vuotta täytettyään. Jos leski solmii uuden avioliiton tätä nuorempana, eläkkeen maksaminen lopetetaan, mutta leskelle maksetaan kolmen vuoden leskeneläkettä vastaava kertaussumma. Jos uusi avioliitto purkautuu viiden vuoden kuluessa, eikä leskellä ole oikeutta perhe-eläkkeeseen tämän uuden avioliiton perusteella, lakkautettua leskeneläkettä ryhdytään hakemuksesta maksamaan uudelleen. Eläkkeestä vähennetään tällöin kertasuorituksen määrä.

Lapsen eläkeoikeus ei riipu leskeneläkkeen maksamisesta, eikä lapsen tuloilla ole vaikutusta eläkkeen määrään. Lapseneläkettä saavat edunjäntäjän omat alle 18-vuotiaat lapset. Myös puolison lapset saavat perhe-eläkkeen isä- tai äitipuolensa jälkeen, jos he asuivat edunjäntäjän kuollessa puolisoitten yhteisessä kodissa. Lapseneläke lakkaa lapsen täyttäessä 18 vuotta tai, jos hänet annetaan ottolapseksi.

Luopumistukea saa 55 vuotta täyttänyt maanviljelijä, joka luopuu tilastaan ja lopettaa pysyvästi maatalouden harjoittamisen. Luopumistuen voi saada tilan omistaja, hänen aviopuolisonsa tai leski, jolla on avio-oikeus tilaan. Myös vuokrapeltoja viljelleellä voi olla oikeus tukeen. Vaimo, jonka miehellä on oikeus luopumistukeen, voi saada oikeuden luopumistukeen 50 vuoden iästä lähtien, mutta etuuden maksaminen alkaa vasta 55 vuoden iän täyttämisenstä.

Jos vakuutetun työeläkelakien mukainen työsuhte tai yrittäjätoiminta päättyy ennen eläkkeeseen oikeuttavaa tapahtumaa, säilyttää hän oikeuden ansaitsemaansa työeläketurvaan vapaakirjana. Vakuutetulla on vapaakirjaan perustuen oikeus vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeeseen tai hänen edunsaajillaan perhe-eläkkeeseen. Jos julkisen sektorin työeläkejärjestelmästä maksetaan täysitehoinen työttömyyseläke tai yksilöllinen varhaiseläke, tulee myös yksityisen sektorin vapaakirjaeläke maksettavaksi. Vanhuuseläkeikä on vapaakirjaeläkkeissä jäljempänä mainituin poikkeuksin 65 vuotta.

Eri työsuhteisiin liittyvä eläketurva voi olla erilainen esimerkiksi eläkeiltään. Kun eri vapaakirjat yhdistetään kokonaistyöeläkkeeksi, ne muunnetaan samalla viimeisen työsuhteen ehtoja vastaaviksi. Jos esimer-

kiksi eläkeikää tällöin alennetaan, alennetaan vastaavasti vapaakirjan mukaista eläkettä niin, että vapaakirjan pääoma-arvo säilyy. Jos taas eläkeikää nostetaan, vapaakirjaeläkettä korotetaan vastaavasti. Sosiaali- ja terveysministeriö on vahvistanut kaikille eläkelaitoksille yhteiset vapaakirjan ehdot ja ne kertoimet, joilla eläke muunnetaan.

Kaikki työeläkkeet maksetaan jatkuvina suorituksina. Alle 32,13 markan (vuonna 1998) suuruiset kuukausieläkkeet voidaan kuitenkin eräissä tapauksissa maksaa kertasuorituksina.

3.2. Eläkkeiden määräytyminen

Vanhuus-, työttömyys-, täysi työkyvyttömyys-, ja yksilöllinen varhaiseläke, kuntoutustuki sekä täysi perhe-eläke on eläkeprosentin osoittama osa eläkkeen perusteena olevasta palkasta tai työtulosta.

Eläkettä karttuu pääsäännön mukaan 1,5 prosenttia palkasta kultaakin työssäolovuodelta. Työskentely 60 vuoden täyttämivuoden alusta lähtien kartuttaa kuitenkin eläkettä 2,5 prosenttia vuodessa. Ennen eläkeikää myönnettyyn täysitehoiseen työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeeseen liittyvän ns. tulevan ajan osalta karttumisprosentti on iästä riippuvainen siten, että 50 vuoden ikään asti eläkettä karttuu 1,5 prosenttia, 50 ikävuodesta 60 vuoteen 1,2 prosenttia ja 60 ikävuodesta 65 vuoteen 0,8 prosenttia vuodessa eläkepalkasta.

Enimmäiseläke on 60 prosenttia korkeimmasta eläkkeen perusteena olevasta palkasta. Eläke lasketaan erikseen jokaisesta työsuhteesta ja yrittäjäjaksosta ja erilliseläkkeet yhdistetään yhdeksi eläkkeeksi.

Varhennetun vanhuuseläkkeen määrä muodostuu eläkkeen alkamishetkeen mennessä kertyneiden palvelusaikojen perusteella. Lisäksi eläkettä alennetaan 0,5 prosentilla kultakin kuukaudelta, jolla eläkkeelle siirtymisikä alittaa 65 vuotta.

Osa-aikaeläkkeen määrä on 50 prosenttia kokoaikatyön ja osa-aikatyön ansioiden erotuksesta, kuitenkin enintään 75 prosenttia osa-aikaeläkkeen alkamiseen mennessä karttuneesta vanhuuseläkkeestä.

Osatyökyvyttömyyseläke on puolet vakuutetun täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Perhe-eläkkeen perusteena on edunjättäjän saama vanhuus-, varhennettu vanhuus-, täysi työkyvyttömyys-, yksilöllinen varhaiseläke tai työttömyyseläke. Ellei edunjättäjä ollut vielä eläkkeellä tai sai osatyökyvyttömyys- tai osa-aikaeläkettä, on perhe-eläkkeen perusteena se eläke,

jonka edunjättäjä olisi saanut, jos hän olisi kuolinpäivänään tullut työkyvyttömäksi.

Leskeneläke ja lapseneläkkeiden yhteismäärä määräytyvät edunjättäjän eläkkeestä seuraavasti:

	Lasten lukumäärä				
	ei lapsia	1	2	3	4 - lasta
Leskeneläke edunjättäjän eläkkeestä	6/12	6/12	5/12	3/12	2/12
Lapseneläkkeet yhteensä edunjättäjän eläkkeestä	-	4/12	7/12	9/12	10/12

Leskeneläkkeellä pyritään kompensoimaan se tulonmenetyks, joka kuolemantapauksesta leskelle aiheutuu. Puolisoiden työeläkekertymän avulla määrätään leskelle maksettavan eläkkeen lopullinen suuruus. Leskeneläkkeen suuruuteen vaikuttavat vähentävästi eläkesovituksen kautta lesken omat työeläkkeet, jos ne ylittävät määrätyn markkamääräisen rajan. Perhe-eläke – leskeneläke ja lapseneläkkeet yhdessä – on enintään edunjättäjän eläkkeen suuruinen.

Jos vanhuus-, varhennetun vanhuus-, työttömyys-, työkyvyttömyys- tai yksilöllisen varhaiseläkkeen saaja on syntynyt ennen vuotta 1939 (TEL-, LEL- ja TaEL-eläkkeen saaja) tai ennen vuotta 1947 (YEL- ja MYEL-eläkkeen saaja) ja hän tai hänen puolisonsa huoltavat sellaista alle 18-vuotiasta lasta, jolla olisi oikeus perhe-eläkkeeseen, lisätään eläkkeeseen lapsikorotus. Lapsikorotuksen prosenttimäärä on 1–20 prosenttia lasta kohden eläkkeensaajan syntymävuodesta riippuen.

3.3. Indeksisidonnaisuus

Työeläkkeet ja niiden perusteena olevat eläkeoikeudet on sidottu työntekijäin eläkelain mukaiseen TEL-indeksiin. Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa indeksiluvut vuosittain.

Vuodesta 1996 alkaen on käytössä kaksi indeksiä: työikäisten indeksi alle 65-vuotiaille ja eläkeikäisten indeksi 65-vuotta täyttäneille. Maksussa olevat eläkkeet tarkistetaan kunkin vuoden tammikuun alusta indeksin nousun suhteessa.

Indeksiluvussa on vuoden 1977 alusta lähtien otettu huomioon sekä palkka- että hintatasossa tapahtuneet muutokset. Ennen vuotta 1977 TEL-indeksi seurasi palkkojen keskimääräistä kehitystä. Vuoteen 1995 saakka työeläkeindeksi oli yhtenäinen kaikille eläkkeensaajille ja sen määrätymisperusteet vastasivat nykyistä työikäisten indeksiä.

Työikäisten indeksissä otetaan huomioon palkka- ja kuluttajahintaindeksien muutosten keskiarvo eli molempien paino on 0,5. Eläkeikäisten indeksissä otetaan huomioon hintojen muutokset suuremmalla painolla kuin palkkojen muutokset. Edellisten paino on 0,8 ja jälkimmäisten paino 0,2. Palkka- ja hintatason mittareina käytetään Tilastokeskuksen virallisia indeksisarjoja palkansaajien ansiotason sekä kuluttajahintojen kehityksestä.

Seuraavassa asetelmassa on sosiaali- ja terveysministeriön vahvistaman TEL-indeksin keskimääräinen nousu viiden vuoden jaksoissa vuosina 1962–1997 sekä vertailun vuoksi vastaava kuluttajahintojen kohoaminen.

Vuosi	TEL-indeksin korotus, %	Hintojen keskimääräinen nousu, %
1962–1967	8,73	5,90
1967–1972	10,20	5,51
1972–1977	16,23	14,45
1977–1982	9,79	9,68
1982–1987	7,94	5,63
1987–1992	6,55	4,90
1992–1997	0,84 (yli 65-vuotiaalla) 1,26 (alle 65-vuotiaalla)	1,21

Työeläkelaeissa säädetyt eri markkamäärät on sidottu TEL-indeksiin. Eläkettä myönnettäessä korjataan aikaisempien vuosien palkat TEL-indeksillä eläkkeen myöntämivuoden tasoon. Myös aikaisemmasta työstä karttunut työeläketurva eli vapaakirja on sidottu TEL-indeksiin.

4. TYÖELÄKKEIDEN RAHOITUS JA RAHASTOINTI

Suomalaisen työeläkejärjestelmän erityispiirre on sen rakentuminen osittain rahastoivaan ja osittain jakojärjestelmään. Myös kustannusten tassausrjestelmä on järjestelmälle ominainen piirre. Rahastointiperiaate tarkoittaa, että osa eläketurvan kustantamiseksi perityistä maksuista rahastoidaan vastaisia eläkemenoja varten. Näin varaudutaan suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymiseen vuoden 2010 paikkeilla. Eri eläkelajien rahastoidulla osuudella on osuutensa vakuutusmaksussa.

EU:n henkivakuutusdirektiivit ohjaavat sekä työeläkevarojen että vakuutusyhtiöiden sijoitustoimintaa. Kansantalouden kasvulla on keskeinen merkitys osittain rahastoivassa järjestelmässä. Siksi työeläkevaroja sijoitetaan tuotantoelämän kasvua tukeviin kohteisiin, mikä on aiemmin tarkoittanut yritysten lainoittamista. Rahamarkkinoiden muutosten seurauksena lainarahoituksella ei enää ole suurta kysyntää. Järjestelmää onkin pyritty muuttamaan sellaiseksi, että työeläkevaroja sijoitettaisiin entistä enemmän esimerkiksi osakkeisiin.

4.1. Yleiset vakuutusmatemaattiset periaatteet

Vakuutusyhtiölaissa ja työeläkelaeissa on säädetty ne periaatteet, joita yksityisen sektorin työeläkkeiden vakuutustekniikassa on noudatettava. Eläkesäätiöissä ja -kassoissa noudatetaan soveltuvin osin samoja vakuutusmatemaattisia periaatteita kuin vakuutusyhtiöissä. Sosiaali- ja terveysministeriö antaa ja vahvistaa lakisääteisen eläketurvan osalta tarkemmat

säännökset lakien soveltamisesta sekä yksityiskohtaiset ohjeet ja perusteet.⁴

Vakuutettujen etujen turvaamisen periaatteen ohella vakuutusyhtiölain toinen tärkeä periaate on kohtuusperiaate. Kohtuusperiaatteen mukaan vakuutuksesta vaaditun vastikkeen tulee olla kohtuullisessa suhteessa vakuutuksen antamiin etuihin. Kohtuusperiaatteen toteuttaminen on järjestettävissä joustavasti ja vakuutettujen etujen turvaamisen periaatetta vaarantamatta siten, että vakuutusmaksut vahvistetaan lähinnä niiden riittävyttä silmälläpitäen ja mahdollisesti syntynyt voitto palautetaan vuosittain vakuutuksenottajille siten, että vakuutuksen nettohinta muodostuu kohtuulliseksi.

Vakuutusmaksuille on haettava vuosittain sosiaali- ja terveysministeriön ennakkovahvistus. Tässä suhteessa TEL-vakuutus poikkeaa EU-direktiivien mukaisesta jälkikäteisen valvonnan periaatteesta. Vakuutusyhtiöt ovat velvolliset laatimaan tilastoja, joiden perusteella maksujen määritys voidaan suorittaa, sekä seuraamaan liikkeensä kannattavuutta.

Vakuutusyhtiöiden vakavaraisuudesta on huolehdittu useissa eri määräyksissä, jotka liittyvät varojen sijoittamiseen ja kirjaamiseen, vastuuelkaan, tilintarkastukseen, vakuutusyhtiöiden yhtymiseen, vakuutus-kannan siirtoon ja vakuutettujen etujen turvaamiseen.

Vakuutusyhtiön vakavaraisuutta mitataan toimintapääomalla, johon luetaan kirjanpidollisen oman pääoman lisäksi yhtiön omaisuuden arvotuserot sekä eräitä vapaaehtoisia varauksia. Tätä osaa yhtiön varoista voidaan käyttää sijoitustoiminnan tappioiden peittämiseen ja sen vähimmäismäärä on määritelty laissa.

Vakuutettujen etujen turvaamiseen pyritään silläkin, että sosiaali- ja terveysministeriö voi ottaa haltuunsa yhtiön hallinnassa olevaa omaisuutta turvatakseen vakuutettujen saamiset vakuutusyhtiöltä, jos saamiset joutuvat uhatuiksi esimerkiksi konkurssitilanteessa.

Määräyksiä uudistettiin viimeksi vakuutuslainsäädännön EU-lainsäädäntöön sopeuttamisen sekä vuoden 1997 alussa eläkelaitosten vakavaraisuussäännöksiä ja työeläkevakuutusyhtiöiden hallintoa koskevien lakimuutosten yhteydessä. Muutoksia edellyttivät tapahtuneet muutokset

4 Tarkemmin luvussa 7. Eläkejärjestelmien sääntely, ohjaus ja valvonta

sijoitustoiminnan toimintaympäristössä sekä yleisen korkotason aleneminen.

Toimintapääoman vähimmäismäärää korotettiin merkittävästi ja se saatettiin riippuvaksi yhtiön sijoitusjakautumasta. Vakavaraisuuden valvontamekanismia uudistettiin ja vakavaraisuusmekanismiin lisättiin riskiteoreettisiin tarkasteluihin perustuva hälytysjärjestelmä. Muutoksen jälkeen on tarvittaessa mahdollista puuttua yhtiön toimintaan entistä aikaisemmin ja siten paremmin turvata vakuutettujen edut. Lisäksi säädettiin miten eläkeyhtiön nettovarallisuus jakautuisi omistajien ja vakuutettujen kesken sekä miten vakuutuksenottajien ja vakuutettujen edustus järjestetään yhtiön hallintoelimissä.

Edellä mainitut vakavaraisuussäännökset koskevat pääsääntöisesti myös eläkesäätiöitä ja eläkekassoja.

TEL-työeläkevakuutusta hoitavat eläkesäätiöt ja -kassat poikkeavat vakuutusyhtiöistä muun muassa siinä, että ne ovat kooltaan pienempiä ja niiden sijoitustoiminta heijastelee enemmän yksittäisten työnantajien tarpeita.

4.2. Lakisääteisen TEL-eläketurvan vakuutusmaksut

Työnantajat ja työntekijät kustantavat yhdessä TEL-perusturvan mukaiset eläkkeet. Työntekijöiden maksuosuus tuli voimaan vuonna 1993, jota ennen vakuutusmaksun maksoivat työnantajat yksin. Maksuun tulevat muutokset jakautuvat puoliksi työnantajien ja työntekijöiden kesken.

4.2.1. Vakuutusmaksujen pääperiaatteet

TEL-perusturva rahoitetaan osittain rahastoivalla järjestelmällä, kuten yllä todettiin. Eläkejärjestelmän voimaantulovaiheessa vakuutusmaksut on voitu tällä tekniikalla pitää kohtuullisina verrattuna kokonaan rahastoivaan järjestelmään. Toisaalta maksut ovat suuremmat kuin jakojärjestelmässä.

Vakuutusmaksu jakautuu kahteen pääosaan: tasausosaan, joka käytetään jakojärjestelmän mukaisen eläkemenon rahoittamiseen, ja vakuutusperiaatteen mukaan määräytyviin rahastoihin osiin. Maksuperusteet ovat samat eri eläkeyhtiöissä.

Keskimääräinen TEL-vakuutusmaksu on vuonna 1998 21,5 prosenttia palkoista. Siitä työntekijöiden osuus on vakio 4,7 prosenttiyksikköä ja työnantajien osuus on keskimäärin 16,8 prosenttiyksikköä. Maksu peritään työnantajilta yhtenä kokonaisuutena ja työnantaja pidättää työntekijän osuuden palkanmaksun yhteydessä. Eri maksun osia ei jaeta erikseen työnantajan ja työntekijän osuuteen.

Vakuutusmaksu määräytyy niin kutsutun pientyönantajatekniikan mukaisesti, jos yrityksessä on alle 50 työntekijää. Näillä työnantajilla vakuutusmaksu on iästä ja sukupuolesta riippumaton ja vastaa likimäärin keskimääräistä maksua. Suurtyönantajilla (yli 50 työntekijää) vakuutusmaksu vaihtelee 14,5-30,7 prosentin välillä vuonna 1998 vakuutetun iästä ja sukupuolesta riippuen (ks. kuvio 8 luvussa 4.2.8.)

Viimeisten 10 vuoden aikana vakuutusmaksu on noussut keskimäärin 0,8 prosenttiyksikköä vuodessa. Vakuutusmaksun rahastoivien osien suuruus määräytyy rahastointiperiaatteista ja arvioiduista työkyvyttömyys- ym. frekvensseistä. Vakuutusmaksun tasausosa pyritään määrittämään siten, että jakojärjestelmän mukainen eläkemeno pystytään rahoittamaan ja tasausrahaston määrä pitämään vakaana.

4.2.2. TEL-tasausjärjestelmä ja tasausmaksu

Maksussa olevaan työeläkkeeseen sisältyy yleensä sekä rahastoitua eli rahastoista kustannettavaa osaa että jakojärjestelmän mukaan kustannettavaa osaa.

Rahastoitu osa eläkkeestä on yhden tai useamman eläkelaitoksen – eläkevakuutusyhtiön, eläkesäätiön tai eläkekassan – vastuulla sen mukaan, missä eläkelaitoksissa asianomainen työntekijä on työssä ollessaan ollut vakuutettu. Kaikki ne eläkkeenosat, joita ei ole määriteltä suoraan minkään tietyn eläkelaitoksen kustannettavaksi, rahoitetaan vakuutusmaksun tasausosalla ja työttömyysajalta perittävällä vakuutusmaksulla.

Jakojärjestelmään kuuluu myös puskuriluonteinen rahasto, jota kutsutaan tasausrahastoksi.

Jakojärjestelmän mukaisen osan laitokset kustantavat yhteisesti laitojen välisen tasausjärjestelmän avulla. Eläketurvakeskus selvittää sitä varten eläkelaitosten vastuut ja tekee selvityksen niiden välisestä rahaliikenteestä.

Kustannukset jakautuvat eläkelaitosten kesken vanhuuseläkkeiden osalta tasausmaksutulojen ja tasausrahastojen yhteismäärän suhteessa, ja muiden tasattavien eläkkeiden osalta kokonaismaksutulojen suhteessa.

Samaan tasausjärjestelmään kuuluvat TEL-eläkelaitosten lisäksi LEL-, TaEL- ja MEL-eläkelaitokset.

Tasausjärjestelmällä kustannettavien eläkkeiden prosenttiosuudet eri eläkkeistä sekä koko eläkemenosta vuonna 1997 olivat seuraavat:

Vanhuuseläkkeet	93 %
Työkyvyttömyyseläkkeet	37 %
Työttömyyseläkkeet	65 %
Osa-aikaeläkkeet	100 %
Perhe-eläkkeet	100 %
Perusturva yhteensä	76 %

Asetelmasta ilmenee, että työeläkemenosta runsaat 70 % kustannetaan jakojärjestelmän mukaisesti. Perhe-eläkkeet ja osa-aikaeläkkeet kustannetaan tasausosalla kokonaan eli näitä eläkkeitä ei rahastoida edes osittain. Muiden eläkkeiden osalta rahastoinnista ja tasauksella kustannettavan osan muodostumisesta kerrotaan tarkemmin jäljempänä.

Tasausosa on keskimäärin vuonna 1997 noin 12,5 prosenttia palkoista. Maksu riippuu työntekijän iästä, sukupuolesta ja työnantajan koosta. Tasausmaksulla tasoitetaan muiden maksunosien melko voimakasta ikäriippuvuutta siten, että myös vanhempien työntekijöiden kokonaismaksu pysyy kohtuuden rajoissa (ks. kuvio 8 luvussa 4.2.8). Alle 50 työntekijän työnantajiin sovellettava, iästä riippumaton vakuutusmaksu saadaan aikaan nimenomaan tasausmaksun avulla.

4.2.3. Vanhuuseläkeosa

Vanhuuseläkkeitä rahastoidaan ja vanhuuseläkemaksua peritään 23-54-vuotiaiden vakuutettujen osalta eli rahastointikausi kattaa noin kolme neljäsosaa täydestä työurasta. Vuoteen 1996 saakka ko. ikävälillä karttuneet vanhuuseläkkeet rahastotiin kokonaan lukuun ottamatta indeksikorotuksia. Inflaation ja ansiotason reaalikasvun takia rahastoidun eläkkeen osuus koko eläkkeestä on jäänyt verraten pieneksi.

Vuoden 1997 alusta lukien rahastointijärjestelmää muutettiin monilta osin. Nyt rahastoitava vanhuuseläke on 0,5 prosenttia vakuutetun asianomaisen vuoden palkasta eli kolmasosa koko karttuvasta eläkkeestä. Tarkoitus kuitenkin on, että tulevaisuudessa rahastoituihin eläkkeisiin tehdään korotuksia niiden reaaliarvon säilyttämiseksi.

Korotuksiin on käytettävissä rahastokoron (3 %) ylittävä laskuperustekoron tuotto. Laskuperustekorko puolestaan on rahastoille vuosittain määrättävä minimituottovaatimus. Toistaiseksi ei ole sovittu, kohdistuvatko korotukset pelkästään vanhuuseläkkeisiin vai kaikkiin rahastoituihin eläkkeisiin.

Rahastoitujen eläkkeiden korotukset lisäävät rahastoidun eläkkeen osuutta kokonaiseläkkeestä ja vähentävät vastaavasti tasausmaksun tarvetta jatkossa. Vanhuuseläkkeitä ei edelleenkään rahastoida iän 54 vuotta jälkeen.

Vanhuuseläkerahaston vuotuinen lisäys ja sitä vastaava vakuutusmaksu mitoitetaan niin, että kyseinen rahamäärä keskimäärin riittää karttuneen eläkkeen (0,5 prosenttia palkasta ilman indeksikorotusta) suuruisen eläkkeen maksamiseen 65 vuoden iästä lähtien vakuutetun kuolemaan saakka.

Kuolevuuden ohella keskeinen tekijä rahastoinnissa on rahastokorko, joka vuodesta 1997 lähtien on kiinteä 3 % oltuaan sitä ennen koko TEL-järjestelmän voimassaoloajan 5 %. Ikäkohtaiset maksut lasketaan käyttäen diskonttokorkona rahastokorkoa lisättynä kuolevuudella ja tästä johtuen maksu on nuoremmilla ikäluokilla alhaisempi kuin vanhemmilla. Esimerkiksi 23-vuotiaan naisen vanhuuseläkemaksu on noin 2,4 prosenttia palkasta vuonna 1997, kun 54-vuotiaan maksu on noin 5,6 prosenttia. Ennen vuoden 1997 alussa toteutettua rahastokoron laskua 5 prosentista 3 prosenttiin vanhuuseläkemaksun ikäriippuvuus oli vielä nykyistä jyrkempi, koska koron vaikutus on suurin nuorten maksussa pidemmästä korkoutumisajasta johtuen.

Koska naisten kuolevuus on miesten kuolevuutta alempi, ovat miesten vanhuuseläkemaksut keskimäärin noin 24 prosenttia naisten maksuja alemmat. Miesten keskimääräinen maksu on vuonna 1997 noin 2,6 prosenttia ja naisten 3,4 prosenttia, jolloin kaikkien keskimääräiseksi maksuksi tulee 2,9 prosenttia.

Iän ja sukupuolen lisäksi kuolevuusperusteessa on otettu huomioon keskimääräisen eliniän nouseva suunta, mistä seuraa pienehkö vuosittainen maksun korotus.

Vuonna 1997 keskimääräinen vanhuuseläkemaksu oli 2,9 prosenttia palkoista eli rahastointiuudistuksen myötä maksu on laskenut noin kol-

manneksen. Vastaavasti tasausmaksu nousi, koska rahastoituja eläkkeitä pienennettiin uudistuksen yhteydessä eikä korkotuottoja enää käytetä yhteisesti kustannettaviin eläkemenoihin.

Käytännössä viimeinen eläkelaitos maksaa kaikki rahastoidut vanhuuseläkkeet, myös muissa eläkelaitoksissa vakuutettujen aikaisempien työsuhteiden osalta. Tästä syntyvät erot eläkelaitoksen todelliseen maksuvelvollisuuteen nähden korjataan tasausjärjestelmän yhteydessä soveltamalla tätä varten kehitettyä kollektiivista menettelyä.

4.2.4. Työkyvyttömyyseläkeosa

Työkyvyttömyyseläkkeet rahastoidaan vasta eläketapahtuman sattumisvuonna. Rahastointi tehdään vain, jos työkyvyttömyys alkaa työsuhteen kestäessä tai vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä. Tällöin eläkkeeseen lasketaan mukaan myös tulevalta ajalta karttuva eläke (selostettu luvussa 3.2.). Muut työkyvyttömyyseläkkeet eli ns. vapaakirjaeläkkeet kustannetaan kokonaisuudessaan jakojärjestelmän mukaisesti.

Rahastoitu eläke vastaa eläkkeen alkumäärää, mutta ei tulevia indeksitarkistuksia, jotka kustannetaan tasauksesta tai tulevaisuudessa myös rahastojen korkotuotosta. Rahastoon siirretään määrä, joka keskimäärin riittää alkaneen työkyvyttömyyseläkkeen maksamiseen, kun huomioon otetaan 3 prosentin korko, paranevuus, kuolevuus ja työkyvyttömyyseläkkeen päättymisikä, joka pääsääntöisesti on 65 vuotta.

Viimeisen työsuhteen vakuuttanut eläkelaitos hoitaa työkyvyttömyyseläkkeiden rahastoinnin myös yksityisen sektorin kaikkien aikaisempien työsuhteiden osalta ja vastaa yksin koko rahastoidusta eläkkeestä.

Jos vakuutettu työntekijä on viimeksi ollut suurtyönantajan palveluksessa, on lopullisena maksajana kyseinen yritys, jolta eläkelaitos perii todellista työkyvyttömyysmenoa vastaavan korvauksen. Tätä omavastuutekniikkaa sovelletaan täysimääräisesti yrityksiin, joissa on yli 1 000 työntekijää. Yrityksillä, joissa on 50–1 000 työntekijää, on osittainen omavastuu työkyvyttömyyseläkkeistä. Alle 50 työntekijän yritysten osalta työkyvyttömyyseläkkeet ovat kokonaan eläkeyhtiön vastuulla.

Työkyvyttömyysmaksut mitoitetaan iän mukaan niin, että ne likimäärin vastaavat kyseisen ikäryhmän työkyvyttömyysriskiä ja rahastoon siirrettävää rahamäärää. Maksu nousee melko voimakkaasti iän mukana, koska työkyvyttömyysriski kasvaa. Toisaalta maksu alkaa selvästi laskea

lähellä eläkeikää, koska työkyvyttömyyseläkkeiden maksamiseen tarvitsee varautua vain vanhuuseläkkeelle siirtymiseen saakka.

Keskimääräinen maksu on vuonna 1998 noin 3,4 prosenttia palkoista. Yksilöllinen varhaiseläke kustannetaan samasta työkyvyttömyysosasta ja likimain samalla periaatteella kuin varsinainen työkyvyttömyyseläke.

4.2.5. Työttömyyseläkeosa

Työttömyyseläkkeitä rahastoidaan vastaavalla periaatteella kuin työkyvyttömyyseläkkeitä. Rahastoitava eläke on kuitenkin vain puolet eläkkeen alkumäärästä. Rahastointia ei tehdä, jos viimeinen työsuhte on kestänyt vähemmän kuin 5 vuotta. Aikaraja on asetettu, jotta ikääntyneiden työttömien työnsaanti ei tarpeettomasti vaikeutuisi. Työnantajien osittainen omavastuu alkaa myös 50 työntekijän yrityksistä, mutta saavuttaa täyden määrän jo 300 työntekijän yrityksissä.

Työttömyyseläkemaksu on vuonna 1998 keskimäärin 0,7 prosenttia palkoista. Maksu painottuu vanhempiin ikäluokkiin eli 55 vuotta täyttäneisiin vakuutettuihin. Maksu oli suurimmillaan, noin 0,9 % palkoista lama-vuonna 1994.

4.2.6. Hoitokustannus- yms. osat

Hoitokustannuksia ja maksutappioita varten kerättävät maksut ovat vuonna 1998 keskimäärin 1,1 prosenttia palkoista. Maksu pienenee työnantajan koon kasvaessa.

4.2.7. Hyvitykset

Vakuutusmaksua alentavana tekijänä otetaan huomioon vakuutuksenottajille palautettavat hyvitykset, jotka perustuvat vakuutusliikkeen ylijäämään.

Viime vuosina ylijäämää on muodostunut lähinnä siitä, että sijoituksille on saatu keskimäärin laskuperustekorkoa (tällä hetkellä 5,5 prosent-

tia) suurempi tuotto. Hyvitykset ovat vuonna 1998 keskimäärin 0,4 prosenttia palkoista.

Vakuutuksenottajille annetaan vakuutusmaksuja alentavia hyvityksiä vain vakuutusyhtiöissä. Hyvitysten määrä vaihtelee yhtiöittäin. Myös eläkesäätiöissä ja -kassoissa näiden saamat tuotot, erityisesti sijoitustuotot alentavat yritysten eläkekustannuksia ja niiden vaikutus näkyy suoraan säätiön kannatusmaksussa tai kassan vakuutusmaksussa. Vaikutus säätiöissä ja kassoissa lienee samaa suuruusluokkaa kuin vakuutusyhtiöissä.

4.2.8. TEL-maksun komponentit vuonna 1998

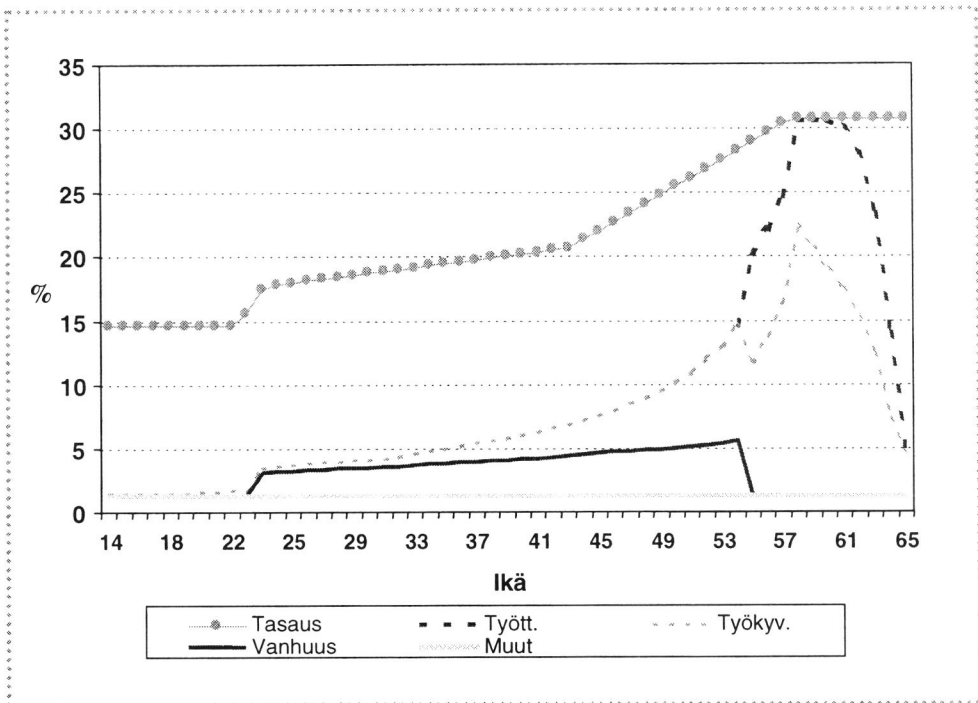
Pakollisen TEL-työeläkkeen maksutulo oli 29 082 miljoonaa markkaa vuonna 1997 eli 20,5 prosenttia TEL-alojen 142 miljardin palkkasummasta.

Maksukomponentit vuonna 1998 ovat keskimäärin:

Vanhuuseläkeosa	2,9 %
Työkyvyttömyysosa	3,4 %
Työttömyysosa	0,7 %
Tasausosa	13,4 %
Hallintokustannukset ym.	1,1 %
Hyvitykset	-0,4 %
Yhteensä	21,1 %
Vastuuvajauksen kuoletus	0,4 %
Maksu yhteensä	21,5 %

Eläkesäätiöiden ja eläkekassojen maksut määräytyvät lähes samoin kuin suurtyönantajien vakuutusmaksut.

Kuviossa 9 esitetään suurtyönantajien (50 työntekijää) vakuutusmaksukomponentit miespuolista työntekijää kohti vuonna 1998. Naisten osalta tulos ei ole olennaisesti erilainen.

Kuvio 8. TEL-perusturvan keskimääräiset vakuutusmaksukomponentit miespuolista työntekijää kohti suurtyönantajilla vuonna 1998.

4.3. Muiden lakisääteisten työeläkkeiden vakuutusmaksu

LEL- ja TaEL-eläkelakien mukaisissa vakuutuksissa maksuperusteet ovat periaatteessa samat kuin pientyönantajien TEL-vakuutuksissa.

Vuonna 1998 LEL-vakuutus maksu on 22,2 prosenttia maksetuista palkoista ja TaEL-vakuutusmaksu vastaavasti 16,0 prosenttia. Maksut eivät riipu vakuutetun iästä eivätkä sukupuolesta, eivät myöskään työnantajan vakuutettujen henkilöiden lukumäärästä. Maksuihin sisältyy työntekijän osuutta 4,7 % palkasta kuten kaikilla muilla palkansaajilla MEL-aloja lukuunottamatta.

Merimiesten eläkelain (MEL) mukaisissa vakuutuksissa sekä työnantajien että työntekijöiden vakuutusmaksu on vakio 9,5 % palkoista eli yhteensä 19 %. Valtio maksaa kolmanneksen eläkemenosta, mikä vastaa noin 10 prosenttia kyseisestä palkkasummasta.

Yrittäjien eläkelaiissa (YEL) vakuutusmaksu seuraa keskimääräistä TEL:n maksua ja on 21,1 prosenttia ansiotulosta vuonna 1998. Ero TEL-maksuun johtuu siitä, että yrittäjiltä ei ole tarpeen periä vastuuvajausmaksua, jota tilapäisesti peritään TEL:ssä. YEL-maksu ei riipu iästä eikä sukupuolesta.

Uusien alle 43-vuotiaiden yrittäjien maksu on kolmen ensimmäisen vuoden ajan 50 % matalampi.

Yrittäjien ikärakenteesta johtuen eläkemeno on yleensä ylittänyt vakuutusmaksutulon, jonka vuoksi rahastoja ei ole muodostunut. Siltä osin kuin vakuutusmaksut eivät riitä kattamaan eläkemenoja ja hallintokuluja maksaa menot valtio.

Maatalousyrittäjien eläkelaiissa (MYEL) maksuprosentti on vuonna 1998 noin 153 000 markan vuositulojen ylittävältä osalta sama kuin muillakin yrittäjillä eli 21,1 prosenttia työtulosta. Jos tulot ovat alle 97 000 mk/v, on maksuprosentti 10,3 ja tulovälillä 97 000-153 000 mk/v maksuprosentti kasvaa liukuvasti tulojen mukaan. Pienituloisilta maatalousyrittäjiltä ei ole katsottu voitavan periä täyttä vakuutusmaksua.

Valtio maksaa maatalousyrittäjien eläkkeiden kustannuksista suurimman osan.

4.4. Rahastointi

4.4.1. Rahastoinnin periaatteet

Rahastointi tehdään TEL:n, LEL:n, MEL:n ja TaEL:n mukaisessa työeläkevakuutuksessa henkilötasolla ja työeläkelaitos vastaa eläkkeiden rahastoiduista osista yksin.

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa kaikki eläketurvan laskuperusteet eläkelaitosten hakemuksesta. Ne ovat pakollisessa työeläketurvassa samat kaikille eläkelaitoksille. Näitä eläkkeiden rahastoituja osia varten eläkelaitos laskee vakuutusmatemaattisesti kunkin vakuutetun osalta erikseen vastuuvelan. Muista eläkkeiden osista eläkelaitokset vastaavat yhteisesti ja niiden kustannukset katetaan vuosittain vakuutusmaksuun sisältyvän tasausosan avulla. Yhteisiin kustannuksiin on käytettävissä lisäksi työttömyysajalta perittävä vakuutusmaksu.

Vastuuvelkaa laskettaessa otetaan huomioon 3 prosentin rahastokorko. Rahastokorko on tekninen korko, jota käytetään laskettaessa pääoma-arvoja, jotka liittyvät rahaston laskentaan tai maksun laskentaan.

TEL-laskuperustekorko määrää eläkeyhtiön sijoitustoiminnalle vaadittavan tuoton alarajan ja sitä käytetään myös korkoutettaessa vakuutusmaksuja. Vuoden 1998 alussa laskuperustekorko oli 5,5 prosenttia. Laskuperustekorko seuraa yleisen korkotason kehitystä, sen ylärajana on eläkelaitoksen sijoituksille saatavissa oleva tuotto.

Laskuperustekorona ja rahastokoron erotus siirrettiin vuoden 1997 rahoitusjärjestelmän uudistuksessa käytettäväksi rahastojen vahvistamiseen. Eläkkeiden rahastointiasteen säilyttämiseksi on välttämätöntä pyrkiä asettamaan laskuperustekorko mahdollisimman korkealle.

Työeläkkeiden rahoitusjärjestelmän vuoden 1997 alun uudistuksessa tavoitteina oli muun muassa saattaa työeläkevakuutusyhtiöiden vakaavaraisuus muuttuneen sijoitusympäristön vaatimalle tasolle sekä parantaa tulevan rahoituspohjan kehitystä. Työeläkerahastojen kehitys pyrittiin säilyttämään tulevaisuudessa vähintään samalla tasolla kuin ennen muutoksia. Muutoksia on tarkasteltu myös maksujen (luku 4.2.) sekä sijoitustoiminnan (luku 4.6.) yhteydessä.

Aikaisemmin, vuoteen 1996 saakka laskuperuste- ja rahastokoron erotus käytettiin vuosittain rahastoimattomista eläkkeistä aiheutuvien menojen kustantamiseen. Näin ollen vakuutusmaksu ja laskuperustekorko olivat riippuvuussuhteessa. Jos laskuperustekorkoa jouduttiin alentamaan vähenivät samalla maksettavien eläkkeiden rahoitukseen käytettävissä olevia korkotuotot, ja vakuutusmaksuja oli korotettava vastaavasti. Kun korkoerotus siirrettiin käytettäväksi rahastojen vahvistamiseen poistui myös edellä mainittu vakuutusmaksun ja laskuperustekorona välitön riippuvuus. Seuraavan 2-3 vuoden aikana päätettiin korkoerotusta käyttää poikkeuksellisesti siihen, että vakavaraisuus saadaan nostettua tavoitetasolle.

Vastuuvelan laskennassa käytettävä rahastokorko alennettiin aikaisemmasta 5 prosentista 3 prosentin tasolle.

Korkokannan alentaminen olisi ilman muita toimenpiteitä johtanut vastuuvellan kasvuun ja välittömästi rahastojen noin 70 miljardin markan täydennystarpeeseen. Koska täydennysten rahoittaminen ei tarvittavan rahamäärän suuruuden takia ollut mahdollista, suoritettiin muutoksen yhteydessä ansaittujen rahastoitujen eläkkeenosien muuntaminen niin, että rahastojen kokonaismäärä muutoksessa säilyi ennallaan. Muuntaminen toteutettiin eläkelajikohtaisesti.

Rahastokoron alentamisen seurauksena myös työeläkemaksun rahastoitavat osat olisivat nousseet. Lisäksi maksettavien eläkkeiden

rahastoidun osan pienentäminen olisi korottanut maksun tasausosaa. Tässä tilanteessa päätettiin rahastoitavan vanhuuseläkkeen vastaista karttumaa alentaa 1,5 prosentista 0,5 prosenttiin vuodessa niin, että vältettiin muutoksen aiheuttamat työeläkemaksun nousupaineet ja maksutaso voitiin säilyttää ennallaan.

Edellä selostetut työeläkkeiden rahoitustekniikan muutokset koskevat myös eläkesäätiöitä ja eläkekassoja.

YEL- ja MYEL-työeläkkeitä ei nykyisin rahastoida, vaan eläkkeet kustannetaan jakojärjestelmän mukaisesti. Osa kustannuksista peritään vakuutetuilta. Valtio huolehtii kustannuksista siltä osin kuin perityt vakuutusmaksut eivät riitä. Yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän rahaston määrä vuoden 1997 lopussa on esitetty luvussa 9. Tilastotietoja.

4.4.2. Rahastointi vakuutuslajeittain

Lakisääteistä työeläketurvaa koskevien eläkkeiden rahastoinnin ja vakuutusmaksujen määrätymisen periaatteista säädetään työntekijäin eläke-laissa.

TEL:n voimaantullessa 1.7.1962 *vanhuuseläkettä* rahastoitettiin alle 50-vuotiaiden osalta 1 prosentti vuosipalkasta. Aikaa ennen TEL:n voimaantuloa rahastoitettiin siltä osin, kuin se oikeutti vanhuuseläkkeeseen.

Vuodesta 1977 lähtien vanhuuseläkkeitä rahastoitettiin 1,5 % vuosipalkasta. Vuoden 1997 alussa eläkelaitosten vastuu rajattiin 0,5 prosenttiin eli kolmasosaan edellä mainitusta määrästä. Rahastoinnin muutos liittyi samanaikaisesti toteutettuun rahastokoron alentamiseen. Myös laitoksen vastuulla olevia vanhuuseläkkeitä muunnettiin vakuutettukohtaisesti niin, ettei rahastokoron muutos johtaisi rahastojen täydennystarpeeseen. Muutoksessa ei puututtu maksettavien tai tulevien eläkkeiden tasoon.

Rahastoituja vanhuuseläkkeitä vastaavaa vastuovelkaa laskettaessa otetaan koron lisäksi huomioon vakuutettujen iän ja sukupuolen mukainen kuolevuus. Miesten ja naisten välistä eroa kuolevuudessa kuvastaa se, että naisen peruste on sama kuin kahdeksan vuotta nuoremman miehen. Toinen merkittävä piirre on vakuutettujen keskimääräisen eliniän viime vuosikymmeninä jatkunut kasvu. Tämän vuoksi vanhuuseläkeliikkeessä vastuovelkaa ja maksua laskettaessa peruste on lisäksi jaettu neljään luokkaan syntymävuoden mukaan niin, että vanhimmassa syntymävuosiluokassa peruste on matalin ja se kohoa nuorempiin syntymävuosiluokkiin mentäessä.

Työkyvyttömyyseläkkeestä, jossa eläkkeeseen oikeuttavaksi on luettu myös aika työkyvyttömyyden alkamisesta eläkeikään, vastaa eläkelaitos kokonaan eläkkeen alkamisajankohdan mukaisessa tasossa. Viimeisen laitoksen periaatteen mukaisesti esimerkiksi TEL-laitos vastaa tällöin myös eläkkeen mahdollisista LEL- ja MEL-osista. Jos eläke myönnetään pelkästään vapaakirjojen perusteella, ei rahastointia tehdä. Työkyvyttömyyseläkkeiden rahastointi riippuu iästä ja alkaneilla eläkkeillä eläkkeen kestosta mutta ei sukupuolesta. Työkyvyttömyysliikkeen vuotuisessa tuloksessa esiintyy vaihtelua, mikä vaikeuttaa riskimaksun mitoittamista.

Työttömyyseläkkeissä eläkelaitoksen vastuu määräytyy muutoin samalla tavalla kuin työkyvyttömyyseläkkeissä, mutta rahastoitu osa on TEL:n mukaan puolet eläkkeen alkamisajankohdan mukaisesta määrästä, jos eläkkeen perusteena ollut työsuhde on kestänyt vähintään viisi vuotta. Esiintyvien taiteilijoiden eläkekassan osalta sovelletaan TEL:a, TaEL:n tyyppisesti lyhyille työsuhteille rahastoitua osaa ei kuitenkaan muodostu. Muiden eläkelakien mukaisten työttömyyseläkkeiden rahastoitu osa on 30 prosenttia eläkkeen alkumäärästä. Työttömyyseläkkeiden rahastointi tehdään samoin kuin vanhuuseläkeliiikkeessä.

Muulta kuin rahastoidulta osalta eläkkeet kustannetaan yhteisesti tasausjärjestelmän kautta. Tätä varten peritään vakuutusmaksun tasausosaa. Tasattava eläkemeno on noussut voimakkaasti ja se on johtanut tasausmaksun korottamiseen lyhyin aikavälein.

Suomen vakuutuslainsäädännössä vakuutusyhtiöiltä edellytetään erillistä varausta vakuutustoiminnan riskien varalle. Tätä vastuuelkaan sisältyvää varausta kutsutaan tasoitusvastuuksi. Tasoitusvastuulla on merkitystä myös yksittäisen yhtiön vakavaraisuuden kannalta. Se vähentää tarvetta varautua riskiliikkeen osalta huonoihin vuosiin muulla tavoin, kuten esimerkiksi omien pääomien avulla.

Tasoitusvastuun tehtävänä on:

- toimia puskurina ja olla käytettävissä sekä vahvistaa yhtiön maksukykyä runsasvahinkoisina vuosina,
- tasoittaa eläkemenojen satunnaista vaihtelua niin, että satunnais-tappiot voidaan peittää aikaisempien vuosien satunnaisylijäämillä,
- tasoittaa maksujen äkillistä korotustarvetta.

Tasoisvastuun määrää ei kuitenkaan mitoiteta yksittäisen eläkelaitoksen vastuvelan edellyttämien vakuutusmatemaattisten periaatteiden mukaisesti. Tasoisvastuuta on kertynyt eri aikoina lähinnä työkyvyttömyys- ja aikaisemmin myös perhe-eläkeliikkeestä.

Jos perityt vakuutusmaksut osoittautuvat riittämättömiksi tai yksittäinen eläkelaitos ei pysty vastaamaan velvoitteistaan, ovat eläkelaitokset TEL:n perusteella yhteisesti tasausjärjestelmän kautta vastuussa kustannuksista. Tätä säännöstä on sovellettu työkyvyttömyys- ja kuolevuusperusteiden osalta. Eläkelaitosten rahastoja jouduttiin täydentämään yhteisvastuullisesti tasausjärjestelmän kautta vuonna 1986 yhteensä 2 000 miljoonalla markalla.

Viimeksi vanhuuseläkkeiden rahastoperusteita jouduttiin tarkistamaan vuoden 1997 alussa. Tarkistus toteutettiin samalla periaatteella ja samanaikaisesti kuin rahastokoron muutos. Toisin sanoen rahastoi- tuja eläkkeitä muunnettiin niin, että vastuu säilyi uusilla kertoimilla laskettuna ennallaan.

4.4.3. Vastuvelan kattaminen

Lakisäätteisessä perusturvassa ei pääsääntöisesti ole vastuuvajausta ja vastuvelka on katettava täysimääräisesti (katemääräyksistä tarkemmin luvussa 4.6.).

Vuoden 1996 eläkesäätöilain muutoksessa lakia yhdenmukaistettiin vakuutusyhtiö- ja vakuutuskassalain kanssa, jolloin eläkevastuu tuli katettavaksi kokonaan tietyn siirtymäajan kuluessa. Aikaisemmin säätöillä saattoi pakollisenkin eläketurvan osalta olla vastuuvajausta enintään 30 prosenttia edellyttäen, että vastuuvajauksen vakuudeksi oli luottovakuutus.

Esimerkkinä poikkeuksesta on taloudellisesti huonoina vuosina erillisen lain perusteella viimeksi vuoden 1994 työeläkemaksusta annettu niin sanottu lama-alennus. Alennus 2 prosenttia palkoista merkittiin pakollisena vastuuvajauksena vakuutusyhtiön taseeseen ja siihen liitetty takaisinmaksun aikataulu on 0,4 prosenttia palkoista vuosina 1996–2000.

4.5. Ylijäämän käyttö

Työeläkeyhtiön vuosittainen ylijäämä määräytyy tilinpäätöksen yhteydessä. Sijoitustoimintaa käsittelevässä luvussa 4.6. tarkastellaan lisäksi käypien arvojen mukaista tulosta ja sen yhteyttä kirjanpidolliseen tulokseen.

TEL-vakuutusliikkeessä ylijäämää voi syntyä lähinnä seuraavilla tavoilla:

- Sijoituksista saatava korkotuotto on laskuperustekorkoa korkeampi.
- Laskuperusteet tuottavat ylijäämää siten, että nettomaksua ei tarvita kokonaan vastaaviin korvauksiin. Korvauksiin luetaan myös varaukset sattuneita eläketapauksia varten sekä siirto runsasvahinkoisia vuosia varten tehtävään tasoitusvastuuseen.
- Vakuutusmaksun hoitokustannusosasta muodostuu säästöä.

Vakuutusyhtiö voi antaa takuupääomalle tai osakepääomalle kohtuullisen koron. Kohtuullisella korolla tarkoitetaan käytännössä laskuperustekorkoa lisätynä mahdollisesti pienehköllä riskilisällä. Takuupääoman tai osakepääoman omistajille kuuluu työeläkeyhtiössä siis vain sijoitettu pääoma sille hyvitettävine kohtuullisine korkoineen. Muu osa työeläkeyhtiön omaisuudesta kuuluu vakuutuskantaan.

Vuoden 1997 työeläkkeiden rahoitusjärjestelmän uudistuksen yhteydessä yhtiön vakavaraisuutta vahvistamaan muodostettiin, uusi vastuuvelan osa ns. osittamaton lisävakuutusvastuu. Osittamatonta lisävakuutusvastuuta saa käyttää ainakin sijoitustappioihin.

Ylijäämän käyttöön liittyy sekin, että yhtiöt tekevät normaalisti vuosittain varauksen luottotappioita varten. Lisäksi tasoitusvastuulle on asetettu yläraja, jonka jälkeen mahdollinen ylite luetaan vuotuisen ylijäämään.

Myös yhtiön vakavaraisuus säätelee osaltaan sitä, miten paljon yhtiö voi siirtää vuosittaisesta ylijäämästä ositettuun lisävakuutusvastuuseen. Jos yhtiön vakavaraisuuden ei katsota olevan riittävällä tasolla sen korjaaminen asetetaan etusijalle. Yhtiön vakavaraisuudelle laskettavia riskiteoreettisia rajoja sekä niiden vaikutusta lisävakuutusvastuun muodostumiseen esitellään luvussa sijoitustoiminta (4.6.).

Muilta osin kuin mitä edellä on mainittu, vuotuinen ylijäämä siirretään ositettuun lisävakuutusvastuuseen annettavaksi vakuutuksenottajille va-

kuutusmaksualennuksina. Menettely perustuu vakuutusyhtiölakiin ja asiasta on määräys yhtiöiden yhtiöjärjestyksessä. Ositetusta lisävakuutusrahastosta jaetaan vuosittain hyvityksiä normaalien perusteiden mukaan laskettaviin vakuutusmaksuihin. Ositettua lisävakuutusvastuuta ei lueta vakuutusvaraisuuteen eikä sitä voi käyttää sijoitustappioihin.

Kaikkien TEL-eläkelaitosten on noudatettava samaa vähimmäistuottovaatimusta ja samaa laskuperustekorkoa. Kuten edellä todettiin osa vakuutusyhtiöiden ylijäämästä käytetään vakuutusmaksun alennuksiin. Eläkesäätiöillä ja eläkekassoilla tulee vastaavasti osa vuotuisesta ylijäämästä käytettäväksi suoraan eläkelaitoksen kuluihin, mikä vähentää näin ollen työnantajan suoritettavaksi tulevia kustannuksia eli kannatusmaksuja.

4.6. Työeläkejärjestelmän sijoitustoiminta

4.6.1. Työeläkevarojen sijoittamisen periaatteista

Sijoitustoiminnan kannalta työeläkejärjestelmän osittaisen rahastoinnin periaatteella on myös seurannaisvaikutuksia. Rahoitustavasta riippumatta eläkejärjestelmät ovat aina riippuvaisia kansantalouden kunnosta, mutta suomalaisen työeläkejärjestelmän kaltaisessa huomattavalta osin jakojärjestelmään perustuvassa järjestelmässä riippuvuus on erityisen voimakas. Näin siksi, että huomattava osa (eräiden arvioiden mukaan 70–75 prosenttia) tulevista eläkkeistä ei ole ennalta rahastoitu ja niitä varten tarvittavat varat on perittävä tulevaisuuden palkansaajien eläkevakuutusmaksuina.

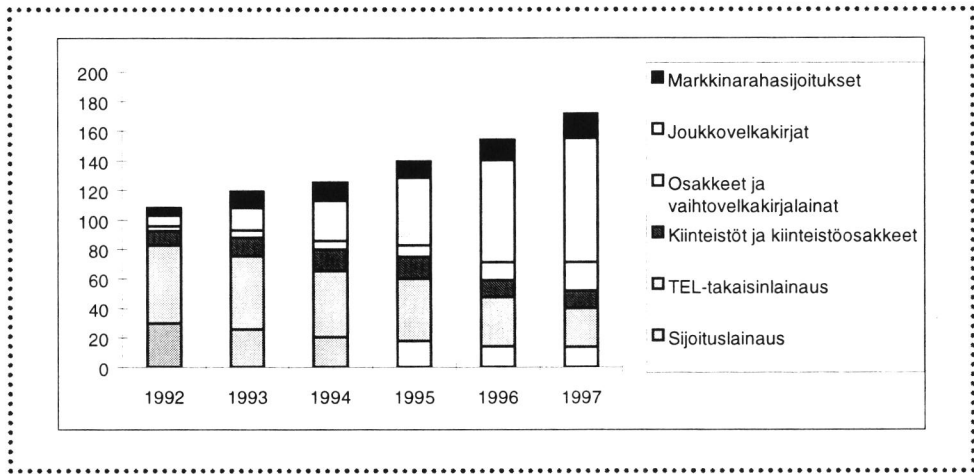
Kertyneillä rahastoilla tuottoineen ei pelkästään ole mahdollista rahoittaa tulevaa eläketurvaa. Hyvät tuotot ovat tietysti omiaan alentamaan tulevaa maksurasitusta. Tuottoja ehkä olennaisempi merkitys on sillä, että rahastointi kasvattaa kansantalouden säästämistä ja luo investointimahdollisuuksia. Investointien kautta tuotanto kasvaa ja tätä kautta kansantalouden mahdollisuudet tulevien eläkkeiden kustantamiseen paranevat.

Työeläkevaroja on ohjattu turvaamaan kansantalouden kasvua rahoittamalla yrityksiä turvaavilla vakuuksilla tapahtuvalla lainoituksella. Lainat ovat olleet vaihtuvakorkoisia ja niiden korko on pääsääntöisesti seurannut eläkerahastojen kokonaiskorkotuottovaatimusta eli laskuperustekorkoa. Tällainen sijoitustoiminta varmoine vakuuksineen ja rahastojen

kokonaistuottovaatimusta seuraavine korkoineen on asettanut erittäin pienet vaatimukset yhtiöiden vakavaraisuudelle eli toimintapääomalle.

Muutaman viime vuoden aikana TEL-yhtiöiden antamien lainojen kysyntä on pudonnut romahdusmaisesti (ks. kuvio 9).

Pudotuksella on monia syitä, joista tärkeimmät ovat oman pääomaehtoisen rahoituksen muuttuminen verotuksellisesti aikaisempaa edullisemmäksi, laman seurauksena yrityksille syntynyt pyrkimys parantaa vakavaraisuuttaan ja ulkomaisen rahoituksen tulo yhä useamman yrityksen ulottuville. Oma osansa kehitykseen on ollut myös takaisinlainauksen hallinnollisella korolla, joka ei ole enää ollut toimiva korkoehto rahamarkkinoiden muuten vapautuessa.

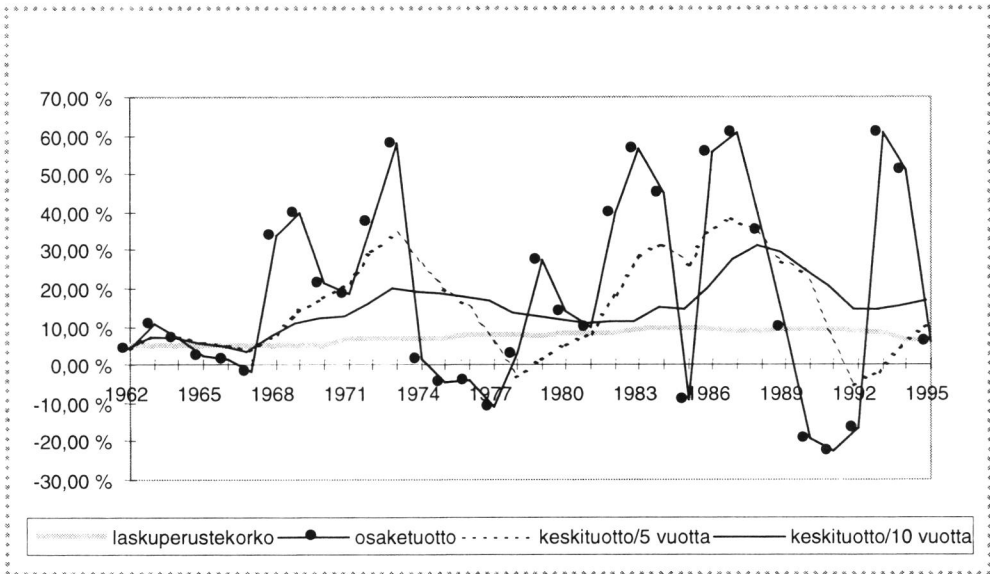

Kuvio 9. Työeläkelaitosten sijoituskanta, miljardia markkaa (Eläkevakuutusyhtiöt, LEL,MEK).

Kuviosta ilmenee, että muuttuneessa tilanteessa eläkevarat on sijoitettu kasvavassa määrin Suomen valtion liikkeelle laskemiin joukkovelkakirjalainoihin. Syynä tämän sijoituskohteen suosioon on ollut ennen kaikkea se, että yhtiöiden alhainen vakavaraisuus huomioon ottaen on ollut käytännössä mahdotonta sijoittaa muihin kohteisiin.

Yhtiöiden alhainen vakavaraisuus on ollut ennen kaikkea seurausta siitä, että aikaisemmassa sijoitusilmapiirissä vakavaraisuuden kasvattamiseen ei ollut lainauksen riskittömyyden johdosta tarvetta. Tästä johtuen yhtiöiden sijoitustoiminnastaan saamat ylijäämät on pääasiallisesti vuosien varrella annettu vakuutuksenottajille vakuutusmaksua alentavina hyvityksinä.

Sijoittamista on arvosteltu siitä, että se ei ole pystynyt saamaan aikaan tuottoja, joita perustelluilla vaihtoehtoisilla tavoilla olisi saatu aikaan (ks. kuvio 10). Tässä on kuitenkin syytä ottaa huomioon aikaisemmin voimassa ollut tilanne, jossa elinkeinoelämä lainojen muodostaessa valtaosan eläkevarojen sijoittamisesta kuitenkin maksoi eläkkeiden kustannukset joko TEL-maksun tai lainakorkojen muodossa. Edelleen on huomattava, että työeläkeyhtiöt ovat saaneet sijoituksilleen laskuperustekorkoa paremman tuoton ja tämä ylittävä tuotto on, kuten edellä on jo todettu, palautettu vakuutuksenottajille hyvityksinä.

Kuvio 10. Laskuperustekorkeon vertailu osakemarkkinoiden tuottoon. Osaketuottoista on esitetty paitsi vuosittainen osingon ja arvonmuutoksen sisältämä tuotto myös tämä tuotto viiden ja kymmenen vuoden liukuvana keskiarvona.

Kokonaisuutena voidaan sanoa TEL:n syntyneen säännöstelltyjen rahamarkkinoiden ja pääoman niukkuuden aikana. Tällä on ollut huomattavat vaikutukset siihen, millaista sijoitustoimintaa järjestelmä on historian aikana harjoittanut. Sittemmin rahamarkkinat on vapautettu ja toisaalta pääoman niukkuudesta ei voida enää puhua. Tämä merkitsee, että koko järjestelmän toimintaperiaatteiden kestävyttä tulee tarkastella uudelleen muuttuneessa maailmassa.

4.6.2. Työeläkevarojen sijoittamista koskevat säädökset

Työeläkevakuutustoiminta on Suomen liittyessä ensin Euroopan talousalueeseen ja sittemmin Euroopan unioniin rajattu henkivakuutusdirektiivin soveltamisalueen ulkopuolelle. Tästä huolimatta työeläkevarojen sijoitustoiminnassa, kuten monilla muillakin alueilla, noudatetaan henkivakuutusdirektiiveistä seuraavia periaatteita.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pääosa työeläkevarojen sijoitustoimintaa koskevista säännöistä pohjautuu henkivakuutusdirektiivien mukaiseksi muutettuun vakuutusyhtiölakiin sekä sen pohjalta annettuihin asetuksiin.

Vakuutusyhtiölain mukaan työeläkevakuutusyhtiön on katettava eläkevastuunsa. Vastuun kattamisessa on huolehdittava katteeseen kuuluvien varojen varmuudesta, tuotosta ja rahaksi muutettavuudesta sekä niiden hajauttamisesta. Lain mukaan katteen on oltava joukkovelkakirjalainoja tai muita rahamarkkinavälineitä, velkasitoumuksia, osakkeita tai osuuksia sijoitusrahastoissa, kiinteistöjä tai muita vakuutusyhtiölaissa mainittuja omaisuuseriä.

Asetuksessa vastuuvelan kattamisesta määritellään, miten suuri osa vastuuvelasta saadaan kattaa milläkin edellä mainituista omaisuuseristä. Myös tällä alueella noudatetaan yleisiä kaikkea vakuutustoimintaa koskevia periaatteita.

Vastuuvelka on katettava ensisijaisesti sen valuutan määräisin varoin, jossa vakuutusyhtiön on täytettävä sitoumuksensa. Kuitenkin enintään 20 prosenttia tietyssä valuutassa täytettävistä sitoumuksista voidaan kattaa muun valuutan määräisillä varoilla.

Yksittäisten riskikeskittymien osuuden rajoittaminen tiettyyn osaan vastuuvelan kokonaismäärästä noudattaa myös mainitussa asetuksessa annettuja kaikkea vakuutustoimintaa koskevia rajoja. Sijoitustoiminnassa on lisäksi otettava huomioon, että ilman eri lupaa vakuutusyhtiö ei saa omistaa osake-enemmistöä tai hallita määräysvaltaa muuta kuin vakuutustoimintaa harjoittavassa osakeyhtiössä ellei toimintaa voida pitää vakuutusliikkeeseen liittyvänä.

Työeläkevakuutusyhtiön hallituksen on laadittava yhtiön varojen sijoitussuunnitelma. Sijoitussuunnitelmassa on otettava huomioon yhtiön harjoittaman vakuutusliikkeen luonne. Yhtiön toimintapääoma, jälleenvakuutus ja muut yhtiön vakavaraisuuteen vaikuttavat seikat on järjestettävä vakuutetut edut turvaavalla tavalla. Sijoitussuunnitelmaan on liitettävä yhtiön vakuutusmatemaatikon lausunto siitä, täyttääkö sijoitussuunnitelma

yhtiön vastuuvelan luonteen asettamat vaatimukset yhtiön sijoitustoiminnalle.

Työeläkevakuutusta harjoittavien eläkesäätiöiden ja -kassojen sijoitustoimintaa koskevat säännökset seuraavat näitä koskevista laeista. Pääsääntöisesti eläkesäätiöiden ja -kassojen sijoitustoiminta kuitenkin noudattaa vakuutusyhtiöiden käytäntöä.

4.6.3. Sijoitustoiminnan reunaehtoihin tehdyt muutokset

TEL-järjestelmän sijoitustoiminnan ongelmien tultua vuosien mittaan yhä ilmeisemmiksi vuoden 1995 lopulla sosiaali- ja terveysministeriö antoi työmarkkinajärjestöjen neuvotteluryhmälle tehtäväksi selvittää lakisääteistä työeläkevakuutusta harjoittavien vakuutusyhtiöiden sijoitustoimintaa. Työn edetessä tuli ilmeiseksi, että selvitystyö oli ulotettava koskemaan myös eläkkeiden tulevaa rahastointia, rahastolaskennan korkoa, sijoitustuottojen käyttöä ja näiden keskinäisiä riippuvuuksia.

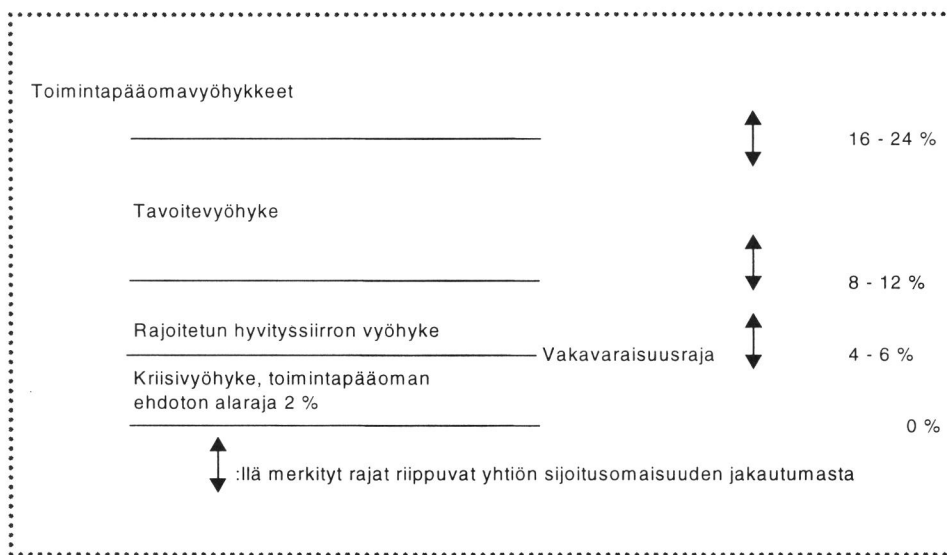
Ryhmän työn tuloksena luotiin keinot työeläkevakuutusyhtiöiden vakavaraisuuden parantamiseksi ja muutettiin takaisinlainaus koroltaan markkinaehtoiseksi. Parantuneen vakavaraisuuden turvin pyritään tekemään mahdolliseksi työeläkevarojen sijoittaminen entistä suuremmalla riskillä mutta samalla myös paremmalla tuotolla.

Korkomuutos vahvistaa myös TEL-järjestelmän puutteellista vakavaraisuutta. Alkuvaiheessa sovittiin nimittäin siitä, että parin vuoden ajan tuottovaatimuksen ja kolmen prosentin koron erotus siirretään kasvattamaan eläkelaitosten vakavaraisuutta.

TEL-yhtiöiden vakavaraisuusmääräykset olivat aikaisemmin erittäin alhaiset. Rajat oli määritelty yksityisten henkivakuutusyhtiöiden rajojen mukaan ja ne olivat kymmenesosa näiden yhtiöiden rajoista. Käytännössä tämä merkitsi, että yhtiöiltä edellytettiin vain noin 0,5 prosentin vakavaraisuutta suhteessa vastuuvelan määrään.

Uudessa vakavaraisuusjärjestelmässä on toisaalta asetettu vähimmäisrajat vakavaraisuudelle ja toisaalta määritelty ns. tavoitevyöhyke, jossa yhtiön vakavaraisuuden pitäisi normaalisti olla (ks. kuvio 11). Vakavaraisuusrajat on määritelty lisäksi laskettavaksi niin, että kiinteiden rajojen sijasta noudatetaan yhtiön sijoitussalkun riskillisyydestä riippuvia rajoja.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että yhtiö voi toimia ilman erityistarkkailua kun vakavaraisuus on 4–6 prosenttia vastuuvälästä riippuen sijoitussalkusta. Vastaavasti toimintapääoman tavoitevyöhykkeen alaraja on 8–12 prosenttia vastuuvälästä ja sen yläraja on 16–24 prosenttia vastuuvälästä.

Kuvio 11. Eläkevakuutusyhtiöiden toimintapääomarajat vuoden 1997 alusta lähtien.

Edellä vakuutusmatemaattisia menetelmiä ja rahastointia käsiteltäessä on tarkasteltu työeläkeyhtiön ylijäämää ja voitonjakoa. Kirjanpidossaan yhtiöt noudattavat menettelyä, jossa varat arvostetaan hankintamenuun pohjautuvaan kirjanpitoarvoon ja vain omaisuuden käyvän arvon putoaminen kirjanpitoarvon alapuolelle pitää ottaa tilinpäätöksessä ehdottomasti huomioon. Yhtiöiden tilinpäätöksessään osoittama tulos ja voitonjako perustuvat näille kirjanpitoarvoille. Tämä ei ole riittävä pohja tarkasteltaessa yhtiöiden vakavaraisuutta. Niinpä vakavaraisuustarkasteluisissa perustan muodostaa omaisuuden käypiin arvoihin perustuva laskenta. Näin ollen yhtiön sijoittuminen edellä esitettyssä vakavaraisuuskaaviossa riippuu sen käypien arvojen perusteella lasketusta vakavaraisuudesta.

Tavoitevyöhykkeen alapuolella vakuutusyhtiön mahdollisuutta jakaa ylijäämäänsä vakuutusmaksujalle vakuutusmaksuja alentavina hyvityksinä on rajoitettu. Toisaalta tavoitevyöhykkeen yläpuolella vakuutusyhtiöllä ei enää ole mahdollisuutta kasvattaa vakavaraisuuttaan vaan ylijäämät tulee jakaa hyvityksinä. Käytännössä tilanne on se, että kaikki yhtiöt täyttävät

nyt vakavaraisuuden 4–6 prosentin rajan. Parhaimmillaan yhtiöt ovat tällä hetkellä juuri ja juuri tavoitevyöhykkeen alarajan yläpuolella.

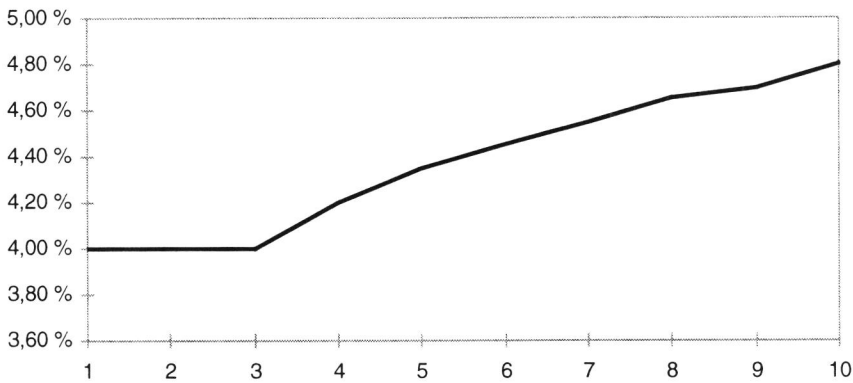
Vakavaraisuuden kasvattaminen johtaa siihen, että järjestelmään osallistuvat tahot tavalla tai toisella rahoittavat vakavaraisuuden kasvun. Erityisesti hajautetussa järjestelmässä tämä aiheuttaa huolta siitä, kuka omistaa vakavaraisuuden muodostavat pääomat. Vuodenvaihteessa 1996-1997 vahvistettiin työmarkkinajärjestöjen aiempi sopimus siitä, että työeläkeyhtiön omistajille tai takuupääoman haltijoille kuuluu yhtiön varallisuudesta vain sijoitettu pääoma sille hyvitettyine kohtuullisine tuottoineen.

Ryhmän työn pohdinnoissa vahvistui käsitys siitä, että tulevia eläkeitä voidaan turvata vain vahvistamalla Suomen kansantalouden toimintaa. Tältä pohjalta ryhmä ei lähtenyt suosituksiin kansainvälisen sijoittamisen lisäämisestä itseisarvoisena tavoitteena. Ryhmä kuitenkin päätyi suosittelemaan kansainvälisen sijoittamisen lisäämistä silloin, kun se on hajuttamisen kannalta perusteltua ja silloin kun Suomesta ei löydy riittävää kysyntää pääomalle.

Myös takaisinlainausoikeutta muutettiin. Ryhmä katsoi, että yrityksillä tulee säilyä oikeus näiden maksuista kertyneiden rahastojen lainaukseen. Edelleen lainauksen tulisi olla ensisijaisesti pitkäaikaisempaa rahoitusta. Olennaiseksi katsottiin myös, että lainauksen tuli säilyä yritysten kannalta turvallisena: TEL-yhtiön oikeuden irtisanoa laina tuli rajoittua siihen tilanteeseen, jossa lainanottaja laiminlyö kuoletukset tai korot.

Viime vuosien kuluessa oli tullut ilmeiseksi, että vapailla rahamarkkinoilla lainausta ei enää voida harjoittaa hallinnollisella korolla. Tämän seurauksena lainauksen korot tullaan jatkossa sitomaan markkinakorkoihin. Korkotaso määrätään päivittäin Suomen valtion liikkeelle laskemista joukkovelkakirjalainoista koostuvien viitelainojen koroista (kuvio 12).

Takaisinlainauksen peruskorko 25.9.1997

Kuvio 12. Uuden takaisinlainauksen korkotasoa lainan keston funktiona. Laina tasalyhenteinen, koron ja lyhennyksen eräpäivä kaksi kertaa vuodessa, korko suoritetaan jälkikäteen.

Takaisinlainauksen korosta sovittiin lisäksi, että parhailla vakuuksilla korko on sama kaikissa TEL-yhtiöissä. Parhailla vakuuksilla tarkoitetaan käytännössä tilannetta, jossa lainalla on suoraan tai välillisesti valtion takaus (esimerkiksi pankkitakaus on tällainen vakuus niin kauan kuin valtio viimekädessä takaa pankkien sitoumukset). Muilla vakuuksilla vakuutusyhtiö hinnoittelee luottoriskin ja korot riippuvat vakuutusyhtiön riskinäkemyksestä.

Takaisinlainaus päätettiin edelleen muuttaa pääsääntöisesti kiinteäkorkoiseksi. Eräs piirre, joka takaisinlainaukseen tätä kautta tulee on se, että lainan ennaikaisesta takaisinmaksusta peritään korvaus silloin kun korkotasoa on lainan nostohetkestä alentunut.

Tärkeä muutos vuodenvaihteessa 1996-1997 oli myös, että työeläkevarojen sijoittamisen itsenäisyyteen kiinnitettiin erityistä huomiota. Työeläkevakuutusyhtiöllä on oltava oma sijoitusorganisaatio. Työeläkeyhtiö ei saa luovuttaa päätösvaltaa sijoitustoimintaan liittyvissä asioissa tahoille, jotka vaarantavat sijoitustoiminnan itsenäisyyden. Työeläkevakuutusyhtiön toimitusjohtajalta vaaditaan, että hänellä on työeläkevakuutustoiminnan ja liikkeenjohdon tuntemuksen lisäksi oltava riittävä sijoitustoiminnan tuntemus. Samoin yhtiön hallitukselta vaaditaan, että sillä on kokonaisuudessaan oltava riittävä sijoitustoiminnan asiantuntemus sen lisäksi, että jokai-

sella hallituksen jäsenellä on erikseen oltava riittävä työeläkevakuutus-
toiminnan tuntemus.

Edellä selostetut muutokset koskevat pääsääntöisesti myös elä-
kesätiöiden ja -kassojen sijoitustoimintaa.

5. VAPAAEHTOINEN LISÄELÄKETURVA

Työntekijöiden ja yrittäjien lakisääteistä eläketurvaa voidaan täydentää työnantajakohtaisella, yrittäjäkohtaisella tai alakohtaiseen sopimukseen perustuvalla vapaaehtoisella lisäeläketurvalla. Valtaosa vapaaehtoisesta lisäeläketurvasta on työnantajakohtaista, sillä alakohtaisia lisäeläkejärjestelmiä on Suomessa hyvin vähän. Tällaista toiseen pilariin kuuluvaa lisäeläketurvaa voidaan järjestää ryhmäeläkevakuutuksena tai yksilöllisenä eläkevakuutuksena. Yritykset voivat maksaa eläkkeitä myös suoraan yrityksen varoista ilman eläkevakuutusta. Yksityisellä sektorilla noin 20 prosenttia työssä olevista kuuluu toisen pilarin lisäeläketurvan piiriin.

Lakisääteistä eläketurvaa ja työnantajan järjestämää vapaaehtoista lisäeläketurvaa voidaan täydentää vielä yksityisillä lisäeläkevakuutuksilla. Yksityisiä eläkevakuutuksia on noin viidellä prosentilla työssä olevista.

5.1. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan laajuus

Vapaaehtoisia lisäeläkkeitä käytetään lähinnä eläkeiän alentamiseen sekä vanhempien ikäluokkien osalta eläketason nostamiseen täyden työeläketurvan tasolle. Myös nuoremmilla ikäluokilla saattaa olla lisäturvan tarvetta, jos täyden lakisääteisen eläkkeen edellyttämää noin 40 vuoden ansainta-aikaa ei ehdi kertyä, esimerkiksi työuraan tulleiden katkojen takia.

Vapaaehtoisten lisäeläkkeiden merkitys kokonaiseläketurvassa on vähäinen muun muassa sen vuoksi, että lakisääteisessä työeläkejärjestelmässä ei eläkkeen perusteena olevalla palkalla eikä maksettavan eläkkeen määrällä ole ylärajaa. Erilaisista vapaaehtoisista eläkejärjestelyistä maksetut eläkkeet vastaavat yhteensä noin kuutta prosenttia kaikkien lakisääteisten työeläkkeiden eläkemenosta.

Vapaamuotoiset ryhmätyöeläkevakuutukset ovat useassa tapauksessa ennen lakisääteisten työeläkkeiden voimaantuloa käyttöön otettuja eläkejärjestelyjä. Yksilöllisten eläkevakuutusten määrä on sen sijaan kas-

vanut voimakkaasti viime vuosina ja suurin osa niistä (n. 60 %) on yksityisiä ns. kolmanteen pilariin kuuluvia vakuutuksia.

5.2. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan hallinto ja kattavuus

Vapaaehtoinen ryhmätyöeläkevakuutus voidaan järjestää eläkesäätiössä, eläkekassassa tai, joko Suomessa toimiluvan saaneessa vakuutusyhtiössä tai muussa EU-maassa toimivassa vakuutusyhtiössä. Yksilöllisen eläkevakuutuksen voi ottaa vain vakuutusyhtiöstä. Vakuutusten osalta ylin valvontavalta on, kuten lakisääteisen eläketurvan osalta, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöllä.⁵

Vuonna 1997 vapaaehtoista lisäturvaa on järjestetty 146 eläkesäätiössä, yhdeksässä eläkekassassa, 19 Suomessa toimiluvan saaneessa vakuutusyhtiössä. Lisäksi kahdella ulkomaisella henkivakuutusyhtiöllä on edustus Suomessa ja 31 ulkomaista henkivakuutusyhtiötä on ilmoittanut harjoittavansa vakuutustoimintaa Suomessa. Toiminnassa on myös seitsemän hautaus- ja eroavustuskassaa.

Vapaaehtoisista ryhmätyöeläkevakuutuksista yli puolet on otettu vakuutusyhtiöstä, vajaat 40 prosenttia on järjestetty eläkesäätiössä ja noin kuusi prosenttia eläkekassassa.

Eläkesäätiöön voi kuulua yhden työnantajan tai samaan konserniin kuuluvien työnantajien henkilöstö. Eläkekassaan voivat kuulua laajemmin tietyn työnantajaryhmän työntekijät, esimerkiksi tietyn toimialan yritysten työntekijät. Yhteistä eläkesäätiöille ja eläkekassoille on se, ettei niihin hyväksytä nimettyjä henkilöitä, vaan kaikki ne, jotka täyttävät kyseiseen säätiöön tai kassaan kuulumiselle säätiön tai kassan säännöissä asetetut ehdot.

Joidenkin eläkesäätiöiden ja eläkekassojen toimintapiiriin kuuluminen määräytyy samalla tavalla kuin TEL:ssä. Yleistä on kuitenkin, että säännöissä on vapaaehtoisen lisäeläkkeen piiriin pääsemiselle asetettu

.....
5 Ks. tarkemmin luku 7. Eläkejärjestelmien sääntely, ohjaus ja valvonta

ala- ja/tai yläikäraja ja pitempi odotusaika kuin TEL:ssä. Odotusaika voi vaihdella muutamasta kuukaudesta useampaan vuoteen.

Monella eläkesäätiöllä ja eläkekassalla toimintapiiri on suljettu siten, että tietyn päivämäärän jälkeen työsuhteeseen tulleet eivät enää kuulu lisäeläketurvan piiriin.

Vakuutusyhtiössä vakuutettavan vapaaehtoisen lisäeläketurvan piiriin kuuluminen riippuu vakuutusyhtiön ja työnantajan välisestä sopimuksesta.

Eläketurvakeskuksen tekemän haastattelututkimuksen mukaan vuosina 1992-93 TEL-työntekijöistä noin 220 000 eli noin 20 prosenttia kuului vapaaehtoiseen ryhmäeläkevakuutukseen.

Vapaaehtoiseen ryhmäeläkevakuutukseen kuulumisen jakautui ikäryhmittäin siten, että 50 vuotta täyttäneistä lähes 30 prosenttia kuului vakuutukseen ja alle 50-vuotiaista melkein 20 prosenttia. Sukupuolen mukaan jakauma oli kaikkien ikäluokkien yli tarkasteltuna tasainen, mutta vanhemmassa 50-vuotta täyttäneessä ikäluokassa miehistä noin 31 prosenttia kuului ryhmäeläkevakuutuksen piiriin, kun naisten osuus oli 27 prosenttia. Ryhmäeläkevakuutuksen piiriin kuuluneista 90 prosenttia työskenteli vähintään 50 työntekijän yrityksessä ja 70 prosenttia toimi teollisuuden, rahoitus- ja vakuutustoiminnan tai kaupan aloilla.

Haastattelututkimuksen mukaan vajaalle prosentille TEL-työntekijöistä vapaamuotoinen lisäeläke oli luvattu eläkesäännön tms. perusteella. Lisäksi työnantajat maksoivat eläkettä suoraan noin yhdelle prosentille TEL-eläkkeensaajista.

Hautaus- ja eroavustuskassoista maksetaan niiden piiriin kuuluville 30 000 henkilölle kertasuoritteisia etuuksia.

Lakisääteistä eläketurvaa täydentäviä yksilöllisiä eläkevakuutuksia oli vuoden 1996 lopussa otettu noin 175 000, joista 170 000 sisälsi vanhuuseläketurvaa. Näistä yksityishenkilöiden ottamia ns. kolmanteen pilaariin kuuluvia oli noin 60 prosenttia.

Vakuutusten määrä edellisvuoteen verrattuna kasvoi noin 40 000:lla. Eniten yksityisiä eläkevakuutuksia ostivat 45-49-vuotiaat. Seuraavaksi suurin ryhmä oli 40-44-vuotiaat. Naiset ja miehet ostivat suurin piirtein yhtä paljon yksityisiä eläkevakuutuksia.

5.3. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan määräytyminen

Vapaaehtoinen eläkevakuutus voidaan toteuttaa tietyt työeläkelakien mukaiset ehdot täyttävällä, Eläketurvakeskuksessa rekisteröidyllä lisäeläkkeellä tai täysin vapaamuotoisella työeläkejärjestelyllä.

Rekisteröity lisäeläke on samassa asemassa kuin lakisääteinen eläketurva esimerkiksi indeksisidonnaisuuden ja eläkkeen koskemattomuuden suhteen. Vapaamuotoista eläkevakuutusta eivät rajoita samat ehdot kuin rekisteröityä lisäturvaa, mutta vakuutusmaksujen verotuskohteluun liittyvät määräykset yhtenäistävät käytännössä pitkälti näiden vakuutusten sisältöä ja rajoittavat ulkomailta ostettujen vakuutusten määrää. Verotuksesta on kerrottu tarkemmin luvussa 6.

Vakuutusyhtiöstä otettuun eläkevakuutukseen liittyy vakuutusyhtiölain mukaan aina vapaakirjaoikeus. Eläkesäätiöissä ja eläkekassoissa lisäetuihin ei automaattisesti liity vapaakirjaoikeutta ellei kyseessä ole rekisteröity lisäturva. Jos lisäturvaan liittyy vapaakirjaoikeus on oikeudesta oltava määräykset eläkesäätiöiden ja eläkekassojen säännöissä. Vapaakirjaoikeuteen on tällöin usein liitetty esimerkiksi työsuhteen kestoa koskevia lisäehtoja.

Rekisteröityyn lisäeläkkeeseen sovelletaan osittain työntekijän eläkelain määräyksiä ja Eläketurvakeskus on antanut määrämuodot ja normit rekisteröimiskelpoisuudelle. Muilta osin vakuutusten sisältö määritellään eläkesäätiöiden ja eläkekassojen säännöissä sekä vakuutusyhtiöiden vakuutus sopimuksissa.

Rekisteröity lisäeläkejärjestely voi sisältää joko vanhuus-, työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeen tai perhe-eläkkeen tai molemmat yhdessä. Oikeus eläkkeeseen määräytyy samoin kuin pakollisessa eläketurvassa. Rekisteröity lisäeläketurva on määritelty siten, että tavoiteprosentti on enintään 66 prosenttia ja se saavutetaan 25–40 vuodessa. Tavoitetta laskettaessa otetaan huomioon samasta työstä karttuva lakisääteinen eläke.

Lisäeläke yhteensovitetaan muiden työeläkkeiden kanssa ja sellaisten eläkkeiden kanssa, joita työnantaja on ilmoittanut otettavaksi huomioon. Yhteensovitus tehdään siten, ettei kokonaiseläketurva ylitä määrättyä prosenttimäärää (enintään 60–66 prosenttia korkeimmasta palkansaajan maksulla vähennetystä palkasta).

Vapaamuotoiset eläkevakuutukset ovat jokseenkin vapaasti muo-
toiltavissa, eikä näillä vakuutuksilla tarvitse olla yhteyttä lakisääteiseen eläkejärjestelyyn. Yleensä ryhmäeläkejärjestelyistä maksetaan vanhuus-,

työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä sekä haudausavustuksia ja kokonaiseläke määräytyy lakisääteisen eläkkeen kanssa tietynä tavoiteprosenttina palkasta. Yksilölliset lisäeläkejärjestelyt koskevat usein pelkästään vanhuuseläkkeitä ja näillä vakuutuksilla halutaan ennen kaikkea alentaa eläkeikää. Vapaaamutoisten lisäeläkevakuutusten sisältö määritellään eläkesäätiöiden ja eläkekassojen säännöissä sekä vakuutusyhtiöiden vakuutus sopimuksissa.

Eläketurvakeskuksen tekemän haastattelututkimuksen mukaan vuosina 1992-1993 vapaaamutoisiin ryhmätyöeläkevakuutuksiin kuuluvista 40 prosentilla kokonaiseläkkeen tavoitetaso oli 60 prosenttia ja 30 prosentilla 66 prosenttia. Yhdeksällä kymmenestä ansainta-aika oli 25-30 vuotta. 40 prosentilla eläkeikä oli alennettu. Heistä kaksi kolmasosaa oli naisia. Yleisin alennettu eläkeikä oli 63 vuotta (45 %) ja sitä seuraava 60 vuotta (37 %). Alin eläkeikä oli 50 vuotta.

Yksilöllisten eläkevakuutusten mahdollisesta tavoitemäärästä tai prosentista ei ole tietoa ja pääsääntöisesti ne määräytynevät maksujen perusteella.

Yksityisvakuutusten keskimääräinen vuosimaksu vuonna 1996 oli noin 12 000 markkaa ja yksityishenkilöille myydyistä vakuutuksista 95 prosentilla eläkeikä oli alennettu ja alin eläkeikä oli 58 vuotta. Kahdella kolmasosalla eläkeikä oli 58 vuotta ja eläkkeen kesto 5-10 vuotta, ts. lakisääteiseen eläkeikään asti. Vakuutusmaksujen verovähennyskelpoisuuden alin eläkeikä on 58 vuotta. Näin alhaisen eläkeiän suosio johtunee osittain siitä, että eläkeikää on myöhemmin helppo korottaa, mutta vaikea alentaa.

5.4. Vapaaehtoisen lisäeläketurvan rahoitus

Vapaaehtoisen ryhmätyöeläkevakuutuksen vakuutusmaksu voidaan jakaa työnantajan ja työntekijän kesken. Rekisteröidyn lisäturvan osalta työntekijän maksuosuus ei saa ylittää puolta koko kustannuksesta eikä se yleensä vapaaamutoisen ryhmäeläkevakuutuksen osaltakaan ylitä. Tavallisinta lienee, että työnantaja yksin kustantaa lisäturvan. Eläkesäätiössä tämä on sääntö eli säätiössä lisäturvan koko kustannus kuuluu työnantajalle. Yksilöllinen eläkevakuutus voi olla joko vakuutetun itsensä tai hänen työnantajansa kustantama.

Eläketurvakeskuksessa rekisteröidyn, vapaaehtoisen lisäeläketurvan vakuutusmaksuteknikka perustuu osittain samoihin periaatteisiin kuin la-

kisääteisen eläketurvan, mutta eroavuuksiakin on. Olennaisin periaatteellinen ero on, että lisäturvan rahastointiaste on lakisääteistä korkeampi.

Lakisääteisestä eläketurvasta poiketen perhe-eläkkeet rahastoidaan, vanhuuseläkkeiden rahastointi jatkuu eläkeikään saakka ja lisäksi sekä perhe-eläkkeet että työkyvyttömyyseläkkeet rahastoidaan jo aktiivi aikana.

Indeksikorotuksia ja työttömyyseläkkeitä ei sen sijaan rahastoida, vaan ne kustannetaan yhteisesti. Yhteisesti kustannettavien eläkkeenosien rahoittamista varten maksuun sisältyy tasausosa ja myös osa rahastojen tuotosta käytetään näiden eläkkeenosien rahoittamiseen. Rekisteröidyn lisäturvan yhteisesti kustannettavat eläkkeenosat rahoitetaan samasta poolista kuin pakolliset eläkkeet.

Käytännössä rekisteröityä lisäturvaa kompensoidaan lakisääteisen eläketurvan puolelta, mikä johtuu 1970-luvun korkean inflaation aiheuttamista indeksikorotuksista. Rahastokorkoa alennettiin vuoden 1998 alussa rekisteröidyn lisäturvan rahoitusjärjestelmässä vastaavalla tavalla kuin lakisääteisessä eläketurvassa tehtiin vuoden 1997 alussa.

Jos vapaamuotoinen eläketurva on järjestetty eläkesäätiössä tai kassassa on vakuutusten rahoitusperusteille saatava sosiaali- ja terveysministeriön ennakkovahvistus. Perusteet ovat usein rekisteröidyn lisäturvan tapaisia, mutta vapaamuotoisella puolella eläkkeitä ei voida kustantaa samasta poolista kuin pakolliset eläkkeet.

Vapaamuotoisissa vakuutuksissa voidaan vapaasti päättää eläkkeiden indeksisidonnaisuudesta. Tavallisimmin käytetään TEL-indeksiä, mutta jossain määrin eläkkeitä korotetaan muillakin, esimerkiksi rahastojen tuoton mukaan määräytyvillä indekseillä. Etuja korotetaan kuitenkin vain rahastojen tuoton sallimissa rajoissa. Mikäli näille eläkkeille halutaan parempi indeksiturva, joudutaan perimään lisävakuutusmaksua.

Eläkekassoissa ja -säätiöissä on mahdollista, ajassa eteenpäin, muuttaa maksuja tai vakuutuksen tarjoamia etuja. Maksujen ja etujen muuttamista koskevan mahdollisuuden osalta eläkesäätiöt ja -kassat poikkeavat vakuutusyhtiöstä, sillä vakuutusyhtiö voi vapautua sitoumuksistaan sopimatta siitä toisen osapuolen kanssa vain tekemällä konkurssin. Tois- taiseksi eläkesäätiön vapaamuotoisen lisäeläketurvan eläkevastuuta ei tarvitse kattaa kokonaisuudessaan vaan eläkesäätiöllä voi olla vastuuvajaus. Lisäeläkesäätiö voi eläkekassoista ja vakuutusyhtiöistä poiketen jatkaa toimintaansa, vaikka sen varat eivät vastaisikaan eläkevastuun määrää.

Lisäeläkesäätiö on vakuutusteknisesti täysin rahastoidun järjestelmän ja jakojärjestelmän välimuoto. Lisäeläkesäätiöiden kattamisvelvollisuutta on kuitenkin 1990-luvun alun laman seurauksena nostettu ja vuo-

teen 2010 mennessä on lisäeläkesäätiöiden katettava kokonaisuudessaan eläkevastuunsa.

Vakuutusyhtiössä vakuutusten rahoitusperusteisiin ei tarvita ennakkovahvistusmenettelyä. Vanhemmissa vakuutuksissa luvataan pääsääntöisesti tiettyä etuuden tasoa ja rahoitusperusteet vastaavat pitkälti säätiöiden ja kassojen perusteita. Uudemmissa ja erityisesti yksilöllisissä vakuutuksissa ei yleensä luvata mitään etuustasoa, vaan eläke määräytyy suoraan maksujen perusteella. Vakuutukset tarkistetaan joko suoraan rahastoista kertyneen tuoton perusteella ilman vähimmäistuottovaatimusta tai vaihtoehtoisesti vähintään tiettyä vähimmäiskorkoa vastaavalla tuotolla.

6. ELÄKKEET JA VEROTUS

Sekä lakisääteiset että vapaaehtoiset eläkkeet ovat pääsääntöisesti eläkkeensaajan veronalaista tuloa. Työnantaja voi vähentää verotuksessaan maksamansa eläkevakuutusmaksut. Vakuutettu voi vähentää lakisääteisen maksun kokonaan ja vapaaehtoiset maksut eräin rajoituksin. Eläkelaitokset ovat tuloverovelvollisia kuten muut yhtiöt.

6.1. Suomen verotusjärjestelmän pääpiirteet

Tuloveroa maksetaan sekä valtiolle, kunnille että seurakunnille. Henkilöiden valtion tulovero on progressiivinen. Käytössä on kuusi tuloluokkaa: valtionverotuksen alaraja vuonna 1998 on 46 000 mk ja ylimmän tuloluokan alaraja 306 000 mk. Valtionverotuksessa korkein marginaalivero on 38 %. Muut tuloverot ovat suhteellisia. Keskimääräinen kunnallisveroprosentti vuonna 1998 on 17,54. Henkilöt maksavat veroja seurakunnalle ainoastaan, jos he kuuluvat evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon. Keskimääräinen evankelis-luterilaisen kirkon kirkollisveroprosentti on 1,3 vuonna 1998.

Lisäksi henkilöt maksavat veroluonteisia maksuja: sairausvakuutusmaksu on 1,5 % 80 000 markan tuloon asti ja sen ylittävältä osalta 1,95 %. Eläketulosta sairausvakuutusmaksu on 2,7 prosenttiyksikköä korkeampi. Palkansaajan työeläkevakuutusmaksu on vuonna 1998 4,7 %. Palkansaaja on lisäksi velvollinen maksamaan 1,4 % työttömyysvakuutusmaksua, joka kuten lakisääteinen työeläkemaksukin on vähennyskelpoinen verotuksessa.

Pääomatuloista maksetaan 28 % tuloveroa. Yhteisöjen tuloveroprosentti on myös 28 vuonna 1998, ja se jakautuu valtiolle, kunnalle ja seurakunnalle maksettaviin osiin. Lisäksi työnantajat maksavat kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksuja. Yksityiset työnantajat maksavat kansaneläkemaksua 2,40, 4,00 tai 4,90 % (keskiarvo 3,25%) riippuen poistojen ja palkkasumman määrästä. Sairausvakuutusmaksua yksityiset työnantajat maksavat 1,60 % (kaikkien työnantajien keskiarvo 1,75 %). Työttömyys-

vakuutusmaksua yritykset maksavat keskimäärin 2,8 %. Keskimääräinen työeläkevakuutusmaksu yksityisellä sektorilla on 16,8 % vuonna 1998.

Varallisuusveroa maksetaan ainoastaan valtiolle. Henkilöt maksavat varallisuusveroa 1 100 000 markan ylittävältä osalta 0,9 %. Yritykset maksavat 1 prosentin suhteellista varallisuusveroa. Varallisuusveron merkitys Suomen verotusjärjestelmässä on hyvin pieni.

Liikevaihdon perusteella maksetaan 22 % suuruista arvonlisäveroa valtiolle. Vahinkovakuutusyhtiöillä arvonlisäveroa vastaa vakuutusmaksuvero. Henki- ja eläkevakuutuksista ei kuitenkaan peritä vakuutusmaksuveroa.

Kiinteistövero maksavat kiinteistöjen ja tonttien omistajat kiinteistön sijaintikunnalle. Kiinteistöveron määrä vaihtelee kunnittain 0,1 ja 0,8 prosentin välillä kiinteistön käyttötarkoituksesta riippuen.

Bruttoveroaste Suomessa vuonna 1997 oli arviolta 48,3 % BKT:sta (sisältää välilliset ja välittömät verot sekä lakisääteiset sosiaalivakuutusmaksut). Nettoveroaste (nettotulonsiirrot yksityiseltä sektorilta julkiselle) oli 23,2 %.

6.2. Vakuutus- ja eläkelaitosten verotus

Kotimaisia vakuutusosakeyhtiöitä verotetaan kuten muitakin osakeyhtiöitä. Ne maksavat 28 prosentin tuloveroa. Samalla tavoin verotetaan myös eläkesäätiöitä ja -kassoja.

Eläkevakuutusyhtiöt ovat vapautettuja varallisuusverosta. Vaikka eläkesäätiöt ja -kassat ovat varallisuusverovelvollisia, eivät ne kuitenkaan käytännössä maksa varallisuusveroa, koska niiden varallisuus ei yleensä ylitä vastuuvakaa. Ne, kuten kaikki muut kiinteistöjä omistavat, joutuvat kuitenkin maksamaan omistamistaan kiinteistöistä kiinteistövero kunnille.

6.3. Eläkevakuutusmaksujen verotus

Työnantajat voivat vähentää sekä valtion- että kunnallisverotuksessa verotettavasta tulostaan työntekijöistään maksamansa eläkevakuutusmaksut. Samoin itsenäiset yrittäjät voivat vähentää omat ja puolisonsa lakisääteiset eläkevakuutusmaksut sekä valtion- että kunnallisverotuksessa.

Vakuutetut voivat niin ikään vähentää omat lakisääteiset vakuutusmaksunsa kokonaisuudessaan. Vapaaehtoisten eläkevakuutusmaksujen vähennysoikeus riippuu eläkkeen alkamisiästä sekä kokonaiseläketurvan tasosta. Vapaaehtoiset eläkevakuutusmaksut ovat kokonaan vähennyskelpoisia 50 000 markan rajaan asti, jos eläke alkaa aikaisintaan 58-vuotiaana ja kokonaiseläketurva ei ylitä 66 % palkasta. Jos kokonaiseläke on kuukaudessa enintään 5 000 markan suuruinen, voi edellä mainittu 66 prosentin raja ylittyä ja vähennysoikeus pysyy silti täytenä. Jos vakuutusmaksut ovat enintään 15 000 markkaa vuodessa ja 10 % ansiotulosta, ovat ne myös vähennyskelpoisia samoin kuin edellä ilman kokonaiseläketurvan selvittämistä.

Jos edellä mainitut edellytykset eivät täyty tai selvitystä kokonaiseläketurvan tasosta ei ole esitetty verottajalle, voi vapaaehtoisia vakuutusmaksuja vähentää vain 60 prosenttisesti enintään 30 000 markkaa vuodessa.

Vähennysoikeus ei koske kertamaksullisia eläkkeitä. Myöskään ulkomailla olevista vakuutuslaitoksista otettujen vapaaehtoisten eläkevakuutusten maksut eivät ole vähennyskelpoisia. Jos ulkomaisella vakuutuslaitoksella on kiinteä toimipaikka Suomessa, ovat näille maksetut eläkemaksut kuitenkin vähennyskelpoisia.

6.4. Eläkkeiden verotus

Suomessa ovat veronalaista tuloa eläkkeensaajan rahana tai rahanarvoisena etuutena saamat tulot joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Veronalaista tuloa ovat siten sekä lakisääteiset työ- ja kansaneläke että työnantajan järjestämät vapaaehtoiset ja yksilölliset eläkkeet.

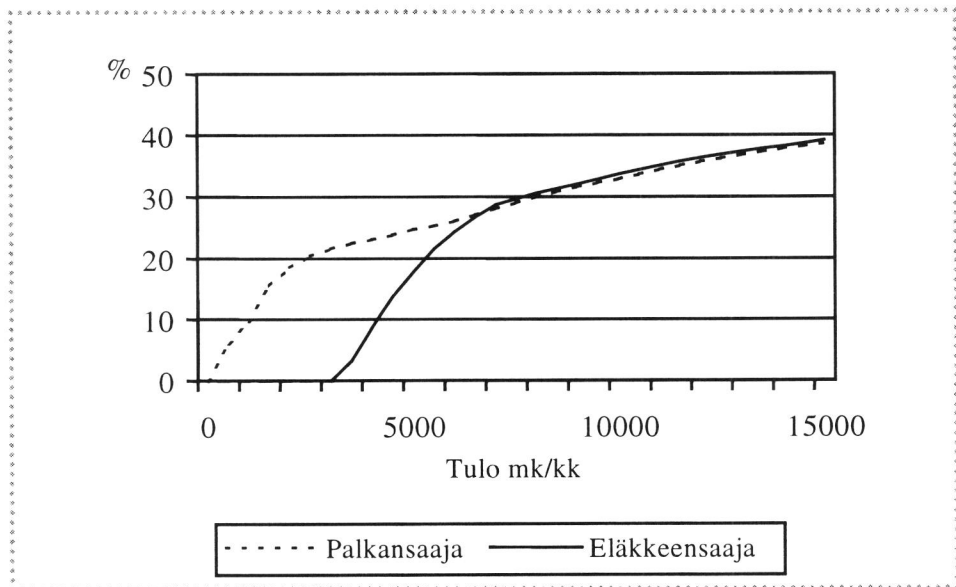
Sosiaaliturvaetuuksien verotus toimii siten, että eläkkeet ovat veronalaista tuloa silloin, kun niitä maksetaan eläkkeensaajille, ja vakuutusmaksut ovat vähennyskelpoisia ansiotuloja verotettaessa. Sosiaaliavustusluonteiset etuudet ja kulukorvaukset ovat verovapaita etuuksia.

Veronalaista tuloa eivät ole eräät kansaneläkkeen lisänä maksettavat lisät, kuten lapsikorotukset ja puolisolisät (ei myönnetä enää uusiin eläkkeisiin). Rintamaveteraaneille maksetut rintamalisät ovat niin ikään verovapaata tuloa samoin kuin muut yleisen rintamasotilaseläkejärjestelmän edut. Eläkkeensaajien asumistuki korvaa asumismenoja ja on näin ollen verovapaa. Eläkkeensaajien hoitotuki, joka on kolmiportainen ja tarkoitettu

toisten avusta riippuvaisille eläkkeensaajille, on myös verovapaa samoin kuin perhe-eläkelain mukaan leskille maksettava koulutustuki.

Vaikka eläkkeet ovat pääsääntöisesti verotettavaa tuloa, ei käytännössä pelkästään kansaneläkkeen suuruudesta tulosta mene veroa. Tämä verottomuus on turvattu ns. eläketulovähennysten avulla sekä valtion- että kunnallisverotuksessa. Valtionverotuksessa verotettavan eläketulon alaraja on vuonna 1998 noin 50 000 markkaa vuodessa valtion eläketulovähennyksen ja 46 000 markan yleisen valtionverotuksen alarajan vuoksi. Kunnallisverotuksessa verotuksen alaraja riippuu siitä, onko eläkkeensaaja naimisissa vai ei. Yksinäisillä kunnallisverotuksen alaraja on kaikille myönnettävän perusvähennyksen ja eläketulovähennyksen vuoksi vuonna 1998 noin 39 000 markkaa ja naimisissa olevilla noin 33 800 markkaa vuodessa.

Eläketulovähennysten ansiosta eläkkeensaajan verotus on kevyempää kuin palkansaajien verotus samalla tulotasolla alhaisemmissa tulo-luokissa. Koska eläketulovähennys poistuu tulojen kasvaessa, muuttuu tämä ero toisensuuntaiseksi, kun kuukausitulot ylittävät noin 6 000 markkaa, sillä eläkkeensaajat maksavat lisäksi eläketulostaan 2,7 prosenttiyksikköä korkeampaa sairausvakuutusmaksua kuin palkansaajat vuonna 1998. Oheinen kuvio esittää eron eläkkeensaajan ja palkansaajan nettotuloissa verotuksen ja muiden pakollisten maksujen jälkeen.

Kuvio 13. Verojen ja maksujen määrä eläkkeensaajalla ja palkansaajalla.

Palkansaaja voi vähentää verotuksessaan tulojenhankkimiskustannukset (vähintään 1 800 mk), työmarkkinajärjestöjen jäsenmaksut ja työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut sekä asunto- ja opintolainojen korot. Lisäksi pienituloisella palkansaajalla on kunnallisverotuksessa tulojen noustessa pienenevä ansiotulovähennys (enintään 5 500 mk) sekä perusvähennys (enintään 8 800 mk). Eläkkeensaajalla on eläketulovähennykset sekä kunnallis- että valtionverotuksessa sekä kunnallisverotuksessa lisäksi vielä perusvähennys kuten palkansaajalla.

7. ELÄKEJÄRJESTELMIEN SÄÄNTELY, OHJAUS JA VALVONTA

Suomessa lakisääteisen työeläkejärjestelmän sisällöstä säädetään laissa. Järjestelmän ehtoista on pitkälti sovittu tulopoliittisten neuvottelujen yhteydessä. Siten säädösvalmisteluun ovat osallistuneet myös keskeisiä palkansaajia ja työnantajia edustavat työmarkkinajärjestöt.

Sosiaali- ja terveysministeriön antamat lakiin perustuvat päätökset sekä määräykset velvoittavat ja ohjaavat vakuutuslaitoksia ja niiden toimintaa. Ministeriön etukäteen vahvistamat, vakuutustoimintaa koskevat laskuperusteet ja muut perusteet pyrkivät varmistamaan lakisääteistä työeläkevakuuttamista harjoittavien eläkelaitosten toiminnan turvaavuusnäkökohdat.

7.1. Vakuutuslaitosten perustaminen ja toiminnan valvonta

7.1.1. Vakuutusyhtiöt

Suomessa vakuutusyhtiön voi perustaa yksi tai useampi luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö. Vähintään puolella perustajista on oltava asuinpaikka tai, jos perustajana on oikeushenkilö, kotipaikka Euroopan talousalueella, jollei sosiaali- ja terveysministeriö myönnä tästä poikkeusta. Oikeushenkilöllä on kotipaikka Euroopan talousalueella, kun se on perustettu Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion lainsäädännön mukaan ja kun sillä on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.

Vakuutusyhtiö voi olla yhteisömuodoltaan joko vakuutusosakeyhtiö tai keskinäinen vakuutusyhtiö. Vakuutusyhtiö voi olla myös osakeyhtiölaisessa tarkoitettu julkinen vakuutusyhtiö.

Suomen Euroopan talousalueeseen liittymissopimuksesta seurasi, että vapaamuotoinen eläkevakuutusliike eriytettiin lakisääteisestä työeläkevakuutustoiminnasta vuonna 1994 siirtämällä se henkivakuutusyhtiöiden hoidettavaksi.

Lakisääteistä työeläkevakuutusliikettä harjoittavalla työeläkevakuutusyhtiöllä tulee olla valtioneuvoston myöntämä toimilupa. Tällainen vakuutusyhtiö ei voi harjoittaa muuta vakuutustoimintaa kuin työntekijäin eläkelain tai työntekijäin eläkelain ja yrittäjien eläkelain mukaista toimintaa ja siihen liittyvää jälleenvakuutusta.

Ulkomainen yhteisö tai luonnollinen henkilö voi perustaa Suomessa työeläkevakuutusyhtiön, mutta tällaista yhtiötä koskevat samat toimiala- ja toimiluparajoitukset kuin suomalaistenkin perustajien perustamia työeläkevakuutusyhtiötä.

Työeläkevakuutusyhtiöltä vaadittava peruspääoma on vähintään 30 miljoonaa markkaa.

Valtioneuvosto voi liittää antamaansa toimilupaan ehtoja, jotka ovat tarpeen vakuutuksenottajien ja vakuutettujen etujen turvaamiseksi, yhtiön vakaan toiminnan varmistamiseksi sekä työeläkevakuutustoiminnan terveen kehityksen edistämiseksi.

Vakuutusyhtiön yhtiöjärjestykselle ja sen muutoksille on saatava sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön vahvistus.

Työeläkevakuutusyhtiön hallintoneuvoston ja hallituksen kaikkien jäsenten lukumäärästä on enemmistön oltava henkilöitä, jotka eivät ole saman luotto- tai rahoituslaitoksen tai vakuutusyhtiön taikka niiden kanssa samaan konserniin kuuluvan yhtiön palveluksessa taikka niiden hallintoneuvoston tai hallituksen jäseniä. Toisaalta työeläkevakuutusyhtiön hallituksen tai hallintoneuvoston jäsen ei saa olla toisen työeläkevakuutusyhtiön hallintoneuvoston tai hallituksen jäsen.

Työeläkevakuutusyhtiön toimitusjohtaja tai hänen sijaisensa ei saa olla luotto- tai rahoituslaitoksen tai toisen työeläkevakuutusyhtiön tai muun vakuutusyhtiön taikka sen kanssa samaan konserniin kuuluvan yhtiön hallituksen tai hallintoneuvoston jäsen tai jonkin edellä mainitun yhteisön tilintarkastajana.

Voimassaolevan lain mukaan työeläkevakuutusyhtiölle kuuluvat rahavarat ja muut varat on pidettävä erillään työeläkevakuutusyhtiön kanssa samaan konserniin kuuluvan yhtiön tai muun yhteisön tai säätiön varoista. Lisäksi työeläkevakuutusyhtiön varainhallinta ja maksuliikenne on järjestettävä siten, että varoja ei käytetä työeläkevakuutusyhtiön tai muun yhteisön tai säätiön varainhallinnan järjestämiseen tai maksuliikenteen hoitamiseen. Kun työeläkevakuutusyhtiön sijoitustoiminnan lisäksi tulee olla itse-

näistä ja muista tahoista riippumatonta, ei työeläkevakuutusyhtiön tilinpäätöstä voida sisällyttää toisen vakuutusyhtiön tai muun yhteisön tai säätiön konsernitilinpäätökseen.

Sosiaali- ja terveysministeriö valvoo, että vakuutusyhtiö noudattaa toiminnassaan lakia, toimilupaansa, yhtiöjärjestystään tai sosiaali- ja terveysministeriön lain nojalla antamia määräyksiä. Lisäksi ministeriö valvoo, että yhtiö toiminnassaan käyttää hyvän vakuutustavan mukaisia menettelytapoja eikä vakuutusyhtiön toiminnassa ilmene väärinkäytöksiä. Havaitessaan tässä suhteessa puutteita ministeriö voi antaa yhtiölle huomautuksen, kehottaa yhtiötä korjaamaan asian määräajassa tai kieltää yhtiötä jatkamasta virheellistä menettelyään.

Ministeriöllä on oikeus myös kieltää yhtiökokouksen, hallintoneuvoston tai hallituksen asiaa koskevan päätöksen toimeenpano tai ryhtyä toimenpiteisiin oikaisun aikaansaamiseksi. Kehotuksen tai kiellon tehosteeksi ministeriö voi asettaa uhkasakon. Lisäksi ministeriö voi, mikäli kieltoa tai kehotusta ei noudateta, kieltää vakuutusyhtiötä antamasta uusia vakuutuksia, kunnes asia on korjattu.

Äärimmäisenä toimenpiteenä ministeriö tai, jos vakuutusyhtiö on työeläkevakuutusyhtiö, valtioneuvosto voi rajoittaa vakuutusyhtiön toimilupaa tai peruuttaa sen. Viimeksi mainittua keinoa voidaan käyttää myös silloin kun työeläkevakuutusyhtiö ei ole kyennyt sille asetetussa määräajassa suorittamaan erityisissä taloudellisen aseman tervehdyttämisuunnitelmassa tai lyhyen aikavälin rahoitussuunnitelmassa esitetyjä toimenpiteitä.

Etenkin lakisääteisessä eläkevakuutuksessa on tärkeää, että työeläkevakuutusyhtiö kykenee pitkäaikaisissa vakuutussuhteissaan huolehtimaan vakuutussitoumustensa täyttämisestä. Tästä syystä lain säännöksillä ja ministeriön antamilla määräyksillä ja ohjeilla pyritään varmistamaan työeläkevakuutusyhtiön sijoitusten varmuus, tuotto ja realisoitavuus sekä niiden monipuolisuus ja riittävä hajauttaminen. Turvaavuusvaatimus pyritään osaltaan varmistamaan myös siten, että ministeriö vahvistaa etukäteen työeläkevakuutusyhtiön vakuutusmaksuperusteet ja vastuuvelan laskuperusteet.

Sosiaali- ja terveysministeriön valvontaedellytysten toteuttamiseksi vakuutusyhtiö on velvollinen toimittamaan ministeriölle vuosittain tilinpäätöstietonsa sekä muutkin ministeriön valvonnan kannalta tarpeellisiksi katsotut selvitykset. Ministeriöllä on oikeus tarkastaa vakuutusyhtiön ja sen tytäryhteisön liikettä ja muuta toimintaa. Ministeriöllä on oikeus suorittaa tarkastuksia vakuutusyhtiön tiloissa sekä osallistua niihin kokouksiin, jois-

sa päätösvaltaa vakuutusyhtiöasioissa käytetään, ei kuitenkaan päätöksentekoon.

Työeläkevakuutusyhtiöiden vakavaraisuutta koskevat säännökset uudistettiin vuoden vaihteessa 1996/1997 siten, että työeläkevakuutusyhtiön vakavaraisuusvaatimuksia korotettiin ja koko vakavaraisuusmekanismi uudistettiin. Uudistetun valvontamekanismin avulla on mahdollista ennistä aikaisemmin puuttua yhtiön toimintaan ja paremmin turvata vakuutetut edut.

Uudistuksessa eläkkeiden rahoitusta muutettiin siten, että vastuuvelan laskennassa käytettävää korkoa on mahdollista alentaa ilman olennaista vakuutusmaksun korotustarvetta, samalla kun katkaistiin sijoitusten tuottotason ja vakuutusmaksutason välitön riippuvuus toisistaan. Uudistus mahdollistaa työeläkevakuutusyhtiöiden sijoitustoiminnan suuntaamisen enenevässä määrin markkinaehtoisempaan suuntaan ja näin helpottaa osaltaan sijoitusten tuotto- ja hajauttamisvaatimuksen toteuttamista.

7.1.2. Eläkekassa

Eläkekassalla voi vakuutuskassalain mukaan olla yksi tai useampi perustaja. Perustajan tulee olla Suomen tai Euroopan talousalueeseen kuuluvan muun valtion kansalainen taikka yhteisö tai säätiö, jonka kotipaikka on Suomessa tai Euroopan talousalueeseen kuuluvassa muussa valtiossa. Henkilöyhtiö (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö) voi olla perustajana tietyin edellytyksin. Sosiaali- ja terveysministeriön luvalla voi muukin henkilö, yhteisö tai säätiö olla perustajana.

Eläkekassan tarkoituksena on myöntää eläkkeitä kassan jäsenille ja muille kassassa vakuutettuina oleville. Eläkekassan toimintapiiriin voivat muodostaa esimerkiksi yhden tai useamman työnantajan työntekijät tai samaan konserniin kuuluvien työnantajien työntekijät. Kassankokouksessa päätösvaltaa kassan asioissa käyttävät kassan jäsenet (työntekijät) ja osakkaat (työnantajat). Eläkekassan vähimmäisjäsenmäärä on 100-300 riippuen harjoitettavasta toiminnasta ja myönnettävistä eläkkeistä.

Eläkekassatoiminnan harjoittaminen edellyttää, että kassan säännöille ja niiden muutoksille haetaan sosiaali- ja terveysministeriön vahvistus ja kassa ilmoitetaan rekisteröitäväksi säädetyssä ajassa vakuutuskasarekisteriin. Sääntöjen ja niiden muutoksen vahvistamisen ehdoksi ministeriö voi asettaa riittävän takuupääoman tai pohjarahaston hankkimisen.

Eläkekassan sääntöjen mukaisista sitoumuksista aiheutuva vastuu kirjataan vastuovelaksi, joka eläkekassan on katettava. Vastuuelan muodostavat vakuutusmaksuvastuu ja korvausvastuu. Vakuutusmaksuvastuu vastaa voimassa olevissa sitoumuksissa tarkoitetuista tulevista vakuutus-tapahtumista johtuvien suoritusten ja näistä sitoumuksista aiheutuvien muiden menojen pääoma-arvoa vähennettynä tulevien vakuutusmaksujen pääoma-arvolla.

Lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittavan eläkekassan osalta vakuutusmaksuvastuuna pidetään myös vakavaraisuuden ylläpitoon tarkoitettua lisävakuutusvastuuta. Muuta kuin ainoastaan lakisääteistä eläkevakuutusta harjoittavan eläkekassan vakuutusmaksuvastuuna pidetään myös sellaista ministeriön määräämät ehdot täyttävää vakuutettujen etuuksien tuleviin korotuksiin tarkoitettua vastuuta, jota perusteiden mukaan ei saa käyttää muun kuin sellaisen tappion peittämiseen, joka on syntynyt vastuuelan laskuperusteiden muuttamisesta.

Korvausvastuu vastaa sattuneiden vakuutustapahtumien johdosta suoritettavia, maksamatta olevia korvaus- ja muita määriä sekä runsasvahinkoisten vuosien varalta vastuupillisesti laskettavaa tasoitusmäärää.

Eläkekassan on vakuutustoiminnassa noudatettava sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamia vastuuelan laskentaperusteita. Ne on laadittava silmällä pitäen erityisesti vakuutettujen etuuksien turvaamista. Eläkekassalla on oltava vararahasto, jota kartutetaan lain tarkoittamalla tavalla tilinpäätöksen osoittamasta ylijäämästä.

Eläkekassan tulee vuosittain toimittaa ministeriölle tilinpäätös, tilintarkastajien lausunto ja kassankokouksen pöytäkirja. Lisäksi kassan on annettava ministeriölle muitakin tietoja, jotka ovat tarpeen valvontaa varten, mm. rahoituslaskelma, laskelma vakuutusmaksuvastuun ja korvausvastuun määristä, kateluettelo ja arvostuserolaskelma.

Ministeriön edustajalla on oikeus milloin tahansa tarkastaa eläkekassan toimintaa ja olla läsnä niissä kokouksissa, joissa päättämivaltaa kassan asioissa käytetään, ottaa osaa keskusteluun ja saada pöytäkirjaan merkityksi aiheelliseksi katsomansa huomautukset. Eläkekassan vakuutusmatemaatikon on suoritettava eläkekassan tilasta vakuutustekninen tutkimus vähintään joka toinen vuosi.

Jollei eläkekassa noudata lakia, sääntöjään tai vakuutusta varten vahvistettuja perusteita tai sosiaali- ja terveysministeriön vakuutuskassalain nojalla antamia määräyksiä tai jolleivät kassan toiminnan perusteet enää ole lain mukaiset, ministeriön tulee kehottaa eläkekassaa korjaamaan asia määräajassa, joka ilman pakottavia syitä ei saa olla kuutta kuukautta pitempi. Ministeriöllä on oikeus kieltää kassankokouksen, hal-

lintoneuvoston tai hallituksen edellä mainittua asiaa koskevan päätöksen toimeenpano.

Kehotuksen tai kiellon tehosteeksi ministeriö voi asettaa uhkasakon. Jollei kehotusta tai kieltoa noudateta, ministeriö voi määrätä kassan toiminnan osittain lopetettavaksi tai kassan purettavaksi.

7.1.3. Eläkesäätiö

Eläkesäätiö on yhden tai useamman työnantajan perustama säätiö, jonka tarkoituksena on eläkkeiden ja niihin verrattavien muiden etuuksien myöntäminen säätiön toimintapiiriin kuuluville henkilöille ja näiden edunsaajille. Toimintapiiriin kuuluvilla henkilöillä tarkoitetaan niitä henkilöitä, jotka ovat eläkesäätiössä vakuutettuina. Eläkesäätiön säännöissä olevan määräyksen perusteella toimintapiiriin voi kuulua myös tiettyjä muita henkilöitä.

Eläkesäätiö voi myöntää sekä vapaaehtoisia lisäeläkkeitä ja muita etuuksia (A-eläkesäätiöt ja -osastot) että lakisääteisiä eläkkeitä ja muita etuuksia (B-eläkesäätiöt ja -osastot), tai molempia (AB-eläkesäätiö). Eläkesäätiötoiminnan harjoittaminen edellyttää, että eläkesäätiön säännöille ja niiden muutoksille haetaan sosiaali- ja terveysministeriön vahvistus, ja lisäksi säätiö ilmoitetaan säädetyssä ajassa rekisteröitäväksi eläkesäätiörekisteriin.

Eläkesäätiön on sijoitettava varansa turvaavasti ja tuloa tuottavasti sekä eläkesäätiön maksuvalmiutta silmällä pitäen. Eläkesäätiöllä on oikeus vakuutta vastaan antaa varojaan velaksi työnantajalle, jonka on suoritettava tästä ja myös muulla perusteella syntyneestä velastaan eläkesäätiölle vähintään saman suuruinen korko, jota käytetään eläkevastuun laskemisessa.

Eläkesäätiön taseeseen on merkittävä eläkesäätiön sääntöjen mukaisista sitoumuksista aiheutuva eläkevastuu.

Eläkevastuu lasketaan sosiaali- ja terveysministeriön määräysten mukaisesti ennen tilinpäätöshetkeä alkaneista eläkkeistä ja muista etuuksista, eläkesäätiön toimintapiiriin kuuluvien henkilöiden vastaisista eläkkeistä ja muista etuuksista siltä osin kuin eläkkeen tai muun etuuden on katsottava karttuneen tilinpäätöshetkeen mennessä sekä eläkesäätiön toimintapiiriin kuuluneiden henkilöiden vastaisista eläkkeistä ja muista etuuksista, työntekijäin eläkelain mukaisen toiminnan edellyttämän vaka-varaisuuden ylläpitoon tarkoitettusta lisävakuutusvastuusta sekä vapaaehtoisten lisäeläkkeiden ja muiden etuuksien tulevista korotuksista aiheu-

tuvasta vastuusta. Elleivät säätiön varat riitä eläkevastuun ja muiden vastuiden kattamiseen, erotus on merkittävä vastuuvajauksena taseeseen.

Vapaaehtoisia lisäeläkkeitä myöntävän eläkesäätiön (A- ja AB-eläkesäätiöt) on katettava kokonaisuudessaan vapaaehtoisista lisäeläkkeistä ja muista etuuksista aiheutuva eläkevastuunsa, kuitenkin siten, että kattamiselle on voimassa siirtymäaika vuoden 2010 loppuun. Vapaaehtoisista lisäetuksista aiheutuvan eläkevastuun katteesta on 75 prosenttia oltava sellaisia varoja ja sitoumuksia, jotka hyväksytään työntekijäin eläkelain mukaisesta toiminnasta aiheutuvan eläkevastuun katteeseen. Katteeseen hyväksyttävistä varoista on säädetty erikseen asetuksella.

Sosiaali- ja terveysministeriö voi myöntää määräajaksi poikkeuksen vapaaehtoisista lisäetuksista aiheutuvasta täydestä kattamisvaatimuksesta, milloin lain voimaantulon jälkeen rekisteröitävän eläkesäätiön sääntöjen mukaan ennen säätiön perustamista suoritettu palvelusaika otetaan huomioon eläkettä määrättäessä.

Eläkesäätiön on vuosittain toimitettava ministeriölle eläkesäätiön tilinpäätös, tilintarkastajien lausunto ja tilastokertomus toiminnastaan. Lisäksi eläkesäätiön on ministeriön määräämässä kohtuullisessa ajassa annettava sille toiminnastaan muitakin laissa säädettyä valvontaa varten tarpeellisia tietoja.

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on oikeus milloin tahansa tarkastaa eläkesäätiön toimintaa ja osallistua niihin kokouksiin, joissa päätösvaltaa säätiön asioissa käytetään, ei kuitenkaan päätöksentekoon. Ministeriö voi myös määrätä erityisen tarkastuksen toimitettavaksi. Eläkesäätiön vakuutusmatemaatikon on suoritettava eläkesäätiön tilasta vakuutustekninen tutkimus vähintään joka toinen vuosi.

Sosiaali- ja terveysministeriö valvoo eläkesäätiöiden toimintaa. Jollei eläkesäätiö noudata lakia, sääntöjään tai sosiaali- ja terveysministeriön eläkesäätiölain nojalla antamia määräyksiä, ministeriön on kehotettava eläkesäätiötä korjaamaan asia määräajassa. Ministeriöllä on oikeus kieltää hallituksen tai muun hallintoelimen edellä mainittua asiaa koskevan päätöksen toimeenpano. Kiellon tai kehotuksen tehosteeksi ministeriö voi asettaa uhkasakon. Jollei kieltä tai kehotusta noudateta, ministeriö voi määrätä eläkesäätiön toiminnan osittain lopetettavaksi tai eläkesäätiön purettavaksi.

Kun sosiaali- ja terveysministeriö katsoo eläkesäätiön joutuneen tai olevan joutumassa sellaiseen tilaan, että eläkesäätiö on purettava, ministeriö voi kieltää eläkesäätiötä luovuttamasta tai panttaamasta säätiön hallinnassa olevaa omaisuutta.

7.1.4. Ulkomainen vakuutusyhtiö

Ulkomainen vakuutusyhtiö, jonka kotivaltio kuuluu Euroopan talousalueeseen (ulkomainen ETA-vakuutusyhtiö) ja ulkomainen vakuutusyhtiö, jonka kotivaltio ei kuulu Euroopan talousalueeseen (kolmannen maan vakuutusyhtiö) eivät voi harjoittaa Suomessa työntekijäin eläkelaisissa tai yrittäjien eläkelaisissa tarkoitettua lakisääteistä eläkevakuutusliikettä. Tätä eläkevakuutusliikettä voi harjoittaa yksinomaan työeläkevakuutusyhtiöistä annetussa laissa tarkoitettu suomalainen vakuutusyhtiö.

Ulkomainen ETA-vakuutusyhtiö, voi harjoittaa Suomessa vakuutusliikettä joko sijoittautumisoikeuden tai vakuutuspalvelujen vapaan tarjonnan oikeuden perusteella. Ulkomaisen ETA-vakuutusyhtiön ei tarvitse hakea Suomessa erillistä toimilupaa, vaan yhtiön kotivaltion valvontaviranomaisen antama toimilupa riittää myös Suomessa harjoitettavaa toimintaa varten. Ulkomaisen ETA-vakuutusyhtiön valvonta ei kuulu sosiaali- ja terveysministeriölle, vaan yhtiön kotimaan vakuutusvalvontaviranomaiselle.

Kolmannen maan vakuutusyhtiö ei saa harjoittaa vakuutusliikettä Suomessa ilman sosiaali- ja terveysministeriön antamaa toimilupaa. Suomessa tapahtuvaa liiketoimintaansa varten kolmannen maan vakuutusyhtiön on perustettava Suomeen edustusto, jota johtaa sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymä pääasiamies. Pääasiamiehenä voi toimia myös suomalainen vakuutusyhtiö.

Ulkomaisella, vapaaehtoista eläkevakuutusta harjoittavalla kolmannen maan vakuutusyhtiöllä on oltava Suomessa varoja vähintään 14 miljoonaa markkaa. Ministeriö voi yhtiön hakemuksesta liikkeen laajuuden ja laadun huomioon ottaen hyväksyä tätä pienemmänkin peruspääoman, jonka tulee kuitenkin olla vähintään puolet säädetystä määrästä.

Ulkomaisen kolmannen maan vakuutusyhtiön on Suomessa harjoittamansa ensivakuutusliikkeen osalta laskettava vastuovelka, joka muodostuu vakuutusmaksuvastuusta ja korvausvastuusta. Vastuovelka on katettava samalla tavoin kuin suomalaistenkin vakuutusyhtiöiden.

Ulkomaisen kolmannen maan vakuutusyhtiön on vuosittain laadittava kertomus toiminnastaan ja tilastaan Suomessa sekä selostus vastuvelan laskemisesta ja tutkimus vakuutusliikkeestään. Tämän lisäksi sosiaali- ja terveysministeriöllä on oikeus tarkastaa ulkomaisen kolmannen maan vakuutusyhtiön ja sen sivuyhtiön liikettä ja muuta toimintaa.

Ulkomaisen vakuutusyhtiön on suomalaisen vakuutusyhtiön tavoin noudatettava Suomessa harjoittamassaan vakuutustoiminnassa hyvää vakuutustapaa.

Jos kolmannen maan vakuutusyhtiö ei noudata lakia, toimilupaansa, yhtiöjärjestyksensä tai sääntöjään, vakuutusta varten vahvistettuja perusteita taikka ulkomaisten vakuutusyhtiöiden toiminnasta Suomessa annetun lain nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, sosiaali- ja terveysministeriö voi antaa ulkomaiselle vakuutusyhtiölle huomautuksen, kehottaa yhtiötä korjaamaan asian määräajassa tai kieltää yhtiötä jatkamasta ministeriön virheellisenä pitämää menettelyä. Kieltoa tai kehotusta voidaan tehostaa uhkasakolla. Jollei kehotusta tai kieltoa noudateta, ministeriö voi kieltää yhtiötä antamasta uusia vakuutuksia, kunnes asia on korjattu.

7.2. Vakuutusturvan sisältö

Lakisääteisen eläketurvan sisältö määritellään asianomaisissa eläkelaeissa, joten eläketurvan sisällössä ei ole eläkelaitoskohtaisia eroja. Eläketurvan ehtojen ja perusteiden tulee lisäksi olla sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamat.

Perusteissa määrätään vakuutusmaksujen ja vastuuvelan laskemisesta, vapaakirjasta ja takaisinostosta, vakuutusmaksun laiminlyönnin seuraamuksista sekä vakuutuksenottajan oikeuksista, kun vakuutus lakkaa muun syyn kuin takaisinoston vuoksi ennen sovittua aikaa tai vakuutusyhtiö muuten vapautuu vastuustaan.

Vakuutusmaksujen ja vastuuvelan laskemista koskevat perusteet on laadittava kiinnittäen huomiota erityisesti vakuutettujen etujen turvaamiseen eli sen varmistamiseen, että yhtiö kykenee selviytymään vastaisista eläkesuorituksistaan (turvaavuusperiaate). Muita perusteita laadittaessa taas on kiinnitettävä huomiota erityisesti perusteiden kohtuullisuuteen (kohtuullisuusperiaate).

Vakuutusmaksuperusteissa voidaan ottaa huomioon vakuutettuihin liittyvät, vakuutusyhtiön vastuuseen vaikuttavat seikat kuten esimerkiksi miesten ja naisten keskimääräisen eliniän ero.

Yhtiökohtaisesti vahvistettavissa perusteissa ei ilman erityistä syytä saa olla eroavuutta, joka on omiaan vaikeuttamaan eläkelaitosten työeläkelakien mukaisten yhteisten asiain hoitamista. Vakuutuksen hintaan liittyvät yhtiökohtaiset erot tulevat esille lisäetujen suuruudessa: kertyneet ylimääräiset palautetaan vakuutuksenottajille lisävakuutusrahaston kautta.

Suurten työnantajien työkyvyttömyys- ja työttömyyseläkkeiden osalta käytetään lisäksi omavastuutekniikkaa, jolloin näiden yritysten vakuutusmaksu perustuu yrityksen omiin toteutuneisiin työkyvyttömyys- ja työttö-

myyseläkekustannuksiin ja on siltä osin riippumaton valitusta vakuutusyhtiöstä tai siitä, onko eläketurva järjestetty eläkesäätiössä tai eläkekassassa (ks. luku 4.2.4.).

Eläkevakuutusyhtiöiden osalta ehdot ja perusteet vahvistetaan erikseen. Eläkesäätiöiden ja -kassojen myöntämien eläkkeiden ja muiden etuuskien laatu, saamisen edellytykset sekä etujen suuruus tai määräytymisperusteet on puolestaan mainittava eläkelaitoksen säännöissä, joille on siis saatava sosiaali- ja terveysministeriön vahvistus.

Kotimaisen vakuutusyhtiön myöntämien vapaaehtoisten eläkevakuutusten ehtojen sisältöä ei ole säädelty.

Ulkomaisen kolmannen maan vakuutuslaitoksen on liitettävä toimilupahakemukseensa toimintasuunnitelma, jossa tulee olla muun muassa selvitys vakuutusluokista, joihin kuuluvaa toimintaa yhtiö aikoo harjoittaa sekä selvitys vastuuvelan laskemisesta noudatettavista perusteista. Lisäksi ulkomaiseen kolmannen maan yhtiöön sovelletaan, mitä vakuutusyhtiölaissa on säädetty laskuperusteista.

Eläkesäätiön ja -kassan mahdollisesti myöntämät vapaaehtoiset lisäedut käyvät lakisääteisten, pakollisten etujen tapaan ilmi vahvistetuista säännöistä.

8. TYÖELÄKETURVAN KEHITYSNÄKYMÄ

Työeläkejärjestelmän asteittaisen voimaantumisen seurauksena eläkekustannukset nousevat pitkään ja saavuttavat yli 30 prosentin tason vuonna 2030. 1990-luvun laman seurauksena järjestelmään on tehty eläkekustannusten nousua hillitseviä muutoksia. Eläkejärjestelmän suurin tulevaisuudenkysymys on, miten sopeutua väestön ikääntymiseen etenkin, jos työttömyys ja varhaiseläkkeiden suosio uudistuksista huolimatta jatkuvat.

Työeläkejärjestelmä vaikuttaa kansantalouteen sekä etuuksien että niiden rahoituksen kautta. Eläkemaksut ovat osa työvoimakustannusta ja vaikuttavat yritysten kilpailukykyyn. Eläkerahastojen sijoittamisen toivotaan lisäävän kotimaista työllisyyttä ja palkkasummaa, jolloin eläkekustannusten suhteellinen osuus kansantaloudessa kevenee.

8.1. Työeläkekustannusten kasvu

Yksityisen sektorin lakisääteiset työeläkekustannukset olivat 33 miljardia markkaa vuonna 1997. Tämä oli 43 prosenttia koko maan eläkekustannuksista, 56 prosenttia kaikista työeläkekustannuksista, 19 prosenttia työtuloista ja 5,3 prosenttia BKT:stä. Koko maan eläkekustannuksilla tarkoitetaan tässä yksityisen sektorin lakisääteisiä työeläkekustannuksia, julkisen sektorin työeläkekustannuksia, sotilasvamma-, liikennevakuutus- sekä tapaturmavakuutuslain mukaisia eläkekustannuksia, maatalouden luopumisjärjestelmien eläkekustannuksia sekä kansaneläkekustannuksia.

Työeläkejärjestelmän asteittaisen voimaantumisen seurauksena eläkekustannukset nousevat hyvin pitkään. Kustannusten nousua ovat nopeuttaneet 1970- ja 1980-lukujen eläketason parannukset ja uudet etuuslajit. Toisaalta 1990-luvun uudistukset hillitsevät tulevien eläkekustannusten kasvua. Yksityisen sektorin eläkekustannusten taso tulee arvion mukaan puolitoistakertaistumaan nykyisestä ja ylittää 30 prosentin tason vuonna 2030.

Vaikka julkisen sektorin eläke-edut on yhtenäistetty yksityisen sektorin etujen kanssa, pysyy julkisen sektorin⁶ eläkemeno suhteessa palkkasummaan pitkään yksityistä sektoria korkeampana. Toisaalta eläkemeno-prosentti nousee hitaammin kuin yksityisellä sektorilla.

Kun kansaneläke lisäksi muuttui takuueläkkeeksi, joka myönnetään vain jos työeläkettä ei ole tai se on pieni, eläkekustannukset yhteensä palkkasummaan suhteutettuna nousevat enää runsaat kuusi prosenttiyksikköä vuoteen 2030 mennessä. Nousu on keskimäärin alle 0,2 prosenttiyksikköä vuodessa. Voimaantulovaiheesta johtuen kasvu on voimakainta yksityisellä sektorilla.

Taulukkoon 3 on koottu nykyiseen lainsäädäntöön perustuva laskelma eläketurvan kustannuskehityksestä vuoteen 2030 saakka.

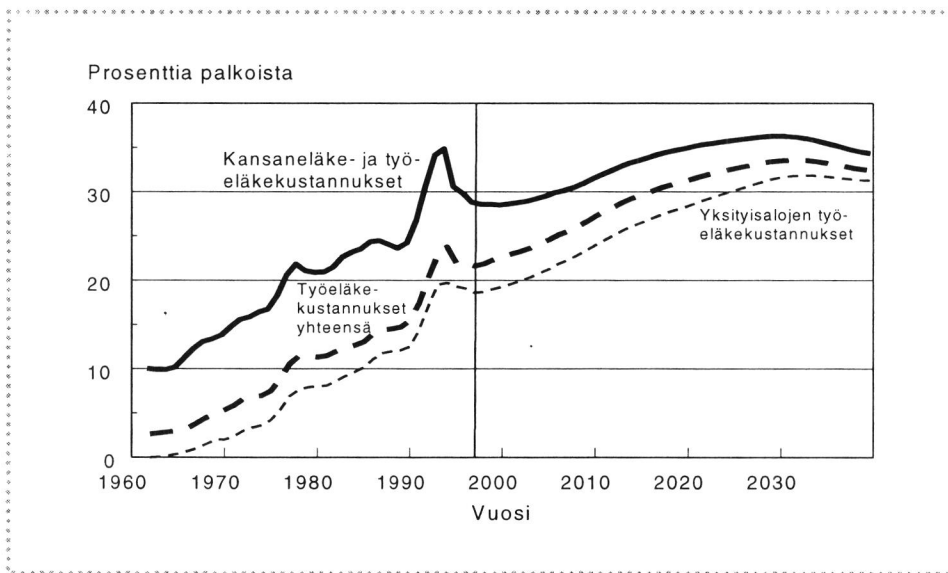
Taulukko 3. Lakisääteiset eläkkeet prosenttina palkoista vuosina 1996, 2010 ja 2030.

Eläkejärjestelmä	1996	2010	2030
Työeläkkeet	21,6 %	27 %	34 %
Yksityinen sektori	19,1 %	24 %	32 %
Julkinen sektori	27,5 %	36 %	38 %
Tapaturma- yms. eläkkeet	1,3 %	1 %	1 %
Kansaneläkkeet	7,6 %	4 %	3 %
Kaikki eläkkeet	30,5 %	32 %	37 %

⁶ Julkisen sektorin korkeaan eläkemeno-prosenttiin vaikuttavat myös 1990-luvulla tehdyt valtion eläkelaitosten yhtiöittämiset. Yhtiöittämiseen asti karttunut eläkevastuu säilyy julkisella sektorilla, kun yhtiöittämisen jälkeen eläkekattuma ja palkkasumma lasketaan kuuluvaksi yksityiselle sektorille.

Taulukossa on kunkin eläkejärjestelmän eläkemenoa verrattu saman järjestelmän piiriin kuuluvaan palkkasummaan. Tuottavuuden keskimääräiseksi reaalikasvuvauhdiksi on valittu 2 prosenttia vuodessa. Se on 5-vuotisjaksoina tarkasteltuna hitain tuottavuuden kasvu vuoden 1960 jälkeen. Ansiotason reaalikasvuvauhdiksi on myös oletettu kaksi prosenttia vuodessa. Työllisten määrän on oletettu kasvavan noin kymmenen prosenttia vuoteen 2010, jonka jälkeen määrä alenee melkein kahdeksalla prosentilla vuoteen 2030 mennessä. Julkisen sektorin henkilöpiiriin on kuitenkin oletettu supistuvan koko tarkastelujakson aikana yhteensä parilla prosentilla.

Katsaus eläkekustannusten tason kehitykseen 1960-luvulta lähtien ja laskelma tulevaisuuden kehityksestä on koottu kuvioon 14. Eläkekustannusten tason jyrkempään kasvuun 1980-luvun taitteessa ja 1990-luvun alussa vaikutti työttömyyden voimakas kasvu, koska se pienensi eläkekustannusten pohjana olevaa palkkasummaa.

Kuvio 14. Eläkekustannusten tason kehitys vuoteen 2040.

8.1.1. Työeläkejärjestelmän kehitykseen vaikuttaneet tärkeimmät tekijät

1960- ja 1970-luvulla kaikki käytettävissä olevat resurssit käytettiin eläkejärjestelmän rakenteen kehittämiseen. Tärkein uudistus tehtiin vuonna 1975, kun työeläkkeen karttumisprosentti muuttui koko järjestelmän voimassaoloajalta 1 prosentista 1,5 prosenttiin ja tavoitetaso 42 prosentista 60 prosenttiin.

1980-luvulla parannettiin pääasiassa eläke-etuja. Uudistukset johtuivat pitkälti olosuhteista työmarkkinoilla ja eläkeiän alentamispaineista. Työttömyyseläkkeen alaikärajaa alennettiin kuusi kertaa; 60 vuodesta asteittain 55 vuoteen. Eläkejärjestelmän kannalta näillä tilapäisillä alennuksilla on ollut haitallisia vaikutuksia eläkeikäodotuksiin, koska 55 vuoden ikää on yleisesti alettu pitää mahdollisena eläkkeellesiirtymisikänä.

Tilannetta selkeytettiin ottamalla käyttöön joustavat eläkeikäjärjestelyt 1980-luvun lopulla, jolloin päätettiin, että pääpaino varhaiseläkkeitä myönnettäessä on kiinnitettävä yksilön sairauteen ja ikääntymiseen, ei työmarkkinaolosuhteisiin. Samalla kun uudet etuuslajit yksilöllinen varhaiseläke, varhennettu vanhuuseläke ja osa-aikaeläke otettiin käyttöön sovittiin, että työttömyyseläkkeen saamisen alaikäraja asteittain nousee 60 vuoteen ja että työttömyyden hoito kuuluu ensisijaisesti työvoimapolitiikkaan.

1980-luvun lopussa tietyillä ikäluokilla oli oikeus sekä yksilölliseen varhaiseläkkeeseen että työttömyyseläkkeeseen ennen 60 vuoden ikää. Tämä näkyy tilastoissa ennätysmäisinä eläkkeelle siirtyneiden lukumäärinä.

1990-luvun taitteessa keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä oli vain noin 58 vuotta ja koko sosiaalipolitiikan tavoitteeksi asetettiin sellaisten toimenpiteiden kehittäminen, joilla edistetään työkyvyn säilymistä ja työsäkäynnin jatkamista. 1990-luvun taitteessa pelättiin myös uhkaavaa työvoimapulaa ja toimenpiteet olivat sen mukaisia. Tavoitteeseen pyrittiin sekä keppi- että porkkanamenetelmällä ja toimenpiteillä oli sekä eläkemenoa lisäävä että vähentävä vaikutus.

1990-luvun lama, suurtyöttömyys ja epäilyt kansantalouden pitkän aikavälin kestokyvystä aiheuttivat sen, että järjestelmään tehtiin eläkekustannusten hillitsemiseksi sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä uusia, lähinnä eläkekustannuksia säästäviä muutoksia.

1990-luvulla tehdyn kahden suuren eläkeuudistuksen tärkeimpiä muutoksia oli työntekijän eläkemaksun käyttöönotto ja sen vähentäminen bruttopalkasta eläkepalkkaa ja indeksiperustetta määrittäessä sekä uu-

distus, jossa julkisen sektorin eläke-etuudet yhtenäistettiin yksityisen sektorin etujen kanssa.

Julkisen sektorin eläkeikä nostettiin 63 vuodesta 65 vuoteen, vuotuisen eläkekattuma alennettiin 2,2 prosentista 1,5 prosenttiin ja eläkkeiden maksimitasoa alennettiin 66 prosentista 60 prosenttiin. Eläkekustannusten säästöä tavoiteltiin myös indeksimuutoksessa ja eläkepalkan laskennan uudistuksessa. 65 vuotta täyttäneiden indeksitarkistuksessa kuluttajahintojen painoa lisättiin ja eläkepalkan laskennassa otetaan huomioon työsuhteen enintään kymmenen viimeistä vuotta aikaisemman neljän vuoden sijasta. Lisäksi kaikille aikaisemmin myönnetty kansaneläkkeen pohjaosa poistettiin ja kansaneläke muuttui takuueläkkeeksi, joka myönnetään vain jos työeläkettä ei ole tai se on pieni.

Työssäkäynnin jatkamista kannustavia toimenpiteitä olivat ikääntyneiden korotettu eläkekattuma, työkyvyttömyys-, työttömyys- ja perheläkkeiden alennettu tulevan ajan kattuma, kuntoutusta kannustavat toimenpiteet, yksilöllisen varhaiseläkkeen ikärajan nostaminen ja osaaikaeläkkeen ikärajan alentaminen.

1990-luvun alussa työeläkekustannusten suhteessa palkkasummaan arvioitiin kasvavan vuoteen 2030 mennessä 41 prosenttiin, kun kasvun uudistusten jälkeen arvioidaan hidastuneen niin, että suhdeluku on noin 33 prosentin tasoa vuonna 2030.

8.2. Rahoitusnäkömät

Työeläkemaksu muodostaa merkittävän osan työnantajien välillisistä kustannuksista. Koska työnantajien työeläkemaksua ei 1990-luvun laman aikana ollut mahdollista nostaa säädetylle tasolle, oli ryhdyttävä erillistoi-
menpiteisiin, joilla maksutason nousua hillittiin.

Työnantajien maksuosuus muuttui oleellisesti vuonna 1993, kun otettiin käyttöön palkansaajan eläkemaksu, joka kasvaessaan vaimentaa työnantajien maksun nousua. 1990-luvulla toteutetuilla uudistuksilla on arvioitu saavutettavan sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä tasapaino eläke-
etujen ja -maksujen välillä. Tämä edellyttää kuitenkin vakuutusmaksujen maltillisten korotusten jatkamista.

Työeläkevakuutuksen suurin tulevaisuudenkysymys on, miten eläkejärjestelmä sopeutuu väestön ikääntymiseen. Suomen ikärakenne on vuosituhannen vaihteeseen saakka teollisuusmaiden edullisimpia. Vuoden 2010 jälkeen eläkeikäisten määrä kasvaa Suomessa kuitenkin nopeammin kuin useimmissa muissa teollisuusmaissa.

Kehitys asettaa lakisääteisten eläkejärjestelmien rahoitukselle vakavan haasteen. Väestön vanhenemisesta johtuvaan maksun nousuun on yksityisellä sektorilla varauduttu mahdollisuudella pienentää sitä työeläkemaksun osaa, jolla kartutetaan rahastoja. Julkisella puolella rahastointi aloitettiin vasta vuosina 1988-90 ja on arvioitu, että rahastoituvia varoja alettaisiin käyttää ensi vuosikymmenen aikana työeläkkeiden kustantamiseen.

Väestön ikääntymisen ongelma korostuu, jos työttömyys ja varhaiseläkkeiden suosio jatkuvat uudistuksista huolimatta yhtä suurina kuin 1990-luvun alkupuolella. Lisäksi on mm. nuorten työttömyyden vähentämiseksi useaan otteeseen ehdotettu ikääntyneiden työssä olevien siirtämistä eläkkeelle.

Tämäntapaiset toimenpiteet lisäävät varhaista eläkkeellesiirtymistä, rikkovat 1990-luvun uudistuksilla aikaansaatuja tasapainoa työeläke-etujen ja -maksujen välillä ja johtavat siihen, että työttömyysturvan ongelmia ratkaistaan eläkejärjestelmää käyttäen. Kuitenkin työeläketurvan pohjana on pitkäaikainen, sukupolvien yli rakentuva ajattelu. Työeläketurvan uskottavuudelle ja kestävyydelle on olennaista, että sopimuksia ja päätöksiä ei muuteta lyhytnäköisten, eläketurvajärjestelmälle vieraiden poliittisten tavoitteiden vuoksi.

Eläkekustannusten kasvuun vaikuttaa myös yksityisten alojen työeläketurvan voimaantumisen jatkuminen ensi vuosituhannen puolelle. Tulevaan talouskehitykseen liittyvät epävarmuustekijät ovat kasvaneet ja korotasot laskenut.

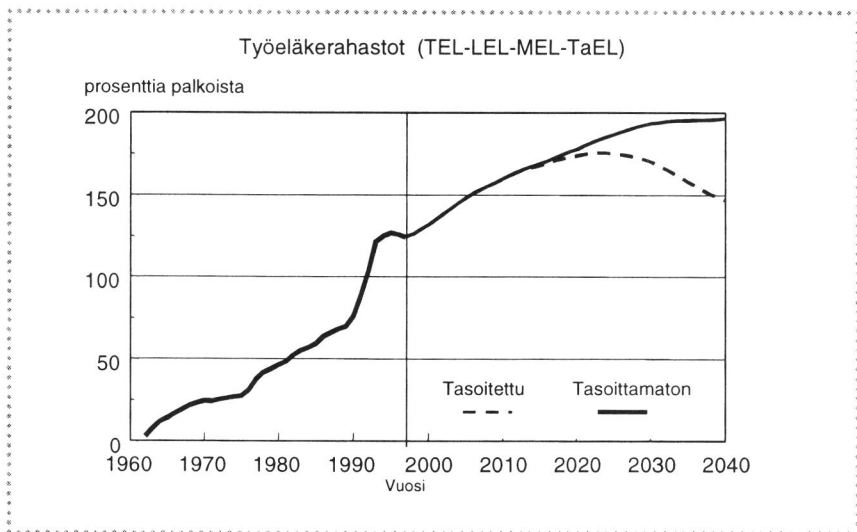
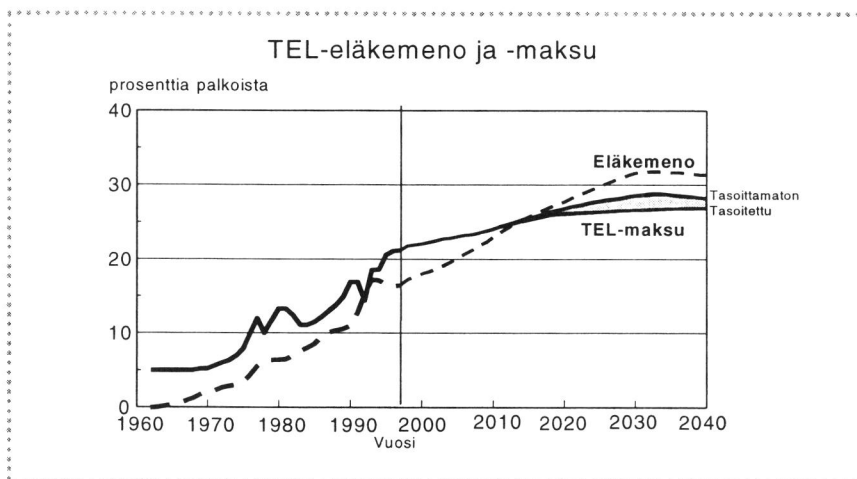
1990-luvun uudistukset jatkuivat vuonna 1997, jolloin yksityisalojen palkansaajien työeläkejärjestelmien rahoitustekniikkaa uudistettiin. Uudistuksen tavoitteena pitkällä aikavälillä on vähentää työeläkemaksun nousutarpeita ja heilahteluja. Uudistuksen seurauksena inflaatio ja laskupurustekorona muutos ei enää välittömästi vaikuta maksutasoon. Lisäksi rahastojen reaaliarvon säilyvyyttä ja tuottoedellytyksiä parannettiin.

Yksityisen sektorin vakuutusmaksutulo oli noin 34 miljardia markkaa vuonna 1997 eli yhtä suuri kuin työeläkemenot. Työtuloista tämä on 20 ja BKT:stä 5,5 prosenttia. Vuoden 1997 yksityisen sektorin työeläkerahastoissa oli rekisteröity lisäeläketurva mukaan luettuna 200 miljardia markkaa. Tämä on 80 prosenttia koko maan lakisääteisen eläketurvan rahastoista.

Yksityisen sektorin osuus työeläkerahastoista on viimeisten 5 vuoden aikana pienentynyt noin 10 prosenttiyksikköä julkisen sektorin ryhdyttyä keräämään työeläkerahastoja 1990-luvun vaihteessa ja osuus pienee tästä syystä jonkin verran tulevaisuudessakin.

Työeläkemaksulaskelmat esitetään yleensä vain TEL:n osalta. Yli puolet kaikista vakuutetuista ja 90 prosenttia yksityisen sektorin palkansaajista kuuluu TEL:n piiriin. TEL muodostaa eräänlaisen runkolain, jonka periaatteita muut eläkelait periaatteessa seuraavat.

Vastaavasti TEL-maksulla on määräävä asema ja julkisessa keskustelussa työeläkemaksulla tarkoitetaan yleensä TEL-maksua. TEL-maksun ja -menon, yksityisen sektorin palkansaajien työeläkerahastojen kehitys 1960-luvulta sekä laskelma tulevaisuuden kehityksestä vuoteen 2040 on koottu kuvioon 15.

Kuvio 15. TEL-maksu ja -meno sekä yksityisalojen palkansaajien eläkelakien mukaiset rahastot.

Keskimääräinen TEL-maksu vuonna 1998 on 21,5 prosenttia ja yksityisen sektorin palkansaajien työeläkelakien mukaiset rahastot yli 130 prosenttia palkoista. Nykyisten trendikehitysten jatkuessa ja voimassa olevaa lainsäädäntöä noudattaen TEL-maksutaso vuonna 2030 on noin 29 prosenttia ja yksityisen sektorin palkansaajien työeläkelakien mukaiset rahastot melkein kaksinkertaiset palkkasummaan nähden.

Arviossa oletetaan, että vuosittainen ansiotason reaalikasvu on kaksi prosenttia, inflaatio on 2,5 prosenttia vuodessa ja työeläkelaitosten reaalin laskuperustekorko on kolme prosenttia. Maksu on kuitenkin yleensä esitetty niin, että väestön ikärakenteen vanhenemisesta johtuvaa maksun nousua tasoitetaan 2010-luvulta alkaen pienentämällä sitä työeläkemaksun osaa, jolla kartutetaan rahastoja. Tällöin maksu nousee noin 27 prosenttiin vuonna 2030 ja rahastot noin 170 prosenttiin palkoista. Keskimääräinen maksun nousu on tällöin vain noin 0,15 prosenttiyksikköä vuodessa, kokonaiskasvu kuusi prosenttiyksikköä, jolloin sekä työnantajien että palkansaajien maksun nousu yhteensä on noin kolme prosenttiyksikköä.

Arviossa syntyvyyden on oletettu pysyvän nykyisellä väestön uusiutumistasoa pienemmällä tasolla. Se tarkoittaa laskelmissa, että uusi sukupolvi aina on edellistä pienempi. Tästä johtuen nk. suurten ikäluokkien poistuminen ei vaikuta kovin merkittävästi maksutasoon ja samalla maksurasitus jää pysyvästi korkeammalle tasolle kuin, jos syntyvyys olisi väestön uusiutumistasolla.

Jos syntyvyys nousisi ensi vuosisadan alusta lähtien väestön uusiutumistasolle voitaisiin maksutaso vakioida vuodesta 2015 lähtien noin 25 prosentin tasolle. Vastaavasti eläkkeelle siirtymisen myöhentyminen kolmella vuodella johtaisi tulevaisuudessa noin 4-5 prosenttiyksikköä alhaisempaan maksutasoon, mutta toisaalta keskimääräinen eliniän kasvu kolmella vuodella johtaisi 4-5 prosenttiyksikköä korkeampaan maksutasoon.

Demograafisten epävarmuustekijöiden lisäksi tuleva keskimääräinen talouskasvu saattaa myös poiketa oletetusta. Jos ansiotason vuosittainen reaalikasvuvauhti olisi kahden prosentin sijasta 0,5 tai 3,5 prosenttia, maksu olisi 2-3 prosenttiyksikköä korkeampi tai matalampi vuonna 2030.

8.3. Työeläketurvan asema kansantaloudessa

Työeläkejärjestelmä vaikuttaa muiden sosiaalietuuksien tavoin kansantalouteen sekä etuuksien että niiden rahoituksen kautta. Etuudet vaikuttavat

työvoiman tarjontaan, kulutukseen ja tulonjakoon. Rahoituksella on myös vaikutusta tulonjakoon sen ohella, että valittu rahoitusjärjestelmä vaikuttaa kansantalouden säästämiseen ja investointeihin.

Yksityisen sektorin työeläkkeet ja niiden rahoitus olivat vuonna 1996 molemmat 5,7 prosenttia markkinahintaisesta bruttokansantuotteesta. Kaikkiaan Suomen eläkemenot olivat 13,5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Kotitalouksien tuloista on eläketuloja kaikkiaan noin 20 prosenttia.

Suomen yksityisen sektorin työeläkejärjestelmän voimaantulovaihe on jatkunut jo 35 vuotta ja kestää vielä toiset 35 vuotta, ennen kuin eläkejärjestelmä on täysimääräisesti voimassa eli kaikkien eläkkeellä olevien koko työskentely on tapahtunut eläkelakien piirissä vuoden 1962 jälkeen.

Hidas voimaantulo on olennaisesti helpottanut kansantalouden sopeutumista näin mittavaan tulonsiirtojärjestelmään. Toisaalta se merkitsee eläkekustannuksiin käytettävän tulo-osuuden jatkuvaa vaikkakin hidasta kasvua.

Työmarkkinajärjestöjen keskeinen osallistuminen eläketurvan hallintoon on kuitenkin helpottanut eläkekustannuksiin sopeutumista. Hyvä esimerkki tästä yhteisymmärryksestä on se, että Suomessa 1990-luvun alussa koetun ennätyksellisen syvän talouslamankin olosuhteissa on kyetty sopimaan eläkkeiden rahoittamisesta ja niiden sopeuttamisesta supistuvaan tulopohjaan.

Lakisääteinen kollektiivinen eläketurva vapauttaa yksilön omakoh-
taisesta eläkesäästämisestä, mutta pakottaa samalla työnantajan otta-
maan eläkevakuutuksen. Eläkemaksut ovat osa työvoimakustannusta ja
vaikuttavat yritysten kilpailukykyyn.

Suomen työeläkejärjestelmä on osittain rahastoiva, joten voimaantulovaiheessa kaikkia maksuja ei ole tarvittu eläkkeiden maksamiseen. Periaatteena on ollut, että se osa vakuutusmaksusta, jota ei käytetä eläkkeiden maksamiseen, palautetaan lainoina takaisin niiden yksityisten yritysten käyttöön, joilta se on perittykin. Tällä takaisinlainauksella on lisätty yritysten investointimahdollisuuksia, mutta toisaalta se on kasvattanut yritysten velkaantumista.

Suomen kansantalouden avautuminen kansainväliselle kilpailulle ja rahoitusmarkkinoiden muutokset ovat muuttaneet myös työeläkejärjestelmän toimintaympäristöä. Yritysten rahoitusaseman vahvistaminen ja korkotason madaltuminen ovat muuttaneet työeläkelaitosten lainauksen aikaisempaa markkinaehtoisemmaksi. Samalla automaattisen takaisinlainauksen merkitys on vähentynyt ja eläkerahastojen sijoitusten rakenne on muuttunut.

Yksityisen sektorin eläkejärjestelmä on palkansaajien eläketurvan rahoituksen puolesta omavarainen, valtiosta riippumaton. Poikkeuksen muodostaa vain merimiesten eläkelaki, jonka rahoitukseen myös valtio on perinteisesti osallistunut.

Eläkemaksujen suuri osuus työvoimakustannuksista on kuitenkin tehnyt vuosittain vahvistettavasta työeläkemaksusta talouspoliittisesti keskeisen parametrin ja valtiovallan kiinnostus myös yksityisen sektorin eläketurvan etuuksiin ja kustannuksiin on vuosi vuodelta kasvanut. Yksityisen työeläkejärjestelmän lakisääteisyys on myös vaikuttanut siihen, että se itsenäisyydestään huolimatta on kansantalouden tilinpidossa luettu osaksi julkista sektoria.

Samalla kun eläkemenojen määrä ja vakuutusmaksuista kertyneiden rahastojen määrä ovat kasvaneet, kiinnostus pakollisen työeläketurvan kansantaloudelliseen merkitykseen on koko ajan lisääntynyt. Työeläkesäästämisen osuus koko kansantalouden nettosäästämisestä on 1970-luvun lopulta lähtien vaihdellut 20-30 prosentin välillä. Osuus on erittäin mittava siitä huolimatta, että rahastointi on ollut suhteellisen vähäistä.

Kun työeläkemaksujen avulla on ainakin periaatteessa mahdollisuus vaikuttaa talouspolitiikan suuntaan, on hyvin todennäköistä, että myös tulevaisuudessa työeläketurvan rahoitusta pyritään valtiovallan taholta käyttämään talouspoliittisena välineenä.

Työeläkkeiden pysyvä rahastointi on perusteltua, koska eläke-edut vähentävät kotitalouksien säästämistarvetta. Lähivuosina työeläkerahastointi olisi perusteltua säilyttää vähintään nykyisellä tasolla myös sen vuoksi, että väestön ikärakenne muuttuu jyrkästi vuoden 2010 jälkeen, kun toisen maailmansodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat jäävät eläkkeelle. Rahastojen tuoton avulla on mahdollista keventää kasvavaa eläkerasitusta.

Eläkejärjestelmän näkökulmasta olisi myös toivottavaa, että rahastojen sijoitukset lisäisivät kotimaista työllisyyttä ja palkkasummaa, jolloin eläkekustannusten suhteellinen osuus kansantaloudessa kevenisi. Tämän varmistaminen kansainvälistyvässä taloudessa on kuitenkin vaikeaa ja eläkesijoitusten tuotolle tullaan asettamaan aikaisempaa korkeammat vaatimukset.

Lähivuosina eläkelaitosten vakavaraisuuden vahvistamisella pyritään osakesijoitusten osuuden kasvattamiseen. Eläkelaitosten rooli kansantaloudessa tulee siten muuttumaan entistä aktiivisemmaksi sijoitusten rakenteen muuttuessa lainanannosta osakeomistukseen.

9. TILASTOTIETOJA

9.1. Yleistä tilastotietoa Suomesta

Väestö:

Suomen väkiluku 31.12.1997 oli 5 147 349.

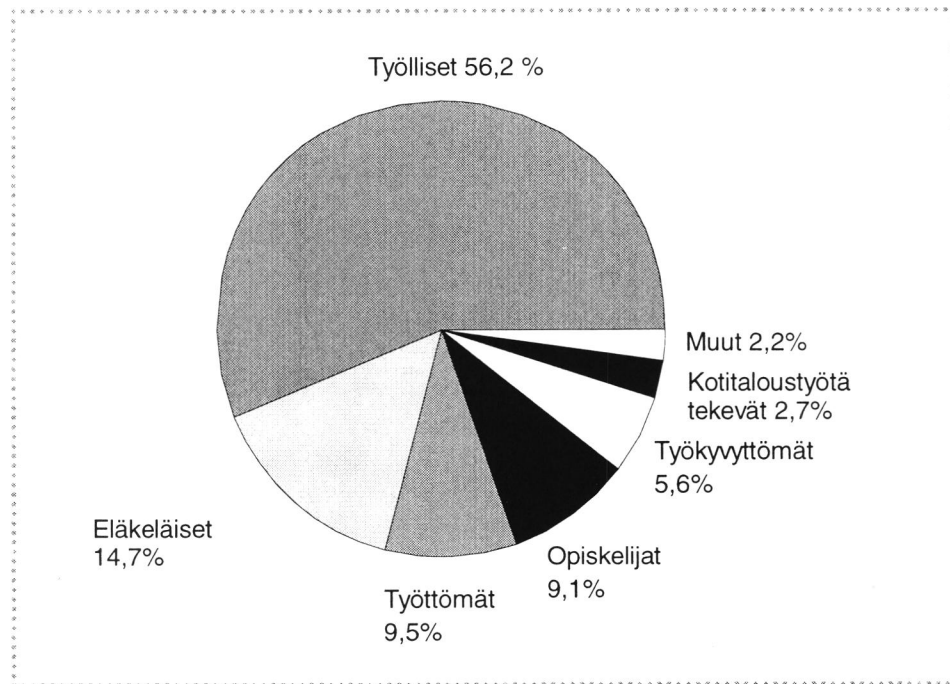
Väestö ikäryhmittäin vuosina 1997 - 2030 prosentteina

Ikäryhmä	1997	2000	2010	2020	2030
0 - 14	18,7	18,1	16,3	15,9	15,5
15 - 64	66,7	67,0	66,5	61,5	58,8
65 -	14,6	14,9	17,1	22,5	25,7
Kaikki	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Väestön kasvu % edellisestä vuodesta	0,3	0,2	0,1	0,0	-0,2

Väestön kasvuprosentti ajalla 1997-2030 on 1,99 %

Lähde: Tilastokeskus

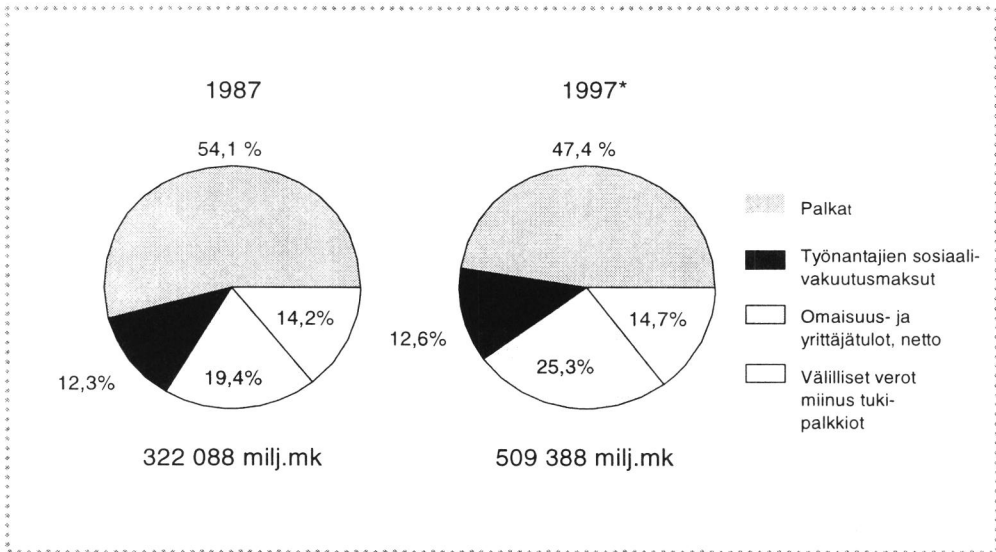
15-74 -vuotias väestö toiminnan mukaan vuonna 1997*

* ennakkotieto
Lähde: Tilastokeskus

Talous:

Kansantulo vuosina 1987 ja 1997*

Veroaste vuonna 1997*

	Milj. mk	% BKT:sta
Kaikki verot 1)	292 126	47,3
Valtion verot	150 362	24,3
- tulo- ja varallisuusvero	50 200	9,7
- arvonlisävero	51 451	8,9
Kuntien verot	65 437	10,6
Sosiaaliturvarahastot	75 387	12,2
Euroopan unioni	940	0,2

1) OECD:n verotilaston mukaan, kertyneet verot.

* ennakkotieto

Lähde: Tilastokeskus

Sosiaaliturva:

Bruttokansantuote ja sosiaalimenot vuosina 1988-1997

	Bruttokansantuote käyvin hinnoin milj. mk	v. 97 hinnoin milj. mk	Muutos %	Sosiaalimenot käyvin hinnoin milj. mk	v. 97 hinnoin milj. mk	Muutos %	Sosiaali- menot/ BKT %
1988	434 341	547 710	4,9	105 669	135 436	3,8	24,3
1989	486 998	578 755	5,7	116 051	139 518	3,0	23,8
1990	515 430	578 830	0,0	131 517	149 116	6,9	25,5
1991	490 868	537 931	-7,1	149 225	162 426	8,9	30,4
1992	476 778	518 831	-3,6	163 921	174 005	7,1	34,4
1993	482 397	512 731	-1,2	170 771	177 547	2,0	35,4
1994	510 992	536 055	4,5	176 887	181 901	2,5	34,6
1995	549 863	563 175	5,1	179 829	183 063	0,6	32,7
1996	576 922	583 395	3,6	185 385	187 639	2,5	32,1
1997*	618 042	618 042	5,9	187 900	187 900	0,1	30,4

Sosiaalimenojen rahoitus vuonna 1997* prosentteina

Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Rahastojen tuotot	Yhteensä
26,4	17,0	36,5	13,1	7,0	100,0

* ennakkotieto

Lähde: Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaalimenot pääryhmittäin vuonna 1997* prosentteina

Sairaus ja terveys	21,5
Toimintarajoitteisuus	14,4
Vanhuus	29,2
Leski ja muut omaiset	3,9
Perheet ja lapset	12,1
Työttömyys	12,6
Asuminen	1,2
Muut	2,3
Hallinto	2,9
Yhteensä	100,0

* ennakkotieto

Lähde: Sosiaali- ja terveysministeriö

Työlliset ja työttömät vuosina 1986 - 1997

	Työlliset	Työttömät	Työttömyysaste %
1986	2 431 000	138 000	5,4
1987	2 423 000	130 000	5,1
1988	2 431 000	116 000	4,5
1989	2 470 000	89 000	3,5
1990	2 467 000	88 000	3,4
1991	2 340 000	193 000	7,6
1992	2 174 000	328 000	13,1
1993	2 041 000	444 000	17,9
1994	2 068 000	456 000	18,4
1995	2 068 000	430 000	17,2
1996 1)	2 127 000	400 000	15,8
1997 *	2 170 000	367 000	14,5

1) Vuodesta 1996 uudistetun työvoimatutkimuksen mukaan.

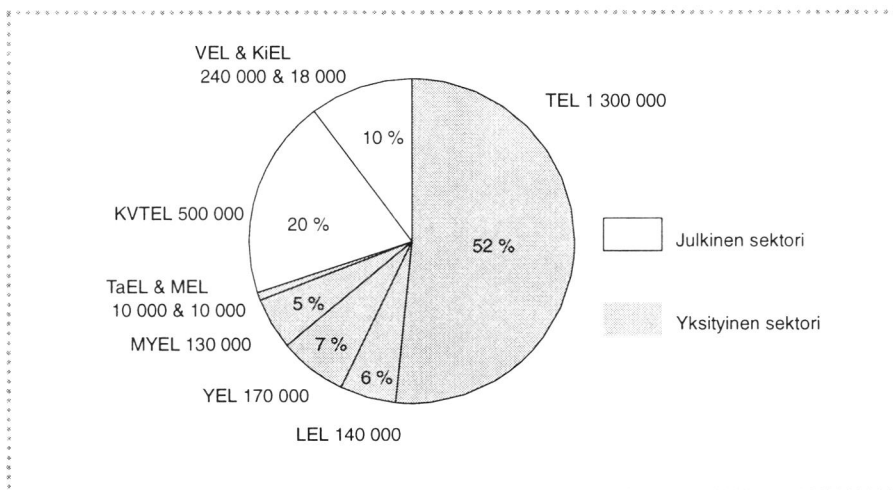
* ennakkotieto

Lähde: Tilastokeskus

9.2 Yleistä Suomen eläkejärjestelmästä

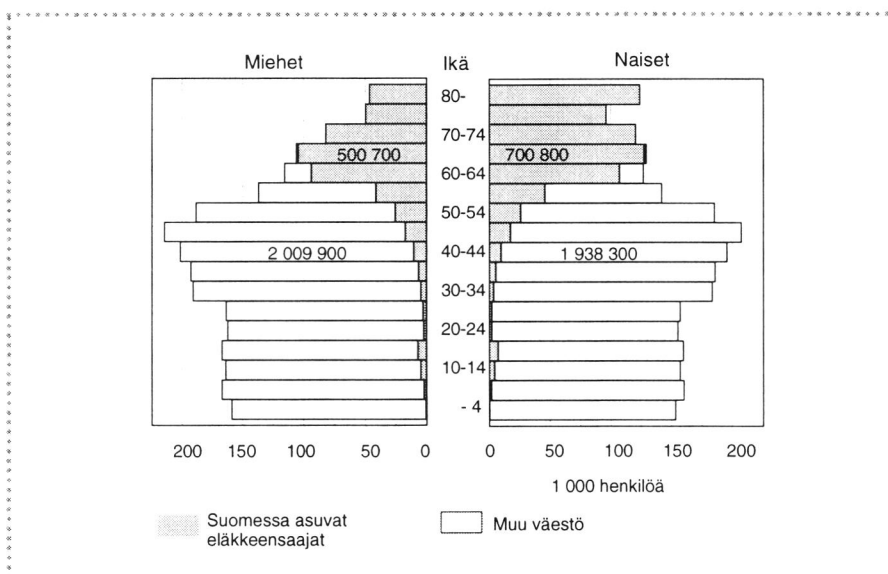
Vakuutetut, väestö ja eläkkeensaajat:

Työeläkevakuutetut vuonna 1997* eläkelain mukaan

Luvut kuvaavat vuoden aikana työsuhteessa olleita. Henkilö voi kuulua samanaikaisesti usean eri työeläkelain piiriin.

Koko väestön ja eläkkeensaajien ikärakenne 31.12.1997*

* ennakkotieto

Suomessa asuvien omaa eläkettä saavien väestöosuudet

	Kaikki 1) Lukumäärä	Väestö- osuus %	55 - 64 vuotiaat Lukumäärä	Väestö- osuus %
1987	1 044 300	26,6	288 700	55,6
1989	1 071 100	27,1	290 700	56,8
1991	1 091 000	27,3	285 800	56,1
1993	1 114 400	27,6	288 700	56,2
1995	1 134 000	27,8	282 800	55,1
1997*	1 140 200	27,7	272 700	51,8

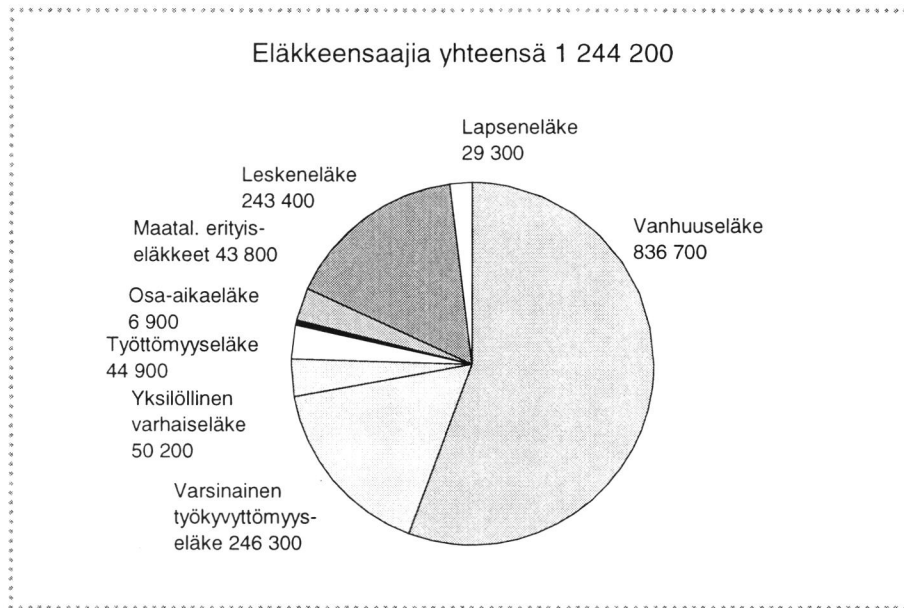
1) Yli 16-vuotiaat eläkkeensaajat

Kaikki eläkkeensaajat eläkejärjestelmän mukaan 31.12.1997*

	Kaikki
Työeläkkeensaajat	1 119 500
Yksityinen sektori	962 300
Julkinen sektori	409 600
Vain työeläke	135 600
Kelan eläkkeensaajat	1 108 700
Vain Kelan eläke	124 800
Kaikki eläkkeensaajat	1 244 200

* ennakkotieto

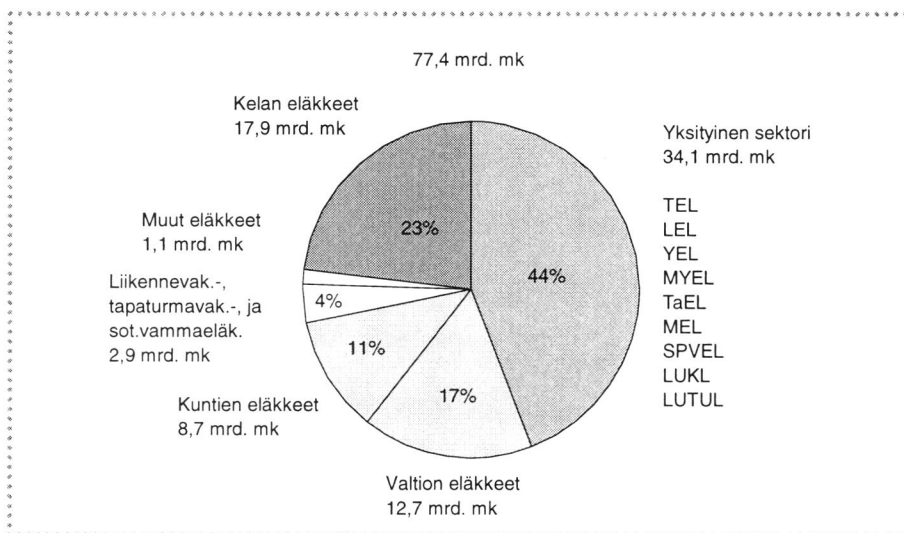
Kaikki eläkkeensaajat eläkelajin mukaan 31.12.1997*

Henkilö voi samanaikaisesti saada usean eri eläkelajin mukaista eläkettä.

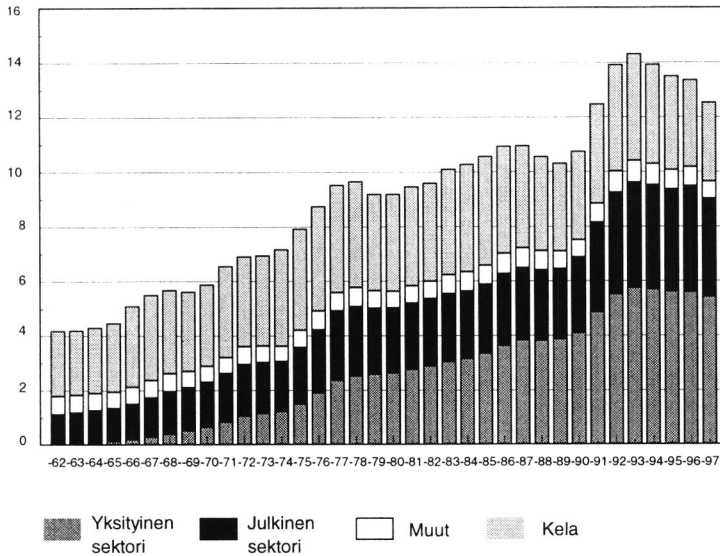
Eläkemeno:

Lakisäiteinen kokonaiseläkemeno eläkelain mukaan vuonna 1997 *

* ennakkotieto

Kokonaislākemenon osuus bruttokansantuotteesta vuosina 1962-1997*

Kokonaislākemeno vuosina 1990-1997*

Kokonaislākemenot

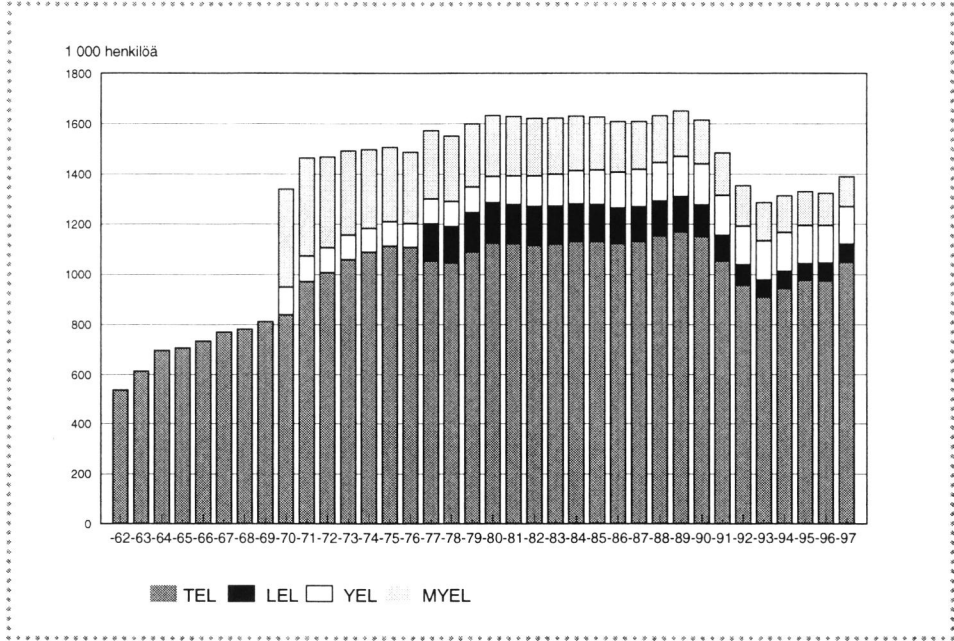
	milj.mk	Osuus sosiaali- menoista %
1990	56 900	43,3
1991	62 700	42,0
1992	67 610	41,2
1993	70 030	41,0
1994	72 240	41,0
1995	74 900	41,7
1996	78 100	42,1
1997*	78 800	42,1

* ennakkotieto

9.3. Yksityisen sektorin eläkejärjestelmä

Vakuutetut, eläkkeensaajat:

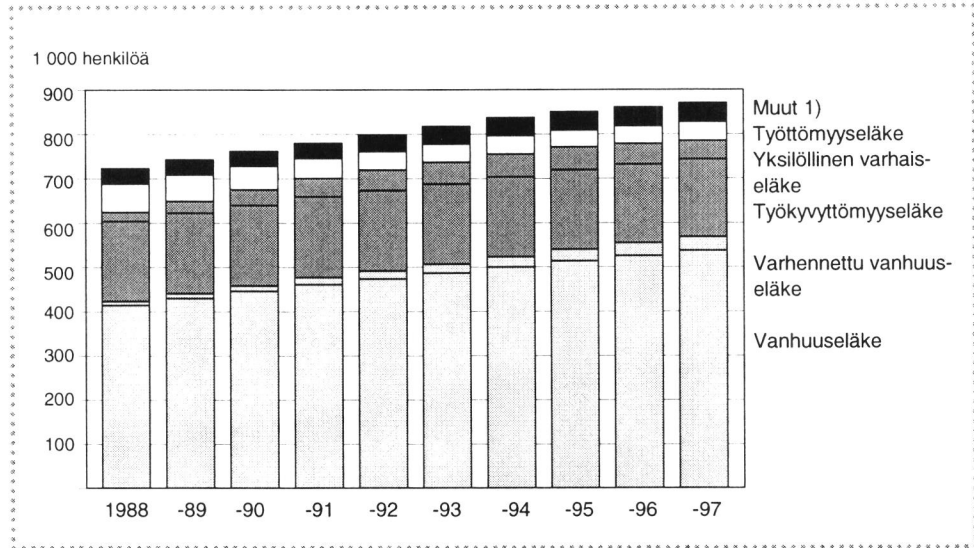
Vakuutettujen lukumäärä vuosien 1962-1997 lopussa

Vakuutetut eläkelain mukaan vuoden 1997 lopussa

	Työeläkelait				Yrittäjäeläkelait		Yhteensä
	TEL	LEL	TaEL	MEL	YEL	MYEL	
1997	1 028 000	78 000	8 000	7 000	154 000	122 000	1 370 000

Eläkkeellä olleet eläkelajin mukaan vuosina 1988-1997

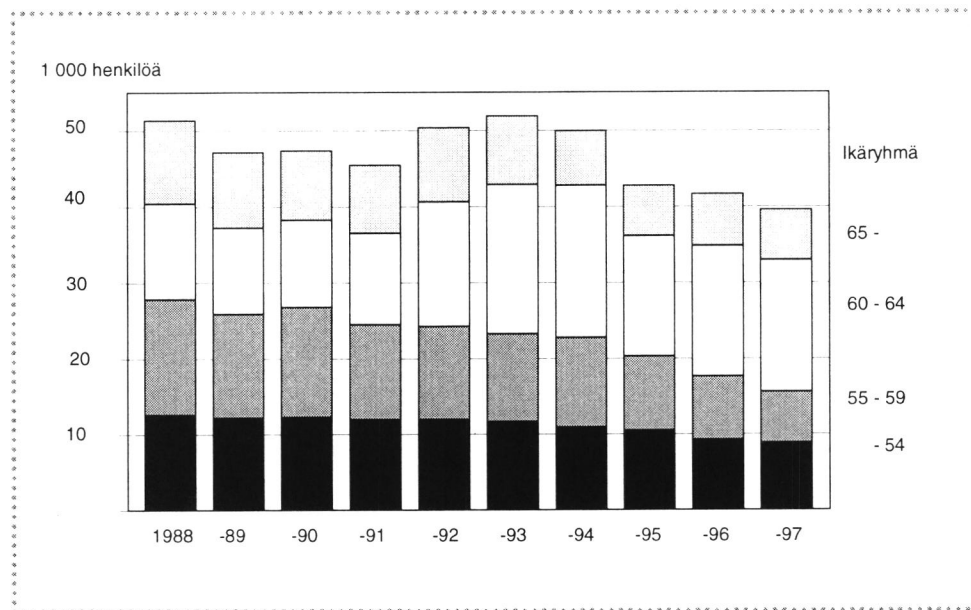

- 1) Osa-aikaeläke, rintamaveteraanien varhaiseläke ja maatalouden erityiseläkkeet

Vuoden 1997 lopussa omaan työuraan perustuvalla eläkkeellä olleet eläkelain mukaan

Laki	Kaikki	Alle 65-vuotiaat
TEL	490 800	178 800
LEL	111 500	45 800
YEL	64 100	19 800
MYEL, SPVEL, LUKL, LUTUL, LUEL	199 100	41 900
MEL	4 300	3 000
TaEL	600	300
Kaikki	870 300	289 600

Eläkkeelle siirtyneet iän mukaan vuosina 1988-1997

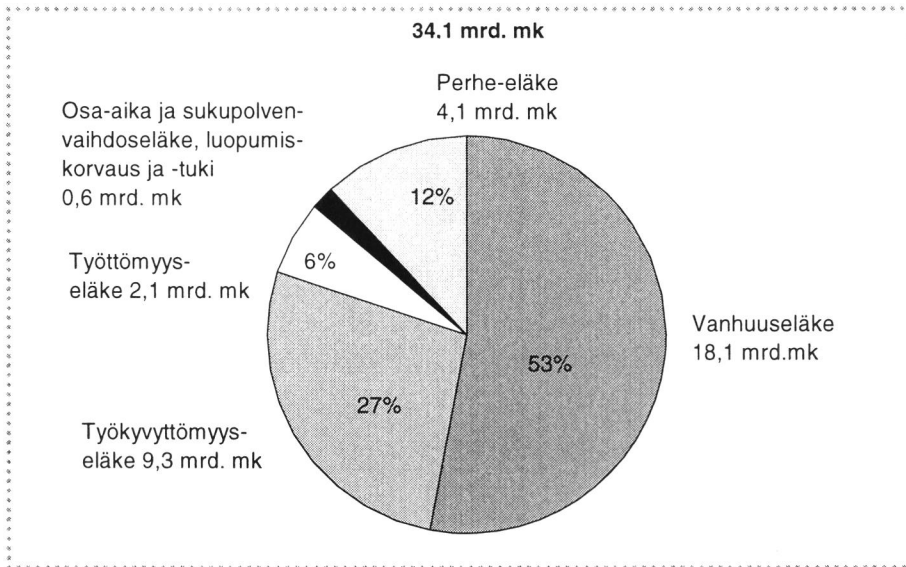
Eläkemeno, maksutulo:

Eläkemenot milj. mk vuonna 1997 eläkelain mukaan

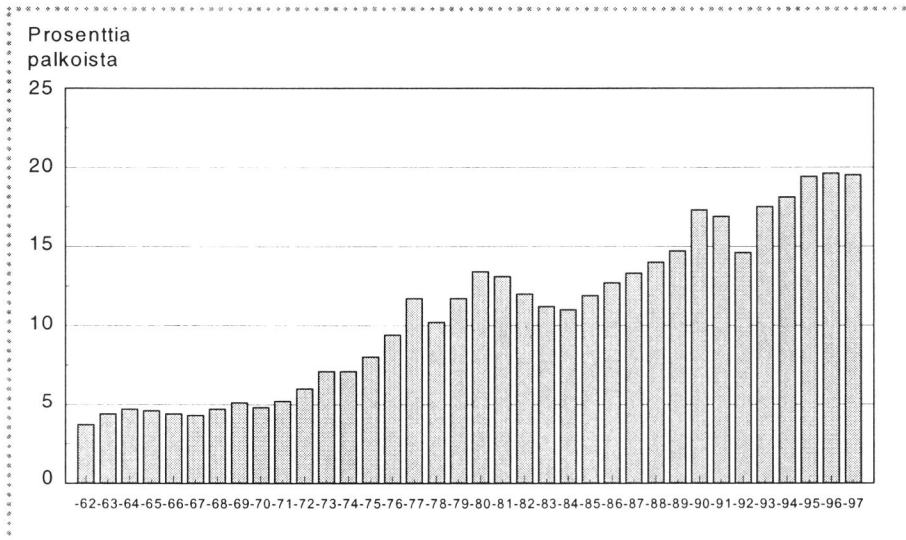
	Työeläkelait				Yrittäjäeläkelait		Yhteensä
	TEL	LEL	TaEL	MEL	YEL	MYEL	
1997	24 148	3 386	14	403	2 893	2 733	34 122*

* sisältää maatalouden erityiseläkkeitä 546 miljoonaa markkaa

Eläkemeno vuonna 1997 eläkelajin mukaan

Maksutulo (ml.lisäturva) prosentteina palkoista 1962-1997

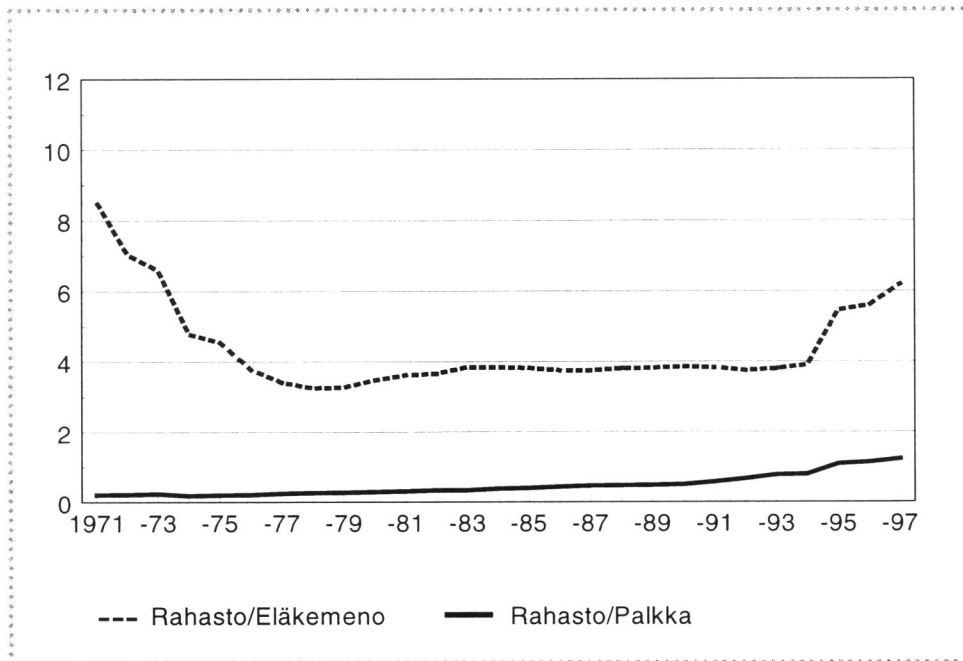

Maksutulo mmk (ml.lisäturva) eläkelain mukaan 1997

	Työeläkelait				Yrittäjäeläkelait		Yhteensä
	TEL	LEL	TaEL	MEL	YEL	MYEL	
1997	28 214	1 921	105	267	2 311	754	33 572

Rahastot:

Rahaston suhde eläkemenoon ja palkkasummaan 1971-1997

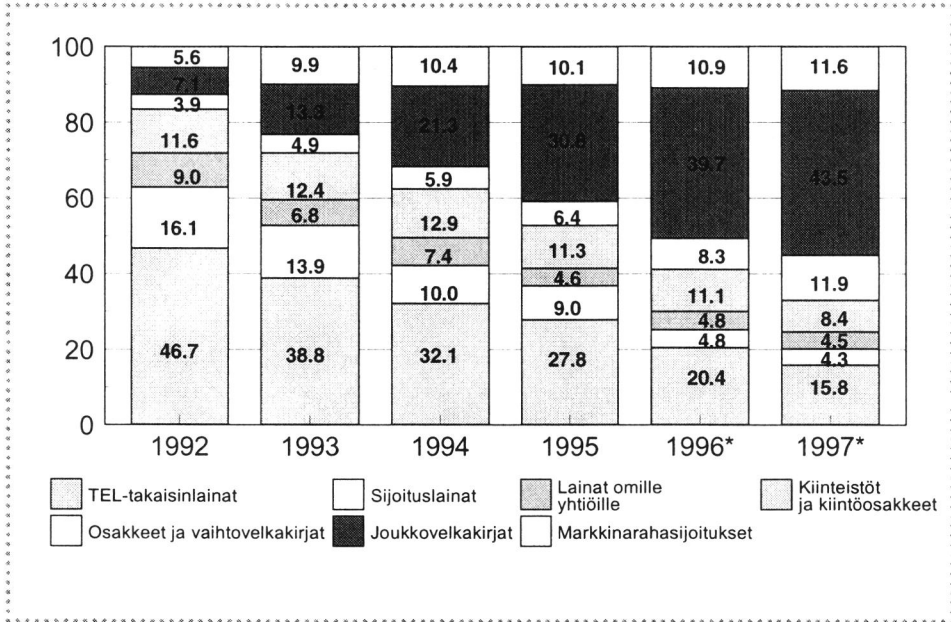

Rahastot milj. mk ja % palkkasummasta vuonna 1997

Työeläkelait								Yrittäjäeläkelait				Yhteensä	
TEL	LEL	TaEL		MEL		YEL	MYEL					Yhteensä	
mk	%	mk	%	mk	%	mk	%	mk	%	mk	%	mk	%
180 236	105	17 419	10	395	0,2	2 029	1,2	934	0,5	129	0,1	200 079	116

Sijoitustoiminta:

Työeläkelaitosten sijoituskanta vuosina 1992-1997 prosentteina (yksityinen sektori/kaikki jäsenlaitokset)

* Sisältää valuuttamääräisiä sijoituksia.

Hallinto:

Eläkelaitosten lukumäärä vuosina 1962-1997

	TEL		Kassat	LEL	TaEL	MEL	YEL	MYEL	Kaikki
	Vak. yht.	Säätiöt		Työelä- kekas- sa	Esiin- tait.eläke kassa	Meri- mieselä- kekassa	Vak.- yht., elä- kekassat	Maatal.- yritt. elä- kelaitos	
1962	9	16	3	4	-	1	-	-	33
1967	9	147	10	4	-	1	-	-	171
1972	8	126	13	4	-	1	13	1	153
1977	8	107	12	1	-	1	13	1	130
1982	8	88	12	1	-	1	13	1	111
1987	7	78	12	1	1	1	12	1	101
1992	7	54	11	1	1	1	12	1	77
1996	7	43	8	1	1	1	11	1	62
1997	6	42	8	1	1	1	10	1	60

Eläkelaitosten hoitokulut milj. mk ja % maksetuista eläkkeistä vuonna 1997

	Työeläkelait						Yrittäjäeläkelait						Yhteensä	
	TEL		LEL		TaEL		MEL		YEL		MYEL		mk	%
	mk	%	mk	%	mk	%	mk	%	mk	%	mk	%		
1997	785	2,3	90	0,3	9	0,0	16	0,1	139	0,4	103	0,3	1 142	3,4

Lähde: Sosiaali- ja terveysministeriö

Eläketurvakeskus on Suomen työeläkejärjestelmän lakisääteinen keskuslaitos. Sen tutkimustoiminta koostuu pääasiassa sosiaaliturvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista. Tutkimuksissa pyritään monipuolisesti ottamaan huomioon sosiaalipoliittiset, sosiologiset ja taloudelliset näkökulmat.

Pensionsskyddscentralen är lagstadgat centralorgan för arbetspensionssystemet i Finland. Forskningsverksamheten koncentrerar sig i huvudsak på den sociala tryggheten och på de olika pensionssystemen. Målet för forskningsprojekten är att mångsidigt belysa aspekter inom socialpolitik, sociologi och ekonomi.

The Central Pension Security Institute is the statutory central body of the Finnish employment pension scheme. Its research activities mainly cover the fields of social security and pension schemes. The studies aim to paint a comprehensive picture of the sociopolitical, sociological and financial aspects involved.

ISSN 1238-5948

ELÄKETURVAKESKUS
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puh. (09) 1511, Faksi (09) 148 1172

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Tfn (09) 1511, Fax (09) 148 1172
FIN-00065 Eläketurvakeskus Finland
Tel. +358 9 1511, Fax +358 9 148 1172